

**TÜRKİYE'DE YAŞLILIK OLGUSU VE DİN:
UŞAK ÖRNEĞİ**

Hayriye COŞKUN

Yüksek Lisans Tezi

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan BULUT

Uşak

Haziran, 2019

TÜRKİYE'DE YAŞLILIK OLGUSU VE DİN: UŞAK ÖRNEĞİ

Hayriye COŞKUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan BULUT

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2019

ÖZET**TÜRKİYE' DE YAŞLILIK OLGUSU VE DİN: UŞAK ÖRNEĞİ**

Hayriye COŞKUN

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan BULUT

Yapmış olduğumuz çalışmada yaşlılık döneminin geçmişten günümüze yaşlıların genel durumu, toplumdaki algılarına yer verilerek başlıklar altında incelenmiştir. Yaşlı bireylerin günümüzdeki psiko-sosyal sorunları ve din olgusu ele alınmıştır. Araştırma “yaşlıların psiko-sosyal ve dini hayatla ilgili karşılaştıkları sorunlar nelerdir?” problem sorusu etrafında 65 yaş üstü 25 yaşlı ile derinlemesine görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde literatür taraması yapılmış, yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilerle yaşlanma tanımlamalarına, yaşlılık dönemi hakkında genel bilgilere ve yaşlı bireylerdeki din olgusu konularına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise görüşme yaptığımız yaşlı bireylerin verileri çözümlenerek yorumlanmıştır. Araştırmada yaşlıların psik-sosyal, yalnızlık, sağlık ve dini hayatla ilgili birçok sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: *Yaşlılık, Yaşlanma, Din, Din Olgusu, Yaşlılık Sosyolojisi, Yaşlı Birey*

ABSTRACT

PHENOMENON OF OLD AGE AND RELIGION IN TURKEY A CASE FROM
UŞAK, TURKEY

Hayriye COŞKUN

Department of Philosophy and Religious Studies

Institute of Social Sciences, Uşak University, June 2019

Advisor: Ramazan Bulut, Ph.D.

In our study, the general state of old age from past to present was examined under the headings given to their perceptions in societies. The present day psycho-social problems of elderly individuals and the phenomenon of religion are discussed. Research " what are the problems that seniors face regarding psycho-social and religious life. the problem question was conducted with in-depth interview technique with 25 aged over 65. Our study consists of two main parts. In the first section, the literature survey was conducted, the information obtained from the studies, the definitions of aging, the general information about the old age period, and the subjects of the phenomenon of religion in older individuals were given. In the second section, the data of the elderly individuals we interviewed were analyzed and interpreted. The study found that the elderly experienced many problems with psik-social, loneliness, health and religious life.

Key Words: *Old Age, Aging, Religion, Religion Phenomenon, Sociology Of Old Age, Elderly Individual*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı 164046025 No'lu öğrencisi Hayriye COŞKUN'un ‘‘Türkiye' de Yaşlılık Olgusu ve Din: Uşak Örneği’’ adlı tezi 12 / 06 / 2019 tarihinde, aşğıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliđinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman:	: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan BULUT	
Üye	: Prof. Dr. Habil ŞENTÜRK	
Üye	: Prof. Dr. Adem EFE	

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İnsan hayatının son evresi olan yaşlılık evresi, psiko-sosyal anlamda hassas bir dönemdir. Türkiye'de yaş ortalamasının yükselmesi ile birlikte yaşanan nüfusun artması Türkiye adına gelecek dönemlerde birçok sosyal problemi de beraberinde getirecektir. Yaşlılık dönemindeki bu problemlere çözüm üretilmesi ve yaşlı bireylerin motivasyon düzeylerinin artırılması ile birçok sorun giderilebilir. Bu amaçla çalışmada, yaşlı bireylerin günümüzdeki psiko-sosyal sorunları ve din olgusu ele alınmıştır.

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde literatür taraması yapılmış, yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilerle yaşlanma tanımlamalarına, yaşlılık dönemi hakkında genel bilgilere ve yaşlı bireylerdeki din olgusu konularına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise görüşme yaptığımız yaşlı bireylerin verileri çözümlenerek yorumlanmıştır.

Tez çalışmam boyunca desteğini benden esirgemeyen ve hatalarımı düzeltme sürecinde büyük desteğini gördüğüm saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ramazan BULUT'a, SDÜ İlahiyat Fakültesi lisans eğitimimde ve Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi yüksek lisans eğitimimde kendilerinden çok şey öğrendiğim ve desteklerini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Habil ŞENTÜRK'e ve katkılarından dolayı Prof. Dr. Adem EFE'ye teşekkürlerimi sunuyorum.

Başarabileceklerim konusunda beni her daim yüreklendiren ve yapmış olduğum saha çalışmasında beni yalnız bırakmayıp, hayatımı her anlamda güzelleştiren, sonsuz desteğini her an hissettiğim kıymetli eşim Hüseyin COŞKUN'a, ayırmam gereken zamanından çaldığım kızım Elif Rana COŞKUN'a, eğitimimde bana her türlü desteği sağlayan emektar babam Osman SEMERCİ'ye, manevi anlamda beni her noktada motive eden kayınpederim Recep COŞKUN'a, tez sürecim boyunca yardımlarını esirgemeyen amcam Doç. Dr. Fatih SEMERCİ'ye, hep yanımda olup çalışmamda yol gösterici olan ablam Oya ÇETİNTAŞ'a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca ailemin diğer üyelerinin ve arkadaşlarımin bana verdikleri destek için minnettarım.

Hayriye COŞKUN

Uşak 2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı: Hayriye Coşkun

Doğum Yeri ve Tarihi: Meram/Konya 03.01.1993

Lisans Öğretimi: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Bölümü
(2011-2015)

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü
(2015-Halen)

Yüksek Lisans Öğretimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri
Anabilim Dalı Din Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Özel
Öğrenci (2015-2016)

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din
Bilimleri Anabilim Dalı (2016- 2019)

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce, Arapça

Bilimsel Faaliyetleri:

İstanbul I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresine Danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Fatih Çınar birlikte bildiri sahibi olarak katıldım. Bildiri İsmi: "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Manevi Danışmanlık Yeterlilikleri" (8 Nisan 2016) Türkiye'de Yaşlılık Olgusu ve Din: Uşak Örneği Yüksek Lisans Tez Çalışması

İş Deneyimi: Öğretmenlik

Çalıştığı Kurumlar: Isparta Eğirdir Prof. Dr. Turan Yazgan Anadolu Lisesi (2015)

Selçuklu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Konya (2016)

Uşak Ayşe Ana Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi(2017)

Uşak Şehit Mehmet Çetin İmam Hatip Ortaokulu (2018)

İletişim

e-posta adresi : hayriyecoskun1081@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMI	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE İLGİLİ LİTERATÜR	5
1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
1.4.1. Araştırmanın Modeli.....	5
1.4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sahası.....	6
1.4.3. Veri Toplama ve Araçları.....	6
1.4.4. Verilerin Analizi	7
1.4.5. Araştırma Etiği	7
1.4.6. Nitel Alan Araştırması	7
1.4.7. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	8
1.BÖLÜM: YAŞLILIK OLGUSU	
1.1. YAŞLILIK VE YAŞLANMA	9
1.1.1. Biyolojik Yaşlanma	10
1.1.2. Kronolojik Yaşlanma	10
1.1.3. Psikolojik Yaşlanma	11

1.1.4. Sosyal Yaşlanma	11
1.1.5. Ekonomik Yaşlanma	12
1.1.6. Gerontoloji ve Sosyal (Toplumsal) Gerontoloji	12
1.2. YAŞLILIK VE YAŞLANMANIN TARİHSEL BOYUTU	14
1.2.1. Eski Toplumlarda Yaşlının Konumu	14
1.2.2. Modern Toplumlarda Yaşlının Toplumsal Konumu	16
1.3. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILIK	18
1.3.1. Uşak İlinin Nüfusu.....	23
1.4. YAŞLILIK DÖNEMİ VE DİN	26
1.4.1. Din ve Yaşlılık.....	28
1.4.2. İslam'da Yaşlılık.....	30
1.5. YAŞLILIK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİNİN ÖNEMİ	32
1.5.1. Eğitimin Önemi.....	32
1.5.2. Din Eğitiminin Önemi	33
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI	
2.1. YAŞLILIK SORUNLARI	35
2.1.1. Yaşlılıkta Medeni Durum ve Yalnızlık.....	35
2.1.2. Sağlık Sorunları.....	39
2.1.3. Barınma Sorunu	43
2.1.4. Psiko-Sosyal Sorunlar	47
2.1.5. Ekonomik Sorunlar	52
2.1.6. Gençler ve Yaşlı Bireyler Arasındaki Kuşak Çatışması Sorunu	54
2.1.7. Ötekileştirme/Dışlanma Sorunu.....	58
2.2. YAŞLILIK DÖNEMİNDE DİNİ HAYAT İLE İLGİLİ SORUNLAR	60
2.2.1. Dini Bilgi ve Din Eğitimi Sorunu	60
2.2.2. Dini İnanç Boyutu	62
2.2.3. Dini İbadetleri Uygulama Sorunları.....	64

2.3. YAŞLILIKTA ÖLÜM KAYGISI.....	68
2.3.1. Ölüm	68
2.3.2. Ölüm Kaygısı	69
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA	77
EKLER.....	83

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyete göre yaşlı nüfus ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 1935-2080

Tablo 2: İl ve cinsiyete göre yaşlı nüfus ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı,2017

Tablo 3: Yıllara Göre Uşak Nüfusu

Tablo 4: İlçelere göre Uşak Nüfusu

Tablo 5: Uşak Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

KISALTMALAR DİZİNİ

- S. :Sayfa
Ed. :Editör
Vb. :Ve Benzeri
TÜİK :Türkiye İstatistik Kurumu
DİB :Diyanet İşleri Başkanlığı
WHO :Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve yöntemine yer verilmektedir.

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

Gabriel Moran “Çocuklar büyüyebilir, kadınlar daha fazla haklara sahip olabilirler, mahkûmlar ıslah olabilirler, ancak yaşlıları yeniden gençleştirmek asla mümkün değildir.” (Moran, Akt. Köylü, 2000: 65) diyerek yaşlılığın geri dönüşü olmayan bir olgu olduğunu ifade eder.

İnsan, hayatı boyunca çeşitli dönemlerden geçmektedir. Bu dönemler, doğum öncesi dönem ile başlamakta; insanın dünyaya gelmesi ve bebeklik dönemi ile devam etmektedir. Sonraki süreçte çocukluk, ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik ve son aşama olarak yaşlılık dönemlerini geçiren insan, yaşamı sonlandırabilecek diğer etkenler göz ardı edilirse, kendi yaşam döngüsünü bu şekilde tamamlamaktadır. İnsan, hayatı boyunca her bir dönemin kendine özgü durumları ve bu durumların beraberinde getirmiş olduğu sıkıntılar ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Araştırmada, konumuz itibari ile insan varlığının yaşlılık dönemi ve yaşlılıktan kaynaklanan problemlerin din ekseninde belirli yönleri ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmada ilk olarak yaşlılık dönemi kısaca tanımlanmıştır. TÜİK(Türkiye İstatistik Kurumu) verileri doğrultusunda 65 yaştan sonraki dönem yaşlılık dönemi olarak ifade edilmektedir. Yaşlılık döneminde birey biyolojik, sosyal ve psikolojik açıdan büyük değişimler yaşamaktadır. Biyolojik değişimler, kişinin çeşitli sağlık sıkıntılarını yaşaması ve bu doğrultuda bedensel fonksiyonlarının yavaşlaması, fiziksel gücün zayıflaması, vücut direncinin azalması ve bazı organların görevlerini yerine getirememesi olarak değerlendirilirken, yaşlılık dönemine psikolojik açıdan bakıldığında ise yaşlı bireylerin geçmiş yaşamlarını sorgulamalarının ve buna bağlı pişmanlıklarının arttığı görülmektedir. Geçmişte, güzel bir hayat sürmüş ve kendi isteklerini gerçekleştirerek yaşamış bireylerin, yaşlılık döneminde pişmanlıklar yaşamayarak, hayata ve çevrelerine daha olumlu baktıkları görülmektedir. Fakat geçmişe dönük pişmanlığı olan yaşlı bireyler ise yaşlılık döneminde hayata küsüp depresyon, düşünce ve davranış bozukluğu yaşayabilmektedirler. Öte yandan yaşlanan birey biyolojik ve psikolojik açıdan uğradığı değişimlerin yanı sıra sosyal

çevresinde de bir takım değişimler yaşayabilmektedir. Bu değişimler, bireyin çevresi ile uyum süreci ve sosyal ilişkileri olarak nitelendirilmektedir.

Yaşlılık herkes için farklı bir deneyimdir ve her bir bireyin yaşamdan beklentisine göre farklı değerlendirilmektedir. Bu deneyim kimileri için güzel, kimileri için de kötü bir tecrübe olarak ifade edilmektedir. Ayrıca yaşlılığın toplumsal olarak değerlendirilmesi de zamana ve toplumların yapısına göre değişiklik göstermektedir. Geçmiş ya da geleneksel olarak adlandırılan dönemde yaşlılığa yüksek bir değer atfedilirken; günümüz toplumlarının pek çoğunda yaşlılık bir değer olmaktan ziyade, bir sorun olarak görülmektedir. Diğer yandan dünyada ve ülkemizde artan yaşlı nüfus oranı modern dönemde çeşitli bilim dallarının konusu haline gelmiştir. Özellikle modern tıpta, yaşlı sağlığı konusunu özel çalışma sahası olarak kabul eden Geriatri, yaşlılık üzerine yapılan bilimsel çalışmaları ele almaktadır. Ayrıca yaşlılık, tıp biliminin yanı sıra gerontoloji bilimi ile sosyo-kültürel ve psikolojik yönüne de ışık tutulmaya çalışılan bir dönemi ifade etmektedir (Köroğlu, 2016: 230-231).

Günümüzde teknolojinin ilerlemesi ve modern tıp biliminde ortaya çıkan gelişmeler ile insan ömrünün uzamasını kaçınılmaz hâle getirmiştir. Öyle ki buna bağlı olarak yaşlı nüfustaki artış diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de artış göstermektedir. Genel anlamda istatistiklere baktığımızda, her geçen zaman diliminde genç nüfusun azaldığı ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisinde ciddi bir orana ulaştığı, bu oranın gün geçtikçe arttığı gözlenmektedir. TÜİK(Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 1990 yılında 65 ve üzeri nüfus %4,3 iken 2013 yılında %7,7, 2017 yılında %8,5 yükseldi. Yaşlı nüfus oranı son beş yılda %17,1 artarak 6 milyon 895 bin 385 kişi olmuştur. Nüfus projeksiyonlarına göre, yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörüldü (TÜİK, 2017). Diğer yandan yaşlı nüfustaki bu artış birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Yaşlı bireylerin karşılaştıkları ekonomik ve sosyal güçlükler, ailelerin kendi yaşlılarına bakım ve ilgi yönünden yetersiz kalmaları ve yaşlılığın getirdiği maddi ve manevi olumsuzlukların toplum tarafından giderilmesindeki yetersizlikler, yaşlı nüfusa refah paketi sunumunda çok ciddi sorunlarla karşılaşacağı anlamına gelmektedir (Cangöz, 2008: 45).

Türkiye’de sanayinin gelişmesi ve modernleşme ile birlikte geleneksel Türk aile yapısı büyük oranda etkilenmiş, bu süreç geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru giden değişimin itici güçlerinden biri olmuştur. Geleneksel aile yaşantısında ev işlerinden sorumlu olan kadınların iş hayatına girmesi ile birlikte evdeki sorumlulukların üstlenilmesinde birtakım aksamalar ortaya çıkmıştır. Sonuçta bu durum öncelikle o ailedeki çocukları daha sonra ailenin bakıma ihtiyaç duyan yaşlı bireylerini olumsuz anlamda etkilemiştir. Günümüzde bilim ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte yaşlı bireylerin statülerinin temel kaynağı olan geleneksel bilginin değeri azalmış ve hatta bazı toplumlarda anlamını yitirmiştir. Modern dönemde yaşlı bireylerin toplumsal ve teknolojik değişmeye yeterince ayak uyduramamasının ortaya çıkardığı bu sosyal statü zayıflaması, geleneksel toplumdaki gibi yaşlı bireylerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanılmaması ve ailelerdeki rol ve statülerin değişmesi ile birlikte hem çocuk yetiştirmede hem de aile yapısında olumsuz değişimlere neden olmuştur. Diğer yandan genç nesillerin yaşlı bireylere göre eğitim düzeyleri daha yüksek olduğundan eğitim, iş hayatlarında yüksek pozisyonlar elde etmeye başlamışlardır. Böylece zihni ve ahlaki farklılıklar artmaya başlamıştır. Söz konusu durumla yaşlıların liderlik yönü de elinden alınmıştır (Köylü, 2010: 16). Yaşlı bireyin liderlik yönünün elden gitmesi yaşlı bireyi zamanla toplumdan soyutlayarak birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Yaşlı bireyler ve genç kuşaklar arasında çatışma yaşanarak, yaşlılar ve yaşlılık sosyal hayatta değersizliğe itilmiştir.

Yaşlılık ile ilgili olarak yapılan genel girişten sonra, konunun din ile ilgili yönüne baktığımızda, insanın bütün yaşantısı boyunca dini duygu ve düşüncelere sahip olduğunun kabulü ile yola çıkıldığında, dine yönelişin yaşlılık döneminde artma eğilimi gösterdiğini söylemek mümkündür. Fakat bu durum herkes için aynı olmayabilmektedir. Öyle ki bireylerin yaşlılık döneminde dini kavrayışlarında ve inanç dünyalarında eksiklikler ve problemler de kendini gösterebilmektedir. Bu sorunların başlıca nedeni bizce, geçmişte dini inanç ve bilgi noktasında temel alt yapısını hazırlamayan yaşlılarımızın, sonradan dini vecibelerini yerine getirmeye ve bunu da kulaktan dolma bilgilerle yapmaya çalışmalarıdır. Sonuçta, ahiret hayatlarına yönelik hazırlıklarını yaşlılık dönemine sığdırmaya çalışan bireyler, geçmiş yaşamın muhasebesini içlerinde bir ukde olarak taşımaktadırlar(Şentürk, 2010: 105-106).

Yaşlı bireylerin çoğunda görülen ölüme yaklaşma duygusu, ölüm ve ötesi hayat olgusu, yalnızlık, geçmişe dönük pişmanlıklar, bekledikleri ilgiyi görememeleri bazen içinden çıkılmaz duygusal durumları ortaya çıkarmaktadır. Bu durumların yaşlı bireyler üzerinde dini anlamda ortaya çıkardığı manevi boşluk ise bu çalışmaya konu teşkil etmektedir.

Örnekleme Uşak merkezinde yaşayan kendileriyle görüştüğümüz 25 kişiden oluşan bu çalışma, *Yaşlıların psiko-sosyal ve dini hayatla ilgili karşılaştıkları sorunlar nelerdir?* Problem cümlesine dayanmaktadır. Ayrıca yaşlılık ve din ilişkisi, yaşlıların hayatında dinin yeri, yaşlılarda ölüm korkusu, yaşlıların sosyo-kültürel sorunları ve yaşlıların yaşam biçimleri konuları çalışmanın alt problemlerini oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmada bireylerin dini, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik yaşamları ve sorunları sosyal yaklaşım ile anlamaya ve analiz edilmeye çalışılacaktır. Buradaki amaç yaşlı bireylerin gözünden bir değerlendirme yapabilmek ve bireysel - toplumsal değişme sürecinden etkilenen yaşlılık olgusunu dini, sosyal perspektif ile ele almaktır. Araştırmamızda örneklem olarak Uşak İli'nin tercih edilmesinin öncelikli nedeni buradaki yaşlı nüfusun Türkiye ortalaması üzerinde olması ve yaşadığımız şehir olmasıdır.

Araştırmamızda alt problemler ise şöyledir:

1) Yaşlı bireylerin karşılaşmış olduğu sosyo-kültürel ve dini hayatındaki sorunlar nelerdir? Yaşlı bireylerin dini hayatındaki eksiklikler hangi toplumsal problemleri beraberinde getirmektedir?

2) Yaşlı bireylerin sosyo-ekonomik düzeyleri, yaşları, eğitim durumları ve cinsiyetlerine göre dini hayatları nasıl değişmektedir?

3) Dini hayat yaşlı bireylerin özeline aittir, fakat geçmişe dönük pişmanlıklarında bu olgu temel sebep olarak nitelendirilebilir mi?

4) Yaşlılar ve gençler arasında kuşak çatışmasının doğurduğu sonuçlar nelerdir?

5) Yaşlılar ölüm korkusunu ve ölüm ötesi hayat inancını, nasıl anlamlandırmaktadır?

6) Yaşlılıkta nasıl bir dindarlık modeli gözlemlenmektedir?

7) Yaşlı bireylerde din eğitimi ihtiyacı ve sorunları nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu çalışma özellikle konusu itibarıyla ile büyük önem taşımaktadır. Çünkü yaşlılığın din üzerindeki etkisi ve genel problemleri ülkemizde her geçen gün artan toplumsal bir problem olmuştur. Araştırma, yaşlılığın psiko-sosyal yönlerine vurgu yapmakta, yaşlıların yaşlılık süreci boyunca karşılaştıkları problemleri, günümüzdeki değişimleri, yeni teknolojiden doğan sorunları, manevi boşluğun vermiş olduğu dini problemleri ele almakta ve yaşlı bireylerin kendi açılarından durum tespiti yapmaktadır. Ayrıca yaşlılık dönemi adına yapılan çalışmalara katkı sağlayıp literatürde yer edinecektir.

Çalışmamızla ilgili literatüre gelince Efe ve Aydemir'in(2015), *Yaşlı Kadın Olmak: Psiko-Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Yaşlılık ve Kadın- Isparta Huzurevi Örneği* çalışmasında huzurevinde kalan yaşlı kadınların, psiko-sosyolojik problemlerini ele almış ve genel olarak yaşlı kadın olmanın hatlarını belirlemeyi amaçlayan bir çalışma olmuştur. Çalışmada sadece yaşlı kadın bireyleri üzerinde durularak onların problemleri incelenmiştir. Literatürdeki diğer bir çalışma ise, Taşkesen'in (2017), *Kırsal ve Kentsel Alanlarda Yaşlanma, Yaşlılık ve Yaşlılar: Denizli İli Örneği* olan çalışmasıdır. Taşkesen bu çalışmasında yaşlılığın sosyal boyutu ve problemlerine değinmiş, bireylerin kırsal ve kentsel alandaki görünümü incelenmiştir. Diğer başka bir çalışmasında(*Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım*) ise Bayrak (2018) yaşlı bireylerin fizyolojik ve psikolojik anlamda yaşanan bir takım değişimlere karşı toplumun yaşlı ve yaşlılığa karşı tutum ve algılarını sosyolojik perspektiften ele almıştır.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz literatür çalışmalarında yaşlı bireylerin psiko-sosyal problemlerine ek olarak çalışmamızda onların, dini hayatlarında yaşamış olduğu problemler, din eğitimi problemleri ve ölüm kaygısı gibi konularında yer almasıyla farklılık göstermektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.4.1. Araştırmanın Modeli

Tez çalışmasında sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda 25 yaşlı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmada görüşme

yapılan kişiler yaş bakımından 65 yaş ve üzerini kapsamakla birlikte cinsiyet, meslek, ekonomik durum, medeni hal bakımından heterojen gruptur. Araştırmada açık uçlu sorulara başvurularak kişilere göre soru çeşitliliği artırılmıştır.

1.4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sahası

Bu araştırmada, örneklem olarak 2018-2019 yılında Uşak'ta ikamet eden 65+ (yaş üstü) 25 yaşlı bireyle görüşülerek bu bölgenin genel yaşlı portföyü hakkında bilgi alınacaktır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün ne kadar olması gerektiğine ilişkin belirli bir hesaplama biçimi veya metodolojisi olmamasından dolayı 25 yaşlı birey araştırma için yeterli görülmüştür. Araştırmadaki katılımcıların seçimi Uşak ilinde ikamet eden pilot görüşmeler sonrasında çevredeki tanıdıkları ve onların vasıtasıyla ulaşılan katılımcılarla gerçekleşmiştir. Katılımcıların isim önermesi ile yeni katılımcılara ulaşılmıştır. Seçilen yaşlı bireylere yönelik hazırlanan açık uçlu sorular sorulmuş; görüşme sırasındaki cevapların durumuna göre hazırlanan farklı sorulara da başvurulmuştur. Ulaştığımız katılımcılardan görüşme gerçekleştirilemeyen katılımcılar da olmuştur. Kimi katılımcı bu araştırmaya ilgi göstermemiştir.

Araştırma belirli bir zaman aralığında yapıldığı için, elde edilen sonuçlar yorumlanırken geçen zaman dilimi, dönemin şartları, görüşülenlerin düşünceleri veya inançlarında ortaya çıkabilecek değişimlerin meydana gelebileceği düşünülebilir.

1.4.3. Veri Toplama ve Araçları

Araştırmada her türlü gözlem ve mülakat veri toplama aracı olmuştur. Yaşlı bireylerin psikolojik, sosyal ve dini sorunlarına karşı sergiledikleri davranışları içeren açık uçlu sorulara yer verilerek yaşlı bireylerin izinleri doğrultusunda ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların istekleri doğrultusunda rahat edebilecekleri mekânlar tercih edilmiştir. Araştırmanın amacı ve önemi belirtilerek bu konuda katılımcılar bilgilendirilmiştir. Görüşmeler genel olarak tek seans sürmüş ve her katılımcı ile ortalama birer saat görüşülmüştür. Aynı anda birden fazla görüşülen katılımcılar da olmuştur. Genel olarak hazırlanan açık uçlu sorular yöneltilmiş fakat bunların dışına çıkıldığı durumlar da olmuştur. Görüşme esnasında tutulan notlar ve ses kayıt cihazları içerik analizi yapılarak bilgisayara aktarılmıştır. Araştırma boyunca en fazla sorun yaşanan kısım, yaşlı bireylerin sorulan soruların

çok fazla dışına çıkararak konuşma ihtiyacı hissetmeleri olmuştur. Araştırma boyunca her türlü mahremiyet sınırlarına uyularak kimse ile zorla görüşme yapılmamıştır. Yapılan araştırmanın amacı anlatılarak görüşmeye katılımları kendi isteklerine bırakılmıştır.

1.4.4. Verilerin Analizi

Yapılan mülakat sonrası görüşmeler gönül rızası ile yapılarak, ses kayıtları kendi izinleri doğrultusunda alınarak sonrasında çözümlenerek yazıya aktarılmıştır. Katılımcıların sorulara vermiş oldukları cevaplar karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Verilen cevaplar 'genellik, çarpıcılık ve aykırılık' ifade edenler araştırmanın problemine uygun şekilde kategorik olarak kullanılmıştır (Ünver, Bümen, Başbay, 2010: 66).

1.4.5. Araştırma Etiği

Araştırma etiğindeki en önemli ilke şöyle ifade edilmiştir: 'Araştırma için insanlardan izin almak yeterli değildir, gönül rızası ile iradi olmalıdır. Katılımcılar neye niçin katıldığını bilmeli ki sağlıklı olarak karar verebilsinler.' olmuştur (Neuman, 2010: 201). Araştırma için katılımcılar bilgilendirilerek onay alınmıştır. Görüşmeyi kabul eden katılımcılarla görüşme esnasında araştırma hakkında tekrar bilgilendirme yapıp, sonuçlarının nerede ve hangi amaçla kullanılacağı ifade edilmiştir.

Araştırmanın büyük kısmında ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Fakat dört kişi ses kayıt cihazının kullanılmasını istememiştir. Ses kayıt cihazı kullanımını istemeyen katılımcılarda ise ifade edilen düşünceler görüşme esnasında ve sonrasında not edilerek değerlendirilmiştir. Ses kayıt cihazı kullanılan katılımcılarda kayıt açmadan önce izin alınmış, ses kayıt cihazını açtıktan sonra da 'ses kayıt cihazını açtım', 'ses kaydı başladı' gibi ifadelerle teyit edilmiş ve bilgilendirme yapılmıştır. Bazı durumlarda katılımcıların özel nedenlerden dolayı ses kaydı durdurulmuş sonrasında tekrar 'ses kayıt cihazını açıyorum' ifadesiyle tekrar kayıta devam edilmiştir.

1.4.6. Nitel Alan Araştırması

Yöntem karar verilen konuda belli bir sonuca ulaşmak için izlenen düzenli yol haritasıdır. Bu araştırmada katılımcı yaşlı bireylerin algılarını kendi söylemleri

üzerinden değerlendirip incelenmesinde uygun görülen yöntemin nitel araştırması olduğu düşünülmüştür.

Araştırmalarda nicel ve nitel olmak üzere iki yöntem kullanılabilir. Nitel araştırmalarda sosyal ve bireysel yaşamdaki süreçleri, çeşitli ampirik materyal vaka incelemesi, yaşam öyküsü gibi durumları ele alınarak örnek olaylar üzerinde inceleyerek elde edilen verileri yorumlarlar (Kuş, 2003: 77). Bu araştırmada Uşak İlindeki yaşlı bireylerin psiko-sosyal problemleri incelenirken onların bakış açısıyla ele alınarak durumu nasıl tanımladıkları ve hangi problemlerle karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmiştir. Bu anlamda onların hayatlarındaki deneyimleri, duygu ve düşünceleri, pratikleri bu anlamları kavramayı sağlayacak olan nitel araştırmayı önemli görerek doğru anlaşılabilirliği düşünülmüştür (Kümbetlioğlu, 2005: 56).

1.4.7. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Nitel araştırma yöntemi bilindiği üzere tümevarım ilkesi üzerine kurulmuştur. Nitel araştırma yönteminde araştırmacı topladığı verilerden yola çıkarak araştırılan probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarma, verilerden yola çıkarak kuram oluşturma (grounded theory) ve verileri anlam içerisinde bir bütünlüğe ulaştırma çabası içerisindedir. Araştırma için önceden belirlenmiş ana temaları değiştirebilme ve yeniden düzenleme esnekliğine sahiptir. Araştırılan konuda sosyal olgu ve olayları araştırmacı önceden planlansa da karşısına çıkabilecek tüm olası durumları bilmesi imkânsız olduğundan araştırma sürecinde örneklem sayısında ve veri toplama araçlarında karşılaştığı duruma göre gerekli değişiklikler yapılabilir. Araştırmanın deseni ve yönü ortaya çıkan veriler ışığında tekrar düzenlenmektedir (Akt, Yıldırım ve Şimşek, 2008: 46-47).

Veri analizinde durumu ya da bireyi merkeze alan yaklaşımlar benimsenebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 75). Araştırmada verilerin çözümlemesi araştırma sorularına bağlı kalınarak, problemlere odaklanılarak yapılmıştır. Elde edilen veriler araştırma sorularındaki ortaya konulan başlıklar çerçevesinde kavramlara uygun şekilde kodlanmıştır. Verilerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan yeni kodlar için farklı başlıklar açılarak konuya dâhil edilmiştir. Çalışmada katılımcıların görüşleri doğrudan ifadeleri verilerek yorumlanmıştır.

1. BÖLÜM: YAŞLILIK OLGUSU

1.1. YAŞLILIK VE YAŞLANMA

Çalışmanın kavramsal çerçevesini çizmek için öncelikle yaşlılık ve yaşlanma kavramlarını açıklamak gerekmektedir. Yaşlanma (aging) olgusunun tanımlarından biri şu şekilde ifade edilmektedir: "*Fiziksel, ruhsal, bilişsel ve toplumsal süreçleri giderek artan bir kötüleşmeye ve sonunda ölüme yol açan kesintisiz normal gelişim süreci*" Yaşlılık (senility) ise "*Yaşa bağlı olarak bellek işlevlerinin (özellikle yeni yaşantularla ilişkili olanların), dikkat ve düşünme kıvraklığının kaybolması, fiziksel gücün zayıflaması, zihin karışıklığı vb. belirtilerle tanımlanan durum.*" (Budak, 2000:833-834). Diğer bir tanım ise, yaşlılık, *yaşam süreci boyunca gelişme ve olgunlaşmayı takip eden, genetik yapı ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıkmasıdır*(Pekcan 2000: 51). Yaşlanma *'biyolojik, fizyolojik ve sosyal alanlarda gerçekleşen değişimler süreci* (Lehr, 1994:12).

Yaşlılık ve yaşlanma arasındaki en büyük farklardan biri, yaşlılık bir dönemi ifade ederken yaşlanma ise süreci ifade etmektedir. Yaşlılık kavramı kişiye ve toplum tarafından koyulan kurallara göre biçimlenmektedir. Yaşlılık, *'Bir kimse kendini kaç yaşında hissediyorsa o yaştadır ya da düşündüğü kadar yaşıdır hatta atar damarlarının dayandığı yaştadır'* olarak tanımlanmaktadır(Arpacı, 2005: 15). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşlılığın sınırını 65 yaş ve üzeri kabul etmektedir (Onur, 2004: 294). Bu açıklamaya göre Dünya Sağlık Örgütü'nün kronolojik sınıflaması, yaşlılık döneminde 65-74 yaş aralığı genç-yaşlılık, 75-84 orta yaşlılık son olarak 85 yaş ve üzeri ise ileri yaşlılık olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu durum yaşam standartları, refah düzeyleri, ekonomileri, bilimsel ve sağlıksal koşulları gereği her ülke için geçerli olmayabilir (Yılmaz, 2013: 2). Yaşlanma süreci ise, *"anne karnından başlayarak insanın doğumundan ölümüne kadar devam eden, anatomik yapı ve fizyolojik işlevsel değişiklikleriyle kendini gösteren bir değişim sürecidir"* (Kalaycı, 2015: 6).

İnsan hayata çeşitli gelişimsel dönemleri yaşayarak başlamakta ve devam etmektedirler. Başlangıç, doğumdan önceki dönem olarak nitelendirilmektedir.

Doğumla birlikte ortaya çıkan süreç ise bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemi olarak birbirini takip eden dönemleri içermektedir. Bu dönemlerde birey, fiziksel büyüme ve bilişsel olgunluğun ilk evresini yaşamaktadır. Sonrasında orta yaş diğer deyişle yetişkinlik dönemi insanın biyolojik açıdan en üretken olduğu dönemi ifade etmektedir. Son olarak insan hayatının son evresi olan yaşlılık döneminde ise bireyler fiziksel gerileme, kişisel ve toplumsal hayatında esneklik, bireysel ve sosyal beklenti düzeyinde hızlanan düşüşü bir arada tecrübe edebilirler. Bütün bu dönemlerin birbirini takip etmesi sonuç olarak, insan hayatının son dönemi olan yaşlanma sürecini kaçınılmaz hale getirmektedir (Canatan, 2008: 13-14).

Yaşlanma sürecinin birçok boyutu söz konusudur. Öyle ki, yaşlanma sürecindeki bu farklı boyutları ele alacak olursak biyolojik yaşlanma, kronolojik yaşlanma, psikolojik yaşlanma, ekonomik ve sosyal yaşlanma olarak dört gruptan söz etmek mümkündür (Efe, 2015: 34-193-223).

1.1.1. Biyolojik Yaşlanma

İnsan fizyolojisinde zamanla ortaya çıkan değişiklikler, işlevselliğini yitirmesi ve organizmasındaki fonksiyonun azalması olarak nitelendirilmektedir. Biyolojik yaşlanmanın tanımlarından biri şöyle ifade edilmiştir: “*Canlılar için biyolojik işlevler yönünden erişkin konuma ulaştıktan sonra, yani üreme döneminin bitiminden ölüme kadar geçen zaman dilimindeki değişim ve dönüşüm sürecidir*” (Beğer ve Yavuzer, 2012: 1). Vücuttaki hastalıkların tamir edilemeyecek duruma gelmesi ile yaşlanmanın gerçekleşmesi arasında ilişki kuran teoriler bulunmaktadır. Bireyin fizyolojisi bu dönemde birtakım işlevlerini de kaybetmekte veya yapamayacak duruma gelmektedir.

1.1.2. Kronolojik Yaşlanma

Takvim yaşı olarak ta ifade edilmektedir. Kronolojik yaş, insanın doğduğu günden bugüne kadar geçen zamana denir. Güler'e göre (1998: 105) '*Kronolojik anlamda yaşlılık geçen zamana bağlı olarak bir yıllık zaman dilimleri esas alınarak yapılan bir tanımlamadır.*' Yaş kavramı ile eş anlamlı olarak değerlendirilse bile gelişim psikologları kronolojik yaşın bireyin psikolojik gelişiminin anlaşılmasında ilişkilendirilemeyeceğini ifade etmektedir (Terzi, 2012: 24). Altan ve Şişman'a göre, (2003: 5) yaşlanmanın belirtileri kronolojik yaş ile tam olarak ortaya konulmadığı

için, nüfusun belli kesiminin yanlış sınıflandırılması sorununu da beraberinde getirebilmektedir.

1.1.3. Psikolojik Yaşlanma

Kronolojik yaşlanmaya bağlı olarak bireydeki algılama, problem çözme, bilişsel beceriler, öğrenme dikkat ve akıl yürütme gibi değişimleri kapsar. Yaşlı birey sürekli gelecek kaygısı yaşamaktadır. Sağlık problemlerini bahane ederek olaylar karşısında kaçamak davranışlar sergilemektedir (Kalınkara, 2011: 104-105). Yaşlanma psikolojisinde bir diğer özellikte geçmişe yönelik özlem ve ben merkezli değişimdir. Geçmiş ve yaşlılık dönemi arasında köprü kuramaması, gençlerle düşünce uyumsuzlukları, yeni dönemdeki durumlara alışamama yaşanan olumsuzluklar karşısında davranış bozuklukları ve paraya düşkünlükleri gibi nedenleri de psikolojik yaşlanma belirtisi olarak görmek mümkündür.

Yaşlı birey geçmişteki yaşamını yaşlılık döneminde sıklıkla sorgular. Birey geçmiş yaşantısını güzel dolu dolu geçirmiş, hedef ve hayallerini gerçekleştirmiş ve içinde pişmanlıkları kalmamış ise yaşlılığı daha kolay kabullenmektedir. Yaşlılık dönemini farklı aktivitelerle dolu geçirmeye çalışır. Örneğin; kitap okumak, gezi programlarına katılmak, sosyal ilişkilerinde devamlılık sağlamak, dini vecibelerini yerine getirmek gibi. Eğer yaşlı bireyin geçmişe dönük pişmanlıkları varsa geçmişteki yaşantısını sorunlu geçirdiyse herhangi bir mali güvenceye sahip değilse, yaşlılığı kabullenmekte zorlanabilmekte ve yakınlarına karşı kendini fazlalık olarak hissedebilmektedir. Böylece yaşlı birey huzursuzluk yaşayarak depresyona girebilmektedir (Kalınkara, 2011: 105).

1.1.4. Sosyal Yaşlanma

Yaşlı bireyin sosyal ilişkilerinin, davranışlarının, rollerinin ve beklentilerinin değişmesidir. Sosyal yaşlanmada bireydeki statü rol ve görevlerin değişmesi birçok sosyal ilişkilerindeki sorunu da beraberinde getirebilir. Birey, geçmiş yaşamındaki tecrübelerini yakın çevresine aktarmak ister. Yakın çevresinden bu noktada olumlu dönüt alırsa yaşlılık dönemini keyif alarak geçirir, ama yakın çevresinden gerekli dönüt alamaz ise sürekli geçmişe dönük pişmanlıklar yaşar, beklentisi düşer ve yalnızlık duygusu içerisinde yaşamını sürdürmeye çalışır.

Sosyal yaşlılık toplumların tarihsel gelişimlerinden, yaşam biçimlerinden, ekonomik düzeylerinden vb. kaynaklanan farklılıkları gösterir. Batılı toplumlarda

yaşam biçimi, çocukluk gençlik yetişkinlik ve yaşlılık evreleri parça parça algılanırken batılı olmayan toplumlarda ise doğum ile başlayıp ölüme kadar devam eden bir bütünlük içerisinde değerlendirilir. Batılı toplumlarda yaşlılar toplumla iç içe olup bakıma muhtaç olarak algılanmazlar. Ama batılı olmayan toplumlarda yaşlılar muhtaç, yalnız, düşkün olarak algılanabilir (Beğer ve Yavuzer, 2012: 2).

1.1.5. Ekonomik Yaşlanma

Bireyin yaşlanması ile birlikte ekonomik düşüş yaşaması, iş yapamaması ve geçmişte kazandığı birikimini geleceğe yönelik değerlendirme çabası içine girmesi olarak nitelendirilebilmektedir. Yaşlı bireyin, üretkenliğinin azalması ile birlikte emeklilik sürecine girmesi, maaşını azaltırken, toplumsal statüsünü de düşürmektedir. Gelirin azalması, yaşlı bireylerdeki geçim sıkıntısına, sağlıklı beslenememeye yol açarken, sosyal ve kültürel anlam da kişinin etkinliklerden uzaklaşmasına ve prestijinin düşmesine neden olmaktadır. Ekonomik anlamda bu sebepler yaşlı bireyin yaşam kalitesini etkilerken, refah düzeyini de düşürmektedir (Baran, 2012: 139).

1.1.6. Gerontoloji ve Sosyal (Toplumsal) Gerontoloji

Gerontoloji, yaşlılığın, psikolojik, sosyal, bedensel ve kültürel yönlerini inceleyen bir bilim dalı olup konusu, yaşlanma olgusu ve yaşlı bireylerdir.(Tufan, 2002: 27) Gerontoloji, yaşlılığı birçok boyutuyla ele alarak incelemektedir. Tufan (2002: 27) yaşlı bireylerin kültürel ve tarihsel yönlerini tanımlarken Onat (2002: 5) ise, yaşlılıkla beraberinde ortaya çıkardığı problemlere değinmektedir.

Yaşlanma konusunu sosyal bilimlere taşıyan ve Gerontoloji biliminin Türkiye'deki kurucusu olarak bilinen İsmail Tufan 2006 yılında Akdeniz Üniversitesi'ne Gerontoloji bölümünü açarak öğrenci alımına başlamıştır. Bu bölümden mezun olanlara "Gerontolog" unvanı verilmektedir.

Ülkemizde Gerontoloji bölümü şu şekilde sıralanabilir:

- Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi Gerontoloji Bölümü
- İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi Gerontoloji Bölümü
- Yakın Doğu Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi Gerontoloji Bölümü

Türkiye'deki ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki bu bölümler, gerontoloji lisans eğitimi ve öğretimi veren kurumların başlıcalarıdır. Bu bölümün

öncelikli amaçları, yaşlılığın kalitesini artırarak yaşlanma koşullarının değerlendirilmesi, değişen davranışların incelenmesi ve yaşlıların modern dönemdeki teknoloji ve gelişimlere ayak uydurmasında olanaklar sağlanmasıdır.

Gerontoloji kendi içerisinde evrelere ayrılmaktadır. Genç-yaşlı olarak ifade edilen yaş aralığı 65-74'tür. Öyle ki bu yaş aralığındaki yaşlılar çok büyük sağlık sorunları yaşamaz ve yaşamlarını kendi kendilerine sürdürebilirler. Diğer yandan 75-84 yaş grubundakiler ise orta yaşlılardır. Bu yaş grubundaki bireyler, eşlerinin ölümü ile yalnızlık problemi yaşamları, sağlık sorunlarının artması, fiziksel hareketlerinde yavaşlamalar hissetmeleri, organlarının işlevlerinin yitirmesi veya tam anlamıyla yerine getirememesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalarak başkalarına muhtaç duruma düşebilirler. Zaten, 85 yaş üstü yaşlı bireyler istisnalar söz konusu olsa da genel olarak kötü durumdadırlar. Bu gruptaki yaşlı bireyler, sağlık sorunları ile iç içe yaşarlar. Zihinsel işlevleri azalır ve bakıma muhtaç hale gelirler. Naif bir yapıya bürünerek sürekli ilgi isteyen bu yaşlılar, bebek gibi bakılmak isterler (Canatan, 2008: 20-22).

Gerontoloji bilimine genel olarak bakıldığında, hem sosyal bilimleri hem de sağlık bilimlerini kapsamaktadır. Ancak, yaşlı bireylerin biyolojik ve sağlık sorunları ön planda olduğu için fen bilimleri yönü daha fazla gelişmiştir (Canatan, 2008: 18). Gerontoloji, yaşlanma süresini incelerken, sosyal gerontolojinin alanı daha geniştir. Sosyal gerontoloji, daha çok çevresel faktörlerin, sosyal hizmetlerin, toplumsal davranışların ve sağlık hizmetlerinin ele alındığı bir bilim dalıdır. Sosyal gerontolojinin amaçları, yaşlı bireylerin yalnızlık duygusunu ortadan kaldırmak, sosyal bakım hizmetleri oluşturmak ve yaşlılar için sosyal aktiviteler düzenleyerek toplumsal uyum sürecini kolaylaştırmaktır. Aynı zamanda bu bilim, yaşlı bireylerin bu dönemde yaşamış olduğu sosyallik problemlerini de ele almaktır. Ayrıca sosyal gerontoloji bilimi ile yaşlılık konusunda farklı yaklaşımlar sunulabilmektedir (İçli, 2018: 30).

Öte yandan, yaşlı bireydeki rol ve statünün değişmesi, nüfusun yaşlanması, emeklilik koşulları, sosyoekonomik şartlardan kaynaklanan sorunlar, üretkenliğin azalması, çalışma şartları, bakıma muhtaçlık, günlük yaşam koşulları, yaşlanma sürecinin topluma ve kültüre göre değişmesi, nüfus politikalarında geleceğe yönelik

çalışmalar, yaş, cinsiyet gibi konular da sosyal gerontolojinin konusunu oluşturmaktadır (Canatan, 2008: 18-19).

Ülkemizde yaşlı nüfus her geçen gün artmakta ve bu durum birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Türkiye'de son dönemde yaşlı nüfusun artmasından dolayı gerontolojik ve özellikle de sosyal gerontolojik araştırmalarda artış gözlenmektedir. Bu araştırmalar, yaşlıların sorunlarını gün yüzüne çıkarmak ve bu sorunların bireysel ve toplumsal yönleri ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır (Koçak-Terkan, 2010: 19).

Tufan'ın (2014: 20) bu konudaki görüşleri şu şekildedir.

" Önümüzdeki dönemlerde vatandaşlara hitap eden gerontolojik yayınların çoğalacağını tahmin ediyorum. Demografik değişimler göz önüne alınarak yapılan bu tahminin gerçekleşme olasılığı eskisine göre yüksektir. Çünkü yakında ilk defa uzman gerontologlar göreve başlayacaktır. Kendi alanlarında edinecekleri yeni bilgi ve becerileri, kamu ile paylaşmak isteyecekleri düşünülürse, bu tahminin gerçekleşme olasılığı düşük değildir. Yaşam süresinin uzaması yani emeklilik yasası ve bakıma muhtaçlık gibi kamuoyundan yankı uyandıracak gelişmeler, yaşlılığın sosyal bir kategori olarak değerlendirilmesinin gerekli olduğu düşüncesinin yaygınlaşmasına yol açacak ve bunun yaratacağı yeni bir piyasada gerontolojik yayınlar da çoğalacaktır."

Yukarıdaki açıklama yer verilen Tufan'ın bu görüşleri, gerontoloji bilim dalının gelecek dönemle ilgili önemini vurgulaması açısından çok önemlidir. Öyle ki, her geçen zaman diliminde yaşlı nüfustaki artış bireylerin psikolojik, sosyal, kültürel sorunlarını da beraberinde getirecek ve gerontoloji bölümüne ihtiyaç artacaktır. Denilebilir ki, günümüzde Gerontolojiye yönelik atılan adımlar, gelecekte yaşlı bireylerin problemlerinin çözümünde yapı taşı olma özelliği taşıyacaktır.

1.2. YAŞLILIK VE YAŞLANMANIN TARİHSEL BOYUTU

1.2.1. Eski Toplumlarda Yaşlının Konumu

Yaşlılık ile ilgili tarihsel süreçlere bakıldığında, avcılığın ve toplayıcılığın hâkim olduğu ilkel toplumlardaki yaşlılık ve yaşlanma olgusunun, günümüzdeki yaşlılık algısından farklı olduğu görülmüştür. Eski çağlarda bazı toplumlarda yaşlılar kutsanarak büyük bir saygıya sahipken bazı toplumlarda ise bir yük olarak görülerek

ölüme terk edilmişlerdir. Örneğin, Mezopotamya Asur-Babil kültüründe, uzun yaşamak Tanrı tarafından verilen bir ödül olarak kabul edilmiştir. Mısır'da, yaşlıların ölümsüz ve özel güçleri olduğuna inanılırken; Çinliler ise yaşlıların Tanrı tarafından gönderildiğine inanmışlardır. Diğer taraftan, yaşlılığın değer olarak görüldüğü toplumların aksine Eskimo'ların göç ederken sıkıntı yaşamamak için yaşlılarını ölüme ve açlığa terk ettikleri bilinmektedir (Köroğlu, 2016: 231). Eskimo'lar şartlara göre bir yerden başka bir yere gidebilmek için köpeklerin çektiği kızaklardan faydalanmışlardır. Bu yer değişikliği sırasında gruba ayak uyduramayan ve katkısı az olan yaşlı kadınların, yanına bir miktar yiyecek ve içecek bırakılarak terk edildikleri bilinmektedir. İkel toplulukların bir diğeri olan ve Moğollar takımadası kıyılarında yaşayan Yaghanlar ise balık tutarak sürekli göçebe olarak yaşayan bir topluluktur. Eskimo'larına aksine Yaghanlarda aile değerlerine büyük önem vermiştir. *'Bu toplulukta yiyecekler bütün toplum tarafından paylaşılmıştır. Kulübelerde en iyi yerler çocuklara verilirken, yaşlılar ise hiçbir zaman yalnız bırakılmazlar ve çocuklardan biri daima yaşlıya bakmak üzere onlarla birlikte kalırmış. Bu toplulukta, yaşlıların düşünceleri dinlenir ve dikkate alınır'* (Kalınkara, 2011: 51-56). Yaşlılarına değer veren bir başka topluluk da Moğol kökenli Aleutlar'dır. Bu topluluğun, maddi sıkıntılar yaşamalarına rağmen yaşlılarına iyi davrandıkları öğrenilmiştir. Onlar, yaşlılarına verdikleri saygıdan dolayı kendilerini feda ederlermiş. Yaşlılara olumsuz tutum takınmış olan diğer bir topluluk, Bolivya'da yaşayan Sirianolar'dır. Bu topluluk, sürekli açlığa karşı mücadele etmiştir. Bu durum karşısında insanların güçleri, otuzlu yaşlarında tükenmeye başlamıştır; bu insanlar kırklı yaşlarında ise tamamen güçsüz kalarak, kabileleri için bir yük olarak kabul edilmişlerdir (Arslan, 2015: 17-22). Verdiğimiz örneklerden anlaşılacağı üzere, toplumların yaşlılara bakışında farklılıklar söz konusu olmuştur ve birçok toplumda yaşlılar yük olarak görülmüştür. Ayrıca onlardan kurtulabilmek için farklı yollara başvurulmuştur. Bu nokta toplumların genel olarak amacı, toplumdaki tüketimi aza indirmek olmuştur. Günümüze geldiğimizde ise yaşlı katli, onların yaşamlarına son vererek değil; onlarla ilgilenmeyip, yaşlıları çeşitli sosyal kurum ve kuruluşlara bırakılarak yapılmaktadır (Tufan, 2002: 36). İkel toplumlarda yaş ortalamasının düşük olması, yaşlı nüfusun çok az olması yaşlılar adına ulaşabileceğimiz bilgileri de sınırlamıştır. Belli toplumların, toplulukların yaşlılarına karşı davranışları bizi bazı genellemelere götürebilmiştir. Zaten bu toplumlarda belirli bir yaş sınırlaması olmayıp toplum içindeki görevine göre tanımlanmıştır.

İlkçağ filozoflarından Aristoteles'in yaşlılık ile ilgili değerlendirilmesine "Retorik" adlı yapıtında rastlanılmaktadır. Öyle ki Aristoteles, yaşlıların kavgacı bir yapıya sahip olduğundan bahsetmiş, bunun da merhametten kaynaklı bir zayıflık olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan Hipokrat, yaşlılığın başlangıcını elli altı yaş olarak görmüş ve yaşlıların gençlerden fazla besine ihtiyaçları olduğunu dile getirmiştir. Goethe, yaşlılığı tecrübenin, deneyimin ve bilgeliğin zirvede olduğu yer olarak tanımlamıştır. Schopenhauer ise yaşlılığı bir deneyim olarak görmüş ve gençliğin insana acı verdiğini; huzurun ise yaşlılığa kaldığını belirtmiştir (Arslan, 2015: 27-28).

Doğuda Türk edebiyatının ilk siyasetnamesi özelliğini taşıyan ve 1069 yılında Yusuf Has Hacıp tarafından yazılan Kutadgu Bilig, dört ana karakterin arasında geçen konuşmalarla işlenmiştir.

Ay Toldı: aklı temsil eden

Ögdilmiş: Akıbeti ve sonucu temsil eden

Kün Togdı: Devleti ve huzuru temsil eder

Ogdurmuş: Bilgeliğin ve yaşlılığın simgesi olarak gösterilmiştir.

Diğer yandan, destan geleneğimizde önemi büyük olan Kitab-ı Dede Korkut hikâyelerinde, bağlayıcı kişi Dede Korkut'tur. Dede Korkut toplumun bilgisi, yol göstericisi ve saygı duyulan kişisidir (Köroğlu, 2016: 232).

1.2.2. Modern Toplumlarda Yaşlının Toplumsal Konumu

Tarihsel süreçte Sanayi Devrimi sonrası Avrupa'da yaşanan değişimler ve gelişimler, insanların yaşam süresinin uzamasına ve ölüm oranlarının düşmesine yol açmıştır. Bununla birlikte dünya nüfusunun yaşlanma oranı da artırmıştır. Avrupa'dan başlayarak dünyaya yayılan gelişmeler doğrultusunda büyük nüfus değişimleri yaşanmıştır. Sonuç olarak, dünya çapında yaşanan demografik değişim, dünya nüfusunun yaşlanmakta olduğunu göstermektedir (Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 10).

Sanayi devrimi sonrasında, sanayileşme, kentleşme, büyük keşifler, tıp ve diğer bilim dallarındaki yenilikler, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi gelişmeler hızla kendisini göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda hayat standartları ve refah seviyesi yükselerek, işletmelerde insan gücünden ziyade insan hayatını

kolaylaştırabilecek ancak bir yandan da insanın yerini alacak makine gücü devreye girmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda modernleşme denilen süreç ortaya çıkmıştır. Söz konusu modernleşme süreci, insanları bu sürecin nesnesi haline getirdiği kadar öznesi durumuna da getirerek, dünyayı değiştirebilecek güce sahip olup bu gücün de kendilerine mal olan düşünce ve duyguyu beslemelerine zemin hazırlamıştır (Köroğlu, 2016: 232). Modernleşme süreci ve tıp bilimindeki gelişmeler, insan ömrünün uzamasına ve yaşlı sağlığında olumlu gelişmelere neden olsa da modern hayatın getirdiği değişimler yaşlı bireyi olumsuz yönde etkilemiştir. Sanayileşme süreci ile birlikte kadının iş hayatına girmesi, evdeki sorumluluklarına ayırdığı zamanın azalması, geleneksel toplumlarda yaşlı bireylerin tecrübelerinden yararlanılırken, modern toplumlarda rolün ve statünün değişmesi gibi durumlar, hem çocuk yetiştirmede hem de aile yapısında olumsuz etkilere neden olmuştur. Böylelikle özellikle modern hayat, bazı yaşlı bireyleri psikolojik ve sosyolojik bir buhrana sürüklemiştir. Diğer bir faktör de kırdan kente göçlerdir. Kırdan kente göçlerin yoğun olarak yaşanması ile birlikte yaşlı bireyin geleneksel statüsünün sarsıldığı görülmektedir. Özellikle yaşlı birey, çocukları ve torunları ile kuşak çatışması yaşayarak eski otoritesini kaybetmektedir. Yaşlı birey yakınlarına yük olmaya başlayarak ve yalnızlığa itilmektedir (Er, 2009: 141).

İkel toplumlarda işlev görmediği düşünülen, yük sayılan yaşlılar açlığa ve ölüme terk edilirken, modern toplumların yaşlılara bakışının, eski örneklerin biçim değiştirmiş hali olarak yorumlanabilecek bir yönü vardır. Eski dönemlerde bazı toplulukların yaşlılarına karşı kötü tutumlarda bulunurken, aksini gerçekleştirip yaşlılarının bilgelik ve tecrübelerinden yararlanan toplulukların da varlığından söz etmiştik. Modern toplum perspektifinden bakıldığında ise yaşlı bireylerin toplumu yönetmedeki rollerinin oldukça kısıtlandığı görülmektedir. Canatan'ın ifadesi ile (2008: 41) modern toplumlarda teknolojinin gelişmesi, yaşlı bireylerin statülerinin temel kaynağı olan geleneksel bilginin anlamını yitirmesine sebep olmuş ve bu da yaşlı bireyin, saygınlığını ve önemli olan pozisyonunu yitirmesine yol açmıştır.

Diğer yandan, modernleşme ile birlikte genç nesle olabildiğince değer atfedilirken yaşlılık sevimsiz, itici, değersiz bir algı olarak kabul edilmiştir. Bu durum hayatımızdaki birçok kültürel mirasın, değer yok olarak, yerine bize ait olmayan değerlerin dolmasına yol açmıştır. Modern toplumlarda yaşlının statüsünün azalması ile yaşlı bireyde değer çatışması, yabancılaşma, iletişimsizlik, yalnızlık

sosyal izolasyon gibi sorunlar ortaya çıkarken, bu durum yaşlının topluma pozitif bir şekilde katılımını engellemiştir. Günümüzdeki duruma baktığımızda, pek çok yaşlının yalnız yaşadığı ve gerekli ihtiyaçlarını kendi kendisinin karşılamasına mecbur bırakıldıkları görülmektedir (Köroğlu, 2016: 233).

Sonuç olarak, sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan gelişmeler, yaşlı bireylerin daha uzun yaşamasına olanak sağlamış olsa da bununla birlikte birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Sanayi öncesi dönemde toprak ve yaşlı önemli güç sembolü ve kaynağı iken, modern dönemde önce toprak sonra bireyin tecrübelerinin, bilgisinin ve liderliğinin değerli bir bütünü olan yaşlılık, bilimin ve teknolojinin karşısında eski rollerini ve önemlerini kaybetmişlerdir (Köroğlu, 2016: 234).

Bu çalışmadaki amaçlardan biri, yaşlılık dönemindeki tüm sorunlara rağmen yaşlı bireylerin toplumdaki önemini artırarak, rol ve statülerin verdiği eski saygınlıklarını tekrar kazandırmaktır. Onlara mutlu olabilecekleri bir refah paketi sunmak tüm toplumun sosyal görevi ve sorumluluğudur.

1.3. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILIK

Bir toplumdaki nüfusun yaşlanması, o toplumdaki genç nüfusun azalarak yaşlı nüfusun (65+ yaş üstü) artmaya başlaması ile kendini göstermektedir. Bu durum 'demografik değişim' olarak adlandırılmaktadır. Demografik değişim, doğurganlık oranının azalması ile ortaya çıktığından dolayı daha çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kendisini göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna(2015) göre demografik değişimde iki olgu baş göstermektedir. Bunlardan birincisi teknolojik ve bilimsel gelişmelerle birlikte yaşam süresinin uzaması ikinci olgu ise doğurganlık oranının düşmesidir (Mandıracıoğlu, 2010: 39).

Dünya ölçeğindeki yaşlılık ile ilgili bazı veriler ise şu şekildedir. 2017 yılında Dünya nüfusunun %8,9'unu yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Yaşlı nüfus oranının yüksekliğine göre ilk sıradaki ülke %32,2 ile Monako, ikinci sıradaki ülke %27,9 ile Japonya ve %22,1 ile üçüncü sıradaki ülke Almanya'dır. Öte yandan Türkiye, 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır(TÜİK 2013, 2017).

Yaşlılık ile ilgili diğer bazı istatistikleri incelediğimizde şu veriler ortaya çıkmaktadır:

Dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Nüfus projeksiyonlarına göre dünya genelinde 65 yaş üzerindeki nüfusun 2025 yılında 1,2 milyara,, 2050'de 2 milyara

ulaşması beklenmektedir.(Canatan, 2012: 358)Yaşlı bireylerin %70'nin özellikle Asya kıtasında ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanacağı öngörülmektedir'(Beğer ve Yavuzer, 2012: 2).

Görüleceği üzere, dünya genelindeki yaşlı nüfus her geçen gün artmakta ve bu durum beraberinde genç nüfusun azalmasını ve dünya yaş ortalamasının yükselmesini ortaya çıkarmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, Japonya gibi gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfus oranının fazla olmasının, gelecekte iş hayatına katılan insan sayısını azaltarak bu ülkelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkileneceğini söylemek mümkündür (T.C. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011: 25).

Türkiye İstatistik Enstitüsü verilerine göre ülkemizdeki yaşlılık verileri şu şekildedir:

"65 ve yukarı yaşlı nüfus 2013 yılında 5 milyon 891 bin 694 kişi iken son beş yılda %17 artmış ve 2017 yılında 6 milyon 895 bin 385 kişiye ulaşmıştır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2013 yılında %7,7 iken, 2017 yılında %8,5'e yükseldi. Yaşlı nüfusun %44'ünü erkek nüfus, %56'sını kadın nüfus oluşturdu. Nüfus projeksiyonlarına göre, yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörüldü. Yaşlı nüfus yaş grubuna göre incelendiğinde, 2013 yılında yaşlı nüfusun %60,3'ü 65-74 yaş grubunda, %32,2'si 75-84 yaş grubunda ve %7,5'i 85 ve daha yukarı yaş grubunda iken, 2017 yılında %61,6'sı 65-74 yaş grubunda, %29,7'si 75-84 yaş grubunda ve %8,6'sı 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığı görüldü" (TÜİK 2013, 2017).

Bu verilere göre yaşlı nüfus her geçen gün artmaktadır. Göze çarpan diğer bir husus ise yaşlı nüfus içerisindeki kadın nüfus oranının erkek nüfus oranına göre daha fazla olması kadınların erkeklere göre daha uzun yaşadığı veriler sonucu edinilmiştir. Bu konu ile ilgili Birleşmiş Milletler' in tutmuş olduğu kayıtlarda 178 ülkenin 176'sında kadınların erkeklerden daha uzun yaşadığı desteklenir niteliktedir. Bunun sebebini ulaştığımız bir takım veriler şu şekilde açıklamıştır:

1)İş kazaları, trafik kazaları, kadınların daha az trafik kazası yapmaları ve iş kazalarından daha uzak olmaları.

2) Sigara-alkol gibi maddeleri kadınlara oranla erkeklerin daha fazla kullanması

3) İş yeri ve çevresel kirlenmelerde toksinlerle daha fazla temas

4) Çalışma hayatı, geçim derdi, stres gibi sağlığı bozucu sorunlar

5) Kalp-damar hastalıklarına bağlı ani ölümlerin erkeklerde daha fazla görülmesi.

6) Erkeklerin sağlık kontrollerini yeterince önemsemedikleri için düzenli yaptırmamaları

7) Beslenme konusunda erkeklerin kadınlara oranla daha bilgisiz ve dikkatsiz olmaları

8) DNA ve cinsiyetle ilgili hormonların bağışıklık sistemini etkilediği. Bu durum kadınlık hormonu olan östrojenin antioksidan özelliklerine bağlanabilir. Erkeklerin DNA'larındaki oksidatif hasarın kadınlarındakinden daha fazla olması gibi nedenler erkeklerin kadınlara göre daha az yaşadığını desteklemektedir (Müftüoğlu, 2015).

Kadınlar ve erkeklerle ilgili ilginç bir nokta ise her ne kadar kadın bireyler daha uzun ömürlü olsalar da kadınların erkeklere oranla daha fazla sağlık problemi yaşamasıdır. Bu durumun doğruluğunu gösteren birçok veri mevcuttur. Örneğin; kadınların daha çok doktora gitmesi, daha fazla ilaç kullanması gibi veriler bunlardan bir tanesidir (Tübitak, 2018).

Ek tablo 1'i incelediğimiz kadarıyla 1935 yılından 2017 yılına kadar yaşlı nüfus ve yaşlı nüfus oranlarının her geçen yılda artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum birlikte 2018, 2023, 2030, 2040, 2060 ve 2080 yıllarındaki tahmin edilen yaşlı nüfus ve yaşlı nüfus oranları yer almaktadır. Toplam nüfus içinde yaşlı nüfus oranı 1935'ten günümüze kadar yaklaşık 2,2 kat artmıştır.

Tablo 1: Cinsiyete göre yaşlı nüfus ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 1935-2080

Yıl	Yaşlı nüfus			Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
	1935	628 041	278 846	349 195	3,9	3,5
1940	629 859	271 421	358 438	3,5	3,1	4,0
1945	626 543	256 683	369 860	3,3	2,7	4,0
1950	690 662	272 760	417 902	3,3	2,6	4,0
1955	822 408	320 704	501 704	3,4	2,6	4,2
1960	978 732	388 087	590 645	3,5	2,7	4,3
1965	1 242 525	530 004	712 521	4,0	3,3	4,6
1970	1 565 696	707 807	857 889	4,4	3,9	4,9
1975	1 853 251	850 652	1 002 599	4,6	4,1	5,1
1980	2 113 247	955 360	1 157 887	4,7	4,2	5,3
1985	2 125 908	955 042	1 170 866	4,2	3,7	4,7
1990	2 417 363	1 091 142	1 326 221	4,3	3,8	4,8
2000	4 350 190	1 887 904	2 462 286	6,7	5,8	7,6
2005	4 646 742	2 010 667	2 636 075	6,7	5,8	7,7
2007	4 865 416	2 096 122	2 769 294	6,9	5,9	7,9
2008	4 893 423	2 139 481	2 753 942	6,8	6,0	7,7
2009	5 083 414	2 222 764	2 860 650	7,0	6,1	7,9
2010	5 327 736	2 331 029	2 996 707	7,2	6,3	8,2
2011	5 490 715	2 397 925	3 092 790	7,3	6,4	8,3
2012	5 682 003	2 473 913	3 208 090	7,5	6,5	8,5
2013	5 891 694	2 561 074	3 330 620	7,7	6,7	8,7
2014	6 192 962	2 699 423	3 493 539	8,0	6,9	9,0
2015	6 495 239	2 843 442	3 651 797	8,2	7,2	9,3
2016	6 651 503	2 919 392	3 732 111	8,3	7,3	9,4
2017	6 895 385	3 033 433	3 861 952	8,5	7,5	9,6
2018 ⁽¹⁾	7 163 354	3 158 645	4 004 710	8,7	7,7	9,8
2023 ⁽¹⁾	8 867 951	3 964 105	4 903 845	10,2	9,1	11,3
2030 ⁽¹⁾	12 066 092	5 459 819	6 606 272	12,9	11,7	14,2
2040 ⁽¹⁾	16 373 971	7 451 781	8 922 190	16,3	14,9	17,7
2060 ⁽¹⁾	24 242 787	11 024 497	13 218 290	22,6	20,7	24,5
2080 ⁽¹⁾	27 413 359	12 556 365	14 856 994	25,6	23,6	27,5

Kaynak: (Tablo 1) TÜİK, 2017

Tablo 2: İl ve cinsiyete göre yaşlı nüfus ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı,2017

Tablo 2'ye bakıldığında ise il ve cinsiyete göre yaşlı nüfus ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı verilmiştir. Tablo incelendiğinde yaşlı nüfusun en fazla olduğu il İstanbul'dur. İstanbul da genel nüfus oranının fazla olması bu durum için etkin bir rol alır. Yaşlı nüfusun en az olduğu il ise Bayburt'tur. Yaşlı nüfustaki orana bakılırsa, yaşlı nüfus oranının en fazla olduğu il Sinop'tur. Yaşlı nüfus oranı en az olan il ise Şırnak'tır.

İl	Yaşlı nüfus			Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	6 895 385	3 033 433	3 861 952	8,5	7,5	9,6
Adana	167 347	73 730	93 617	7,6	6,6	8,5
Adıyaman	45 369	19 776	25 593	7,4	6,4	8,4
Afyonkarahisar	75 821	33 505	42 316	10,6	9,5	11,7
Ağrı	23 063	9 957	13 106	4,3	3,6	5,1
Amasya	46 132	20 524	25 608	14,0	12,5	15,5
Ankara	441 889	191 336	250 553	8,1	7,1	9,1
Antalya	186 805	86 605	100 200	7,9	7,3	8,6
Artvin	25 538	11 238	14 300	15,4	13,5	17,3
Aydın	133 537	59 566	73 971	12,4	11,0	13,7
Balıkesir	172 543	77 967	94 576	14,3	12,9	15,7
Bilecik	23 754	10 288	13 466	10,7	8,8	12,8
Bingöl	17 868	8 033	9 835	6,5	5,8	7,3
Bitlis	16 584	7 075	9 509	4,9	4,0	5,8
Bolu	39 102	17 267	21 835	12,9	11,5	14,3
Burdur	37 599	16 301	21 298	14,2	12,3	16,2
Bursa	256 129	113 123	143 006	8,7	7,7	9,8
Çanakkale	74 865	33 771	41 094	14,1	12,5	15,7
Çankırı	28 591	12 849	15 742	15,4	13,8	17,0
Çorum	74 900	33 390	41 510	14,2	12,8	15,6
Denizli	105 282	45 952	59 330	10,3	9,1	11,6
Diyarbakır	79 143	33 210	45 933	4,7	3,9	5,4
Edirne	55 094	24 616	30 478	13,5	11,9	15,2
Elazığ	53 194	23 586	29 608	9,1	8,1	10,1
Erzincan	26 083	11 410	14 673	11,3	9,6	13,0
Erzurum	62 382	27 651	34 731	8,2	7,3	9,1
Eskişehir	93 452	40 948	52 504	10,9	9,5	12,2
Gaziantep	104 087	45 563	58 524	5,2	4,5	5,9
Giresun	66 736	28 521	38 215	15,3	13,1	17,4
Gümüşhane	17 621	7 592	10 029	10,4	8,8	11,9
Hakkari	8 990	3 772	5 218	3,3	2,5	4,1
Hatay	108 346	49 829	58 517	6,9	6,3	7,5
Isparta	51 825	22 933	28 892	11,9	10,5	13,4
Mersin	153 269	69 421	83 848	8,5	7,8	9,3
İstanbul	989 865	422 522	567 343	6,6	5,6	7,6
İzmir	450 925	198 136	252 789	10,5	9,3	11,8
Kars	22 267	10 088	12 179	7,7	6,7	8,8
Kastamonu	62 719	27 726	34 993	16,8	15,0	18,6
Kayseri	112 169	49 298	62 871	8,1	7,1	9,1
Kırklareli	45 796	20 329	25 467	12,9	11,2	14,6
Kırşehir	26 057	11 019	15 038	11,1	9,4	12,8

İl	Yaşlı nüfus			Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
	Kocaeli	128 625	58 415	70 210	6,8	6,1
Konya	193 632	84 952	108 680	8,9	7,9	9,9
Kütahya	70 765	31 548	39 217	12,4	11,2	13,5
Malatya	75 540	33 142	42 398	9,6	8,5	10,7
Manisa	150 919	66 435	84 484	10,7	9,4	12,0
Kahramanmaraş	85 071	39 530	45 541	7,5	6,9	8,2
Mardin	42 687	18 056	24 631	5,3	4,4	6,1
Muğla	108 789	50 630	58 159	11,6	10,6	12,6
Muş	18 505	7 710	10 795	4,6	3,7	5,4
Nevşehir	32 588	14 063	18 525	11,1	9,8	12,5
Niğde	33 430	14 429	19 001	9,5	8,2	10,8
Ordu	99 218	44 355	54 863	13,4	12,0	14,8
Rize	39 465	15 962	23 503	11,9	9,7	14,2
Sakarya	90 346	40 663	49 683	9,1	8,2	10,1
Samsun	143 010	63 324	79 686	10,9	9,7	12,0
Siirt	14 983	6 276	8 707	4,6	3,8	5,5
Sinop	37 667	17 123	20 544	18,2	16,6	19,7
Sivas	73 296	33 170	40 126	11,8	10,7	12,9
Tekirdağ	81 059	36 525	44 534	8,1	7,1	9,1
Tokat	76 647	34 454	42 193	12,7	11,5	13,9
Trabzon	90 932	37 841	53 091	11,6	9,7	13,4
Tunceli	10 797	4 768	6 029	13,1	10,4	16,4
Şanlıurfa	74 902	31 465	43 437	3,8	3,1	4,4
Uşak	41 437	18 399	23 038	11,4	10,1	12,6
Van	41 006	18 070	22 936	3,7	3,2	4,2
Yozgat	51 580	22 657	28 923	12,3	10,8	13,8
Zonguldak	68 339	30 331	38 008	11,4	10,3	12,6
Aksaray	34 926	15 237	19 689	8,7	7,6	9,7
Bayburt	8 413	3 719	4 694	10,5	9,1	11,9
Karaman	25 561	11 519	14 042	10,4	9,3	11,4
Kırıkkale	31 324	13 667	17 657	11,2	9,8	12,7
Batman	25 058	10 048	15 010	4,3	3,4	5,2
Şırnak	15 921	6 405	9 516	3,2	2,4	4,0
Bartın	26 201	11 928	14 273	13,5	12,5	14,6
Ardahan	12 105	5 464	6 641	12,5	10,9	14,2
Iğdır	12 028	5 351	6 677	6,2	5,3	7,1
Yalova	28 315	12 991	15 324	11,3	10,3	12,2
Karabük	30 557	13 631	16 926	12,5	11,1	13,9
Kilis	10 956	4 731	6 225	8,0	6,8	9,3
Osmaniye	40 537	18 213	22 324	7,7	6,8	8,5
Düzce	35 510	15 813	19 697	9,4	8,4	10,4

Kaynak: (Tablo 2) TÜİK, 2017

1.3.1. Uşak İlinin Nüfusu

1926 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devleti Salnamesinde Uşak'ın nüfusu 91.298 kişi olarak verilmektedir. İlk nüfus sayımı Cumhuriyet Döneminde 28 Ekim 1927'de yapılmıştır. Uşak kazasının toplam nüfusu 88.463 olarak tespit edilmiştir. Bunun 40.965'i erkek, 47.678'i kadın olarak belgelenmiştir (<http://www.usak.bel.tr/sayfa/nufusu/>).

Tablo 3'e göre Uşak nüfusunun yıllara göre dağılımına baktığımızda her geçen yılda artışlar gözlemlenmektedir

Tablo 3: Yıllara Göre Uşak Nüfusu

Yıllara Göre Uşak Nüfusu

Yıl	Uşak Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2018	367.514	182.931	184.583
2017	364.971	181.898	183.073
2016	358.736	179.259	179.477
2015	353.048	176.281	176.767
2014	349.459	174.231	175.228
2013	346.508	172.573	173.935
2012	342.269	169.997	172.272
2011	339.731	169.343	170.388
2010	338.019	168.064	169.955
2009	335.860	166.944	168.916
2008	334.111	165.506	168.605
2007	334.115	165.235	168.880

Kaynak:(Tablo 3) (<https://www.nufusu.com/il/usak-nufusu>)

Tablo 4'de ise ilçelerine göre Uşak nüfusu gösterilmiştir. Bu tabloya göre, en fazla nüfus Merkez ilçede en az nüfus ise Karahallı ilçesinde görülmektedir

Tablo 4: İlçelere göre Uşak Nüfusu

İlçelere Göre Uşak Nüfusu

Yıl	İlçe	İlçe Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Nüfus Yüzdesi
2018	Merkez	252.044	125.487	126.557	% 68,58
2018	Banaz	36.373	18.090	18.283	% 9,90
2018	Eşme	34.932	17.300	17.632	% 9,50
2018	Sivaslı	20.753	10.438	10.315	% 5,65
2018	Ulubey	12.955	6.384	6.571	% 3,53
2018	Karahallı	10.457	5.232	5.225	% 2,85

Kaynak:(Tablo 4) (<https://www.nufusu.com/il/usak-nufusu>)

Tablo 5'te 2017 yılına ait yaş gurubu dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 5: Uşak Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Uşak Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yıl	Yaş Grubu	Nüfus	Nüfus Yüzdesi
2017	0-4 Yaş	23.072	% 6,32
2017	10-14 Yaş	23.664	% 6,48
2017	15-19 Yaş	28.496	% 7,81
2017	20-24 Yaş	29.247	% 8,01
2017	25-29 Yaş	24.660	% 6,76
2017	30-34 Yaş	27.208	% 7,45
2017	35-39 Yaş	28.668	% 7,85
2017	40-44 Yaş	26.520	% 7,27
2017	45-49 Yaş	24.522	% 6,72
2017	50-54 Yaş	23.585	% 6,46
2017	55-59 Yaş	21.677	% 5,94
2017	5-9 Yaş	23.270	% 6,38
2017	60-64 Yaş	18.945	% 5,19
2017	65-69 Yaş	14.077	% 3,86
2017	70-74 Yaş	10.241	% 2,81
2017	75-79 Yaş	8.131	% 2,23
2017	80-84 Yaş	5.510	% 1,51
2017	85-89 Yaş	2.703	% 0,74
2017	90+ Yaş	775	% 0,21

Kaynak:(Tablo 5) (<http://www.usak.bel.tr/sayfa/nufusu/>).

1.4. YAŞLILIK DÖNEMİ VE DİN

Bu bölümde öncelikle ıstılahı anlamda yapılan din tanımlarına; sonrasında da sosyal bilimlerde yapılan bazı tanımlamalara yer verilmiştir. Din kelimesinin etimolojisine baktığımızda, Arapça “d-y-n” kökünden türediği görülmektedir. Bu sözcük Arapçada çok geniş anlamlara sahiptir. Sözlükte mükâfat/ceza, itaat/isyan, adet/durum gibi anlamlara gelmektedir. Latince ise (religare'den religio) 'bağlanmak' ve 'cemaat' anlamlarındadır(Sezen, 1993: 21). Kavram olarak dini tanımlayan pek çok düşünür, onun sadece bir yönünü vurgulamış, böylece birbirinden farklı pek çok din tanımı ortaya çıkmıştır(Akyüz, Çapcıoğlu, 2012: 42). *Dini Emile Durkheim şöyle tanımlamaktadır: Din, kutsal şeylerle ilgili inanç ve amellerden mürekkep birleşik/ bütüncül bir sistem olup dokunulmaz ve yasak kabul*

edilen şeylerle ilgili öyle bir inanç ve ameller bütünüdür ki müntesiplerini bir tek manevi/ahlaki cemaat hâlinde, Kilise diye adlandırılan bir cemaatle birleştirir. Thomas Luckmann'a göre: Dünya görüşü, objektif ve tarihi-sosyal bir realite olarak esas itibariyle dinî bir fonksiyon icra eder ve biz onu dinin iptidai şekli diye tanımlarız. Bu sosyal form insan cemiyetlerinde evrensel bir olgudur. Dünya görüşü öyle ihatalı bir anlam sistemidir ki içerisinde zaman, mekân, sebeplilik ve gayelikten oluşan sosyal olarak ilişkili kategoriler, realitenin parçalara bölüldüğü ve parçaların birbiriyle ilişkili olduğu çok özgül yorumlayıcı şemalarla üstün olarak belirlenir. Din, insan organizmasının kendi biyolojik tabiatını objektif, ahlaken sınırlayıcı ve mana âlemlerinin tümünü kucaklayan bir yapı sayesinde yüceltme kabiliyetidir(Durkheim, Luckmann, Akt. Subaşı, 2014: 20-21). Diğer yandan Yavuz'a göre "din kişinin, ilahi bir kudretin her şeyden üstün olduğunu, insandan yapması ve yapmaması hususunda taleplerde bulunduğunu gönülden kabul ve tasdik ederek O'nun hizmetine girmesidir" (Yavuz,1982: 89). Akseki (1993: 3) ise dini şu şekilde ifade etmiştir: " Allah tarafından vaaz olunmuş bir kanundur. İnsanlara saadet yollarını gösterir, onların saadet erişmelerine delalet, Yaradılıştaki gaye ve hedefi ve Allah'a ne suretle ibadet yapacağını bildirir. İnsanı hayır olan işlere sevk eder."

Kur'an-ı Kerim'de din kavramı ise doksan dört yerde geçtiği görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki din kavramının geçtiği ayet-i kerimelerin bazıları şunlardır:

"Şüphesiz ki size vaat edilenler elbet doğrudur. Hiç şüphesiz (hesap ve) ceza mutlaka vuku bulacaktır" (Zâriyât, 51/5,6).

"Şüphe yok ki Allah katında (hak) din İslam'dır! Ancak kitap verilen (Yahudi ve Hristiyan)'lar, kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki ihtiras yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerine karşı küfre sarparsa, bilsinler ki Allah, hesabı çok çabuk görendir" (Ali İmran, 3/ 19).

" Göklerde ve yerde olan şeyler ancak O'nundur. Din de, daima ancak O'nun (olup itaatte ancak O'na)dır. Öyle iken siz Allah'tan başkasından mı korkuyor (da O'nun emirlerine uygun yaşamıyor)sunuz? (Yüce Allah zaâtında, sıfatlarında bir olduğu gibi, mülkünde, dininde sahip olmasında, hüküm ve hâkimiyetinde de birdir. İslam'a göre bütün emirler Allah'ın emrine uygunluğu dâhilinde geçerlidir. Kulluk, ancak Allah'ın emirlerini itaatle gerçekleşir" (Nahl, 16/52).

" Sizin (batıl) dininiz size, benim (hak olan) dinim de banadır" (Kafirun, 109/6).

"O din günün, ahirette hesap ve karşılık görme gününün maliki/hükümranıdır" (Fatiha,1/4).

Hadis-i şeriflerde din kavramına ve kullanılan manalarına örnekler ise şunlardır:

"Karanlık gecenin (zifiri) karanlıklarına benzeyen fitneler ortaya çıkmadan amellere sarılın, (zira o fitneler zuhur ettiği zaman) kişi mü'min olarak sabahlayacak, kâfir olarak akşamlayacak. Veya mü'min olarak akşamlayacak, kâfir olarak sabahlayacak. Dinini bir dünya metâ karşılığında satacaktır" (Müslim, imam, 118 hadis no:186).

"İtaat etmek, boyun eğmek" Akıllı kişi, nefsinin boyun eğdiren (dâne) ve onu (Allah'a) ibadet ettirendir" (İbni Mâce, Zühd, 31). Hadisde geçen "dâne" kelimesi boyun eğdirmek, itaat anlamına gelmektedir.

"Din nasihattir (nasihatten ibarettir)." Ashâp sordu: "Kime?" Allah'a, kitabına, Resulüne, Müslümanların imâmına ve tüm Müslümanlara" (Müslim, İman 55, Hadis no:95).

Bu tanım ve örneklerden yola çıkarak denilebilir ki insanın fitratı gereği inanmak belirli kurallara göre yaşamak, itaat etmek, boyun eğmek, sığınmak gibi belirli bir toplum düzenine sahip olmak ihtiyacı söz konusudur. İnsanın inancı, toplum düzeni içerisinde uyduğu kurallar bütünü, doktrinleri, ideolojileri ve dünya görüşü birer dindir. İnsanın yaratılış gayesi olarak Allah'a kulluk bilinci içerisinde teslim olması, boyun eğmesi, itaat etmesi, üzerine düşen sorumluluklarını yerine getirmesi hem bireysel hem de toplumsal anlamda hayatını düzen, huzur ve sükûn içerisinde yaşamasına sebep olacaktır.

1.4.1. Din ve Yaşlılık

Yaşlılık insan hayatındaki döngünün son basamağıdır. Bu dönemde bireyde önemli değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Ancak yaşlı birey, bu dönemde kuvvet olarak düşüklük yaşasa da varoluşunu devam ettirebilme bilgeliğine de sahip olabilmektedirler. Bu dönemde yaşlı birey ölüme daha yakın olduğunu hissetmekte, geçmişe dönük muhasebeler yapmakta, geçmişe yönelik pişmanlıkları varsa bunları

onarına gayreti içerisinde girmektedir. Dine yönelme ve dini ibadetleri yerine getirebilme eğilimi tevekkül ve teslimiyet boyutu bu dönemde artmaktadır. Bu dönemde dine yönelmenin nedenini Kuhlen şöyle ifade etmektedir. *'Hayatın her döneminde bireyin kendisini motive edecek trendleri vardır. Gençlik döneminde motivasyon kaynağı ailesi ve mesleği olurken ileriki yıllarda bu durumu çocukları ile karşılıyorlar. Son aşama olan daha ileri yaşlarda, bireylerde dine yönelme ve ahiret inancı motivasyonel ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir vasıta olmaktadır'* (Akt. Köylü, 2000: 144). Ancak dine yönelme ve eğilim konusu herkes için aynı düzeyde gerçekleşmemektedir. Öyle ki dinle ilgili altyapısı olan yaşlı bireylerde dine yönelme ve eğilim daha kolay gerçekleşebilirken, onlar önceden sahip oldukları inançlarını alışkanlıklarını kolayca sürdürebilmektedirler. Öte yandan dine yönelik altyapısı olmayan insanlarda ise bu yöneliş biraz daha zor ortaya çıkabilmektedir. Bunun nedenlerinden biri, yaşlı bireyin inanma eğilimini gösterdiği halde, geçmişinden gelen süreçte dini bilgi ve birikim noktasında noksanlık yaşayarak gereken eğilimi tam olarak gösterememektedirler. Şüphesiz, bireyin dini yaşantısında geçmişteki bilgi ve tecrübenin önemi büyüktür. Ayrıca yaşlılık döneminde bireyin yaşa bağlı dindarlığından ziyade, ölüm gerçeğinden kaynaklanan dini değerlere bağlılığını kabul etmek daha doğru olur (Köroğlu, 2016: 234). Yaşlı bireyler genel olarak, inançlarının kuvveti oranında dini ilgilerini yoğunlaştırmaktadırlar. Özellikle ahirete inanan yaşlı bireyde yapması gereken dini ritüeller belirgin (olgun) hale gelmektedir. Yaşlı bireyin kendini ölüme yakın hissetmesi, ölüm düşüncesinin etkisinde kalması dini arayışını ve eğilimini artıran bir faktör olmaktadır. Ülkemizde dinin yaşlı bireylere etkisine yönelik olarak yapılmış ve yapılmaya devam edilen pek çok araştırma mevcuttur.

Yaşlılık ve din ile ilgili araştırmasında Taplamacıoğlu (1962: 147-150) köy ve kasabalardaki yaşlı bireylerin dini eğilim ve uygulamalarını incelemiştir. Araştırmasının sonunda Taplamacıoğlu, köydeki yaşlı bireylerin şehirde oturan eğitilmiş yaşlı bireylere göre dini eğilim ve dini uygulamalarını yerine getirmede daha yoğun bir tutum içinde olduğunu saptamıştır. Kayıklık'ın bir araştırmasında ise, dinin yaşlı birey üzerindeki önemine değinerek, dinin yaşlı bireyin hayatına destek sağlayarak, ona mutluluk kazandırdığı belirtilmiştir (Kayıklık, 2003: 81).

Bu araştırmaların sonuçlarının genel anlamda değerlendirdiğimizde, bireyin yaşı ilerledikçe inanç eğiliminin daha kesin ve kararlı bir hal aldığı, ölümden sonraki

hayata inanma, cennet ve cehennem varlığını kabul etme eğiliminin bu dönemde artış gösterdiği görülmüştür. Ancak bu noktada, bunun aksini savunan araştırmaların olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bununla birlikte yaşlılık döneminde, bireylerin dine yönelimi ve dini gelişimi incelenirken birçok faktörün de etkili olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir.

1.4.2. İslam'da Yaşlılık

İslam dini yaşlılık dönemini kişinin ilgiye muhtaç, hassas bir dönem olarak nitelendirirken bu dönemin herkes tarafından yaşanabileceğini hatırlatmış ve yaşlılara gereken önemi/değeri vermeyi "Allah'ın emri" olarak telkin etmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerde ve Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in sözlerinde bu dönemin önemi şu şekilde belirtilmiştir.

Ayetlerde Yaşlılık: *Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd (bu ayetler), Rabbinin kulu Zekeriya'ya olan rahmetinin anılmasıdır. (O,) Rabbine gizli bir seslenişle yalvarmıştı. Demişti ki: "Rabbim hakikaten artık benim kemik(lerim) gevşedi/yaşlandım, saçım başım ağardı. Rabbim! Sana dua etmekle hiç bedbaht (ve mahrum) olmadım"* (Meryem, 19/1,4).

Yaşlılara hürmeti tavsiye eden ayetlerden birinde şu ifadeler vardır: *"İhtiyar halime rağmen bana, İsmail ve İshak'ı veren Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbim duayı (elbette) işitendir (kabul edendir)."Rabbin, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi ve anaya babaya ihsanı (iyiliği ve güzel davranmayı) emretti. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlığa erişirlerse, onlara "öf" (bile) deme! Onları azarlama ve onlara çok nazik (ve tatlı) söz söyle. Onlara merhametten dolayı alçak gönüllülük kanadını indir ve: "Ey Rabbim! (Bunlar) küçükken beni (acıyıp) yetiştirdikleri gibi (sen de şimdi) onlara acı (ve esirge)" de (İsra, 17/23,24).*

İnsan ömrünün gelip geçiciliği ve yaşlılık emareleri ile ilgili bir ayette ise şöyle buyrulmuştur: *"Sizi Allah yarattı, sonra da sizi O öldürecektir. İcinizden kimi de daha önce bazı şeyleri bilirken, sonra (küçük çocuk gibi) bir şey bilmemesi için ömrünün en kötü (düşkün devre)sine götürülür. Allah (her şeyi hakkıyla) bilendir, (her şeye) kâdirdir"* (Nahl, 16/ 70).

Yine başka bir ayette insan varlığı şöyle anlatılmıştır: *"Sizi (atanız Âdem'i) topraktan, sonra (ayrı ayrı) sizi bir meni(deki sperma)dan, sonra alakadan yaratan; sonra bir bebek olarak (sizi dünyaya) çıkararak, sonra yiğitlik çağınıza eresiniz, sonra*

da ihtiyarlar olasınız diye yaşatan O'dur. İçinizden kimine de (yiğitlik ve ihtiyarlık çağından) önce ölüm gelip çatar. Kiminizin ömrü (belli) bir vadeye kadar uzatılır. (Allah bunları) düşünesiniz diye (yapmakta)dır" (Mümin, 40/ 67). Burada insan hayatının evrelerinden bahsedilmektedir. Yaşlılık döneminde insan evresinin en hassas ve zor bir dönem olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Bilinen bir gerçektir ki insan doğar, büyür ve ölür. *"Sizi, zayıf (meni/sperma)dan yaratan, sonra diğer zayıflığın (cenin ve sıbyanlığın) ardından size kuvvet veren (geliştiren), sonra kuvvetin ardından (yeniden) size bir güçsüzlük ve ihtiyarlık veren Allah'tır. (O) dilediğini yaratır ve O, hakkıyla bilendir, kâdir-i mutlak"* (Rum, 30/ 54). Ayetinden de anlaşılacağı üzere Allah (C.C.) insanı yaratıp ona güç, kudret verdiğini ve ardından ondan güç kuvvet aldığını ifade etmiştir ve böylelikle yaşlılık döneminin varlığını ortaya koymuştur.

Yaşlılık olgusu hadisler üzerinden değerlendirildiğinde şu sonuca varılmaktadır:

Hadislerde Yaşlılık: Peygamber efendimiz (S.A.V.), yaşlılara hürmet etme ve değer üzerinde hassasiyetle durmuş, yaşlılık dönemin zor bir evre olduğuna vurgu yapmıştır. Peygamber Efendimiz (S.A.V.), hadislerinde yaşlılığı şu şekilde ifade etmiştir:

"Yaşından dolayı bir yaşlıya hürmet eden gence Allah yaşlılığından hürmet edecek kimseler müyesser kılar" (Tirmizî, Birr 75).

Amr b. Şuayb'ın babası vâsıtasıyla dedesi(*radiya'llah anhüm*) den rivayetine göre, Resûl i Ekrem şöyle buyurmuştur.

"Küçüklerimize merhamet etmeyen büyüklerimizin şerefini tanımayan bizden değildir"(Tirmizi, Birr, 15).

Ebû Saîd Semüre b. Cündüb radiya'llâhu anh'den, şöyle dediği rivâyet olunmuştur.

"Ben, bir gün Peygamber (S.A.V.)' in hayatında çocuk denecek yaşta idim. Peygamberden öğrendiklerim vardı fakat orada bulunan yaşlı kimselere saygı göstermekliğim söz söylememe mani oluyordu" (Hadisi, Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.) (Riyazüs-Sâlihîn, 1997: 390).

Ebû Mûsâ radiya'llâhu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem Salla'llahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur.

"Sakalını Müslümanlıkta ağartan kimselere, gul'uv yapmayan ve Kura'an'dan uzaklaşmayan hafızlara, âdil hükümdarlara riâyet, Allâh'a ta'zimden ileri gelir." (Hadis hasendir: Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.) (Riyazüs-Sâlihîn,1997: 386)

"Âdemoğlu ihtiyarladıkça onda iki şey gençleşir: Mala karşı hırs ve hayata karşı hırs"(Buhari, Kitâb'ür Rikâk, 5)

Peygamberimiz (S.A.V), bu hadiste ise, insan yaşamının son dönemindeki zafiyetlerine vurgu yapılmıştır

Kuran-ı Kerim'de ve Peygamber Efendimiz (S.A.V.)' in hadislerinde yaşlanma gerçeğine ve yaşlılığın önemine vurgu yapılmaktadır. İslam dini, yaşlı bireylere değer atfederek onu önemli bir konuma yükseltmiş, yaşlılara verilmesi gereken önemden sıklıkla bahsedilmiştir. Öyle ki ayetler ve hadislerde bu konudaki önemli yol göstericilerdir. Örneğin, ayetler konusunda değinilen İsra süresinde yirmi üç ve yirmi dördüncü ayeti kerimelerde yaşlı bireylere hassas davranılması gerektiği onlara "öf" bile denmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Sonuç olarak dinimiz insan yaşamının her aşaması ve özelliklerine değinmektedir. Yaşlılık olgusu üzerinde önemle durarak yaşlı bireyin yaşamış olduğu problemleri ortaya koymaktadır. Bundan dolayı yaşlı bireyi kırmadan ve incitmeden, onlara gereken değerini verilesine, yaşlılık döneminin iyi değerlendirilmesi hem Kuran-ı Kerim' de hem de Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in hadislerinde yer verilmiştir.

1.5. YAŞLILIK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

1.5.1. Eğitimin Önemi

Eğitim, insan hayatının olmazsa olmaz bir olgusudur. İnsan yaşamı boyunca eğitimden yoksun kalmadan yaşarsa, yaşamda karşısına çıkabilecek birçok engelin de üstesinden gelerek her yeni bilginin onuru ile mutlu bir hayat yaşama imkânı elde eder. Yaşlı bireylere eğitime yönelik tutumlar ise farklı olabilmektedir. Öyle ki bazı insanlar yaşlı bireylerin üretime katkı sağlamamaları ve ömürlerinin az kalmasından dolayı, yaşlılara verilecek eğitimin gereksiz olduğunu düşünürler. Oysaki yaşlı bireylerin eğitilmesi ve yaşlı bireylere sunulacak eğitim imkânlarının artırılması, hem toplumun refahı hem de yaşlıların toplumdaki değişime ayak uydurması bakımından önem arz etmektedir.

Modernleşen dünya ve teknolojinin gelişmesi, insanlığı sürekli değişim ve gelişim içerisine sokmaktadır. Öte yandan yaşlı bireylerin bu değişimlere ayak uydurması için zamana ve eğitime ihtiyaçları vardır. Yaşlı bireylerin eğitim ile desteklenmesi toplum ile daha sağlıklı iletişim kurmalarına ve hayata başarılı bir şekilde uyum sağlamlarına yardımcı olur. Ayrıca yaşlılıkta öğrenme, yaşının hem zihin yapısında hem de fizyolojik gelişiminde canlılık ortaya çıkarır. Yaşlı bireylerin eğitimle desteklenmesi ve onların yeni yeteneklerin keşfedilmesi, geliştirilmesi ise toplumda görülen kuşak çatışmalarını azaltır. Yaşlı bireyler sadece bunlarla da kalmayıp hayatlarını kontrol ederken daha fazla güç kazanarak, başkalarına daha az bağımlı olur. Aynı zaman da toplumda büyük değişimler meydana getirebilirler (Klavuz, 2002: 63,64).

Yetişkin bireylerdeki eğitimin toplumun refahı, toplumsal konumun korunmasında rol oynamasını gerekli kılmaktadır. Bu duruma yönelik yaşlı yetişkinler için 1972 yılından itibaren birçok ülkede yaşlı yetişkinler için özel üniversite ortamları yaratılmıştır. Bu kapsamda Üçüncü Yaş/Çağ Üniversitesi (University Of The Third Age) modeli yaşlı bireylere eğitim etkinlikleri arasındaki sosyal bağları geliştirici işlevlerde yüklenmiştir. Özellikle milyonlara ulaşan öğrenci kitlesiyle İngiltere, Çin, Yeni Zelanda, Avustralya gibi binlerce merkezden hizmet vermektedir. Bu üniversitelerin kurulmasındaki amaç, yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin yükselterek, toplumda ki gelişimi sürdürülebilmek ve toplumsal konumu korumaktır (Komşu, 2014: 380-381).

Sonuç olarak yaşlılara yönelik eğitimsel faaliyetler gerçekleştiğinde; yaşlılar başkalarına daha az bağımlı olarak, birtakım ihtiyaçlarını kendileri karşılayabileceklerdir. Bunlarla birlikte yaşlı bireyler toplumsal gelişim sürecine ayak uyduracak, bilgi ve becerilerindeki kuşak farklılıkları da aza indirgenebilecektir. Ayrıca toplumun refah seviyesi yükselerek toplumsal konum da korunmuş olacaktır.

1.5.2. Din Eğitiminin Önemi

Yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin yapıldığı mekân olarak ilk akla gelen camiler ve mescitlerdir. Cami ve mescitler Hz. Muhammed zamanından bu yana ibadethane olmakla birlikte din eğitimi ve öğretiminin verildiği bir mekân olarak görev yapmaktadır (Tosun, 2010: 22). İslam dini, Hz. Muhammed'e vahiy ile birlikte

tebliğ etme görevi verirken öğrenebilecek her konumda olan insana, bunu ulaştırılmasını emretmiştir. Cami ve mescitlerde yetişkinlere yönelik din eğitimin başında vaazlar gelmektedir. Günümüzde cami ve mescitlerde bu eğitim öğretim faaliyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilen vaaz ve vaize tarafından yapılmaktadır.

Ülkemizde genç yetişkin ve yaşlı bireylere yönelik din eğitimi faaliyetleri yetersiz kalmaktadır. Yaşlı bireyler için genellikle geleneksel olarak camilerde verilmekte olan din eğitimine baktığımız zaman çoğunlukla bunun motive edici olmaktan ziyade hep yasaklamaların yer aldığı ifadelere yer verildiği görülmektedir. Diğer bir önemli nokta ise, din eğitimcisinin geçmişe oranla eğitim seviyesinin biraz iyileştiği söylene de kendilerini sürekli olarak yenilememektedir (Köylü, 2000:235-236).

Yaşlılık döneminde bireyin hayatında değişme potansiyeli sınırlı olsa da bir takım değişikliklere maruz kalması kaçınılmazdır. Bu dönemde sürekli olarak fiziksel ve psikolojik değişimler meydana gelir. Yaşlı bireyin bunları kabullenmesi zor olsa da bu değişikliklerle baş etmesi gerekmektedir. Bu yüzden yaşlı bireyin hayatında ki gelişim ve değişimlerin üstesinden gelmesi, hayatına bütünlük ve anlam kazandırması yönünden değişim vasıtası işlevini görme olarak din eğitimi büyük önem kazanmaktadır (Kılavuz, 2002: 71). Yaşlı bireylerin çevreye, topluma duyarlı olması, uyum sağlanması ve ihtiyaçlarını karşılaması da din eğitimi ile mümkün olacaktır. Saygı ve sevgi görmek, itibar yaşlı bireylerin ruhsal ihtiyaçlarındandır. Din eğitimi ise, ferdi saygınlık ihtiyaçlarının karşılandığı en önemli temel noktadır (Klavuz, 2002: 71).

Yaşlı bireye verilecek din eğitimi onları zenginleştirerek, ibadetlerinde derin bir ruhani bir boyut kazandıracaktır. İbadetlerini ve birtakım sorumluluklarını yerine getirirken neyi nasıl ve ne şekilde yapabilmenin hazzını yaşayacaklardır. Sonuçta din eğitimi, yaşlı bireylerin hayatlarında karşılarına çıkacak problemler ile başa çıkmalarına da yardımcı olacaktır.

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI

Araştırmada, gözlem ve mülakat yapılan yaşlı bireylerin demografik bilgileri, yaşlılık döneminde yaşamış olduğu psiko-sosyal sorunları ve dini problemlerine yönelik açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Verilen cevaplar temalara göre kategorize edilerek, başlıklar halinde incelenmiştir.

2.1. YAŞLILIK SORUNLARI

2.1.1. Yaşlılıkta Medeni Durum ve Yalnızlık

Yalnızlık, yaşlı bireyleri derinden etkileyen önemli sorunlardan birisidir. Yaşlı bireyler özellikle hayatlarını paylaştıkları eşlerini kaybedince ya da yakın çevreleri tarafından ilgi göremeyince yalnızlaşırlar. Araştırmalar, cinsiyet baz alındığında genellikle bayanların erkeklere oranla daha uzun yaşadığını ortaya koymaktadır. Öyle ki, 65 yaşın üzerindeki çoğu yaşlı kadın duldur. Bu nedenle yaşlı kadınların dul olarak geçirdikleri zaman yaşlı erkek bireylere göre daha fazladır (Köylü, 2000: 66). Öte yandan, erkeklerin kendi kişisel bakım ve ihtiyaçlarını karşılama konusunda kadınlar kadar yeterli olmadıkları ve hayatlarının sorumluluğunu tek başına başarıyla üstlenemedikleri gibi gerekçeler, erkeklerin, eşleri öldükten sonra tekrar evlenme ihtiyacı hissetmelerine yol açabilmektedir. Belirli bir ekonomik düzeye sahip kadınlar ise kendi kişisel bakım ve ihtiyaçlarını karşılayabildikleri için tekrar evlenme konusunu erkeklerden daha az düşünmektedirler. Yaşlı kadın bireyler, genellikle herhangi bir ekonomik gelire sahip değillerse ve yakın çevrelerinden destek görmüyorlarsa yeniden evlenme ihtiyacı hissetmektedirler. Günümüz modern toplumlarında, eşi ölmüş yaşlı bireylerle fazlasıyla karşılaşmaktadır. Uşak İli örneğinde, genellikle ekonomik düzeyi belirli bir seviyenin üzerinde olan yaşlı kadın bireyler kendi kendine hayatlarını idame ettirirken; evlenmemiş ya da yeniden evlenmemiş yaşlı erkek bireylerin çok zor şartlar altında yaşadıkları görülmektedir. Bu durumdaki yaşlıların, ihtiyaçlarını yeterince karşılayamamalarından dolayı huzurevlerini tercih ederek tek başına yaşamanın zorluklarından kurtulmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında Uşak'taki yaşlı bireylerle olan görüşmelere yer verilmiştir.

Görüşmeler sırasında karşılaşmış olduğumuz B.A.'nın durumu da bundan pek farklı değil.

- (B.A-E-87)

B.A. 2011 yılında eşini kaybetmiş, 5 çocuk sahibi birisidir. B.A beş çocuğuna rağmen yalnız yaşamaktadır. Bu durumun zorluğunu ve kendisinde meydana getirdiği üzüntüyü bize şöyle ifade etmiştir:

"Yalnız başıma kaldım yavrum yapayalnızım. Teyzen 2011 yılbaşı gecesi vefat etti dünya başıma yıkıldı sanki... Alışamadım yokluğuna o varken birbirimize destek olurduk. Allah'ın emri ölüm ne diyebiliriz ki bir şey denmiyor. Altmış üç yıl birlikte yaşadık teyzenle. Yeri geldi kavgamız oldu yeri geldi üzüldük ama birbirimizi hiç bırakmadık; ölüm ayırdı. İki oğlum, üç tane de kızım toplam beş evladım var. Oğullarım şehir dışında, kızlarım da buradalar. Arada gelip ziyaret etseler de herkesin kendi telaşesi var. Gelseler de işte yalnızlık yarası kapanmıyor. Yemeğimi kendim yapmaya çalışıyorum bazen de kızlarım geldikçe yapıyorlar, bir süre idare ediyor beni. Teyzen elim ayağımdı benim... Şimdi temizlik yapamıyorum; yemek yapmasını beceremiyorum. Dizlerimden zor oturup kalkıyorum. Hayatı böyle böyle bitirmeye çalışıyoruz. Hayatın tadı da tuzu da yok artık"

Çalışma gereği B.A. bizzat evinde ziyaret edilmiş olup anlatılanlar aktardığı gibi kaydedilmiştir. B.A. yalnız başına hayat mücadelesi vermekte ve sürekli geçmişî yâd etmektedir. Eşine olan özlemini ve bağlılığını da sürekli dile getirmektedir.

- (M.D-E- 83)

Görüşmeler sırasında bilgileri araştırılan M.D.' in de yaşlılığın ve yalnızlığın ortaya çıkardığı durumlardan muzdarip olduğu görülmüştür. Öyle ki o da eşinin ölümü ile yalnız kalmıştır. M.D. yalnızlığını bunun kendisinde oluşturduğu çöküntüyü şöyle aktarmıştır.

M.D. :*"Nerden başlanır bilmem ki yavrum. Koskoca ömür işte oldu bitti gidiyor. Seksen üç yıl yaşamışım. Uşak Banazlı'yım gençliğimde rençberlik¹ yaptım. Karım öleli on sene oldu. On senedir yalnızım. İki çocuğum var. Gelirler ihtiyaçlarımı karşılarlar; giderler. Karım başkaydı; bir dediğimi iki etmez bana yoldaştı. Şimdi ise yalnızım ne tadım var ne tuzum, ne gelen var ne giden buralarda² oturuyorum sabah akşam yalnız başıma... Devletin verdiği parayla geçimimi*

¹ Eski zamanlarda geçimini topraktan sağlayanların mesleği

² Evinin önündeki yola bakan bahçesi

sağlıyorum. Yemek aş desende ne bulursam yiyorum yemek yapamıyorum. Oğlanlar arada gelip yapıyor ama arada gelse ne kadar olacak çalışıyorlar, yoruluyorlar. Çoğu zaman yüzlerine hasret kalıyorum. Yalnızlık zor; duvarlar insanın üstüne üstüne geliyor"

"Tekrar bir izdivaç(evlenmeyi) kurmayı düşündünüz mü?"

M.D. : "Düşünse de olmuyor yavrum. Şimdi ki zaman rahat yaşama paraya geliyor; benimde o imkânım yok. Kimse zorluk çekmek istemiyor. Etrafa çok haber saldım evlenmek için oda olmadı param pulum olmayınca. Dünya değişti; insanlarda değişti. Evlensen de ilk karın gibi olur mu olmaz..."

(H. S-K-75)

H.S. 75 yaşında yalnız yaşayan bir bireydir. Kendisi bir evlilik yaptığını ve eşinden ayrıldığını belirtmiştir. O, daha önce yaşamış olduğu sıkıntılardan dolayı yalnız yaşamayı tercih ettiğini ve tekrar evlenme ihtiyacı duymadığını bildirmiştir. H.S.' ye yalnız yaşamamanın sıkıntıları sorulduğunda, şunları ifade etmiştir:

H.S. : "Gençlik zamanımda genç olduğum için pek bir şeylerin farkına varamamanın pişmanlıkları var kızım bir evlilik yaptım akraba evliliği idi. Eşimden çok sıkıntı gördüm. Eşimden ayrıldım. Akraba evliliği yapmayacaksın ben bunu bilir, bunu söylerim. Akrabamızın oğlu dışarı gitme diye verdiler babamgil ama huzurum olmadı yavrum. Eşimle ayrıldıktan sonra Almanya'ya gittim. İşçi olarak terzilik yaptım. Orda emekli olduktan sonra dönüş yaptım Türkiye'ye. İki çocuğum var; birisi oğlan birisi kız. Oğlum Almanya da kızım Ankara da. Arada oğlum gelir bazen de kızım. Arada kızımın yanına giderim. Öyle böyle geçiyor vakit. Çok şükür halimden memnunun ihtiyaçlarımı kendim karşılayabiliyorum."

Peki eşinizden ayrıldıktan sonra tekrar evlenmeyi düşünmediniz mi?

H.S. : "Hayır, düşünmedim yavrum o kadar sıkıntıdan sonra tekrar evlenirsem aynı sıkıntılar başıma tekrar gelir diye düşünmedim. Etraftan çok dediler: 'Yalnız olmaz!' diye, istemedim. Çocuklarım için çalıştım çabaladım okuttum onları. Şuan ki halimden de memnunum. İbadetlerimi yapıyorum. Çevrem var oturup kalktığım. Komşularım var. Emekliyim sıkıntım olmuyor. Öyle öyle vaktimi tamamlıyorum. Bu saatten sonra da başka ne yapılır?"

(A.T-K- 70)

A.T. araştırma sırasında yetmiş yaşında idi. Kendisi emekli bir öğretmen; eşi ise emekli subaymış. Eşi ölen ve yalnız yaşayan dört çocuk sahibi A.T. aslen Burdur'lu ancak uzun yıllardır Uşakta yaşamaktadır. A.T.' ye yalnız yaşamının zorluklarıyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Yaşadıklarını şu şekilde dile getirmiştir.

A.T. :*"Ben aslen Burdurluyum kızım yetmiş yaşındayım. Öğretmendim. Hacı Amcanla on sekiz yaşında evlendik. Hacı Amcan Binbaşı olduğu için sürekli tayini çıkardı ve çok şehir gezdik. Evlendik Antalya'ya gittik. Daha çocuğum, farklı bir şehir... Kayınvalidem ile birlikte yaşadık. Kayınvalidemin bana çok faydası oldu. Hep gurbetteydik; bana yoldaş oldu. Oradan Antep'e çıktı tayinimiz. Oradan, Erzurum, Zonguldak, sonrasında da annemin hastalığı sebebiyle Burdur'a geldik. Burdur içimdeki kocaman bir yara..."*

"Yara derken annenizle mi alakalı?"

A.T. : *"Hayır kızım! Burdur depremi oldu ve göçük altında kaldık. Bir tane oğlum vardı. Göçük altında kalınca oğlumı kaybettim orda. Hala Burdur'a gittikçe göçük altında kaldığımız yere bakarım. Anne yüreği, Allah evlat acısı göstermesin. Sonra, tayinimiz Erzurum'a çıktı. Hacı Amcan da emekliliğini istedi. Son durağımız, Hacı Amcan Uşaklı olduğu için, Uşak oldu. Hacı Amcanı ani bir ölümle kaybettim. Ani olunca beni çok sarstı; yıkıldım, uzun bir süre toparlayamadım kendimi. Üç oğlum var; şimdi evli hepsi. Bende yalnız yaşıyorum. Dini sorumluluklarımı yerine getiriyorum. Arada çocuklarım geliyor; torunlarımla ilgileniyorum. Elimiz ayağımız tutuyor çok şükür; kendi kendime yetiyorum. Halimden de şikâyetçi değilim hiçte olmadım."*

"Peki tekrar evlenmeyi düşündünüz mü?"

A.T. : *"Hayır, asla yavrum! Düşünmedim, düşünmemde. Yalnızlığın elbette ki zorlukları vardır ama tekrar Hacı Amcan dışında bir başkası ile düşünmedim bu saatten sonra kiminle evlenip de nasıl anlaşayım; hayatımı paylaşayım. Memnunum hayatımdan!"*

Görüşme yaptığımız H.D. dul ve oğlu ile birlikte yaşamaktadır.

H.D. :*"78 yaşındayım kızım. Amcan öleli 8 sene oldu. Yapayalnız kaldım. Şuan oğlumla yaşıyorum. Ama işte ne kadarda şuan oğlumla da kalsam amcanı*

arıyorum. İnsanın kocası gibi olmuyor. Tekrar evlenmeyi de düşünmedim oğlum gelinim benimle ilgileniyorlar. Şükür kendi ihtiyaçlarımı giderebiliyorum bende neden evleneyim ki?

Hiç evlilik yapmayan N.E. ablası ile birlikte yalnız yaşamaktadır:

N.E. : "68 yaşındayım yavrum. Üç kardeşiz en küçük kardeşimiz evli ben ve ablam sağlıksal sıkıntılarımızdan dolayı hiç evlenmedik. Ablamla ikimiz yaşıyoruz. Evlenemediğimiz içinde çoluk çocuğumuz yok. Öyle ablamla ikimiz birbirimizi idare ediyoruz. Yalnızız aslında zor... İhtiyaçlarımızı elimizden geldiği kadarıyla kendimiz karşılamaya çalışıyoruz. Elimizden gelmeyenleri ise, komşulardan yardım istiyoruz. Gençken evlenmeyi düşünmedik değil düşündük elbet ama sağlıksal sıkıntılarımız buna izin vermedi sonrasında da istemedik. Sosyal Sigortalarda Muhasebeciydim emekli oldum. Geçmişten gelen birikimimiz var fazlasıyla, maaşımda var. O yüzden belirli bi yaştan sonrada evlenme kaygımız olmadı yavrum."

Araştırmada genel olarak görülmektedir ki görüşülen yaşlı bireylerden evli olanlar eşleri ile birlikte yalnız yaşamakta; eşi ölmüş kişiler ise tek başına yaşamaktadırlar. Görüşme yapılan yaşlı bireylerden iki tanesi oğlu, bir tanesi kız kardeşi diğer iki yaşlı bireyde anne kız birlikte yaşamaktadırlar. Eşi ölmüş erkekler tekrar evlenmek istedikleri halde, çoğunlukla buna imkân ve güç bulamamaktadırlar. Kadınlar ise geneli maddi bir güce sahip olmaları ve ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinden dolayı tekrar evlenmeyi düşünmemektedirler. Onların hayatlarından memnun oldukları, araştırmamızda çıkardığımız sonuçlar arasındadır.

2.1.2. Sağlık Sorunları

Yaşlılık döneminde en büyük sorunlardan bir tanesi de sağlık sorunudur. Bu dönemdeki sağlık sorunları genel olarak kronik ve dejeneratif³ hastalıklardır. Kişiden kişiye değişmekle beraber genel olarak yaşlanmanın getirdiği sorunlar fiziksel hareketlerin kısıtlanmasıdır. Bu durum yaşlı bireyin hücre ve kas kayıplarından kaynaklanmaktadır. Yaşa bağlı olarak bedenin çeşitli sistemlerinde bazı değişiklikler gözlenir. Solunum sisteminin yavaşlaması, sindirim sistemindeki aksaklıklar, beyin ve sinir sisteminde değişiklikler, hormon dengelerinin değişmesi, bağışıklık sisteminin yavaşlaması, idrar kaçırma, görme bozuklukları, alzheimer, şeker

³ Dejeneratif, oluşumunda travma, tümör veya yangı gibi unsurların etkili olmadığı, sadece dejenerasyona veya diğer bir ifadeyle dönüşümlü hücre zedelenmesine bağlı olarak biçimlenen hastalıkların genel adıdır.[<https://bertanuzun.com/dejeneratif-hastalik/>][Erişim Tarihi: 19.09.2018]

hastalığı, yüksek tansiyon, kalp rahatsızlıkları, Parkinson hastalığı, felç/inme gibi sağlık problemleri görülmektedir (Tufan, 2016: 88). Bu hastalıklara bağlı olarak sağlığı bozulan yaşlı bireyler denetim duygusunu azaltarak, stresin etkilerini daha açık bir duruma getirmektedir. Denetim duygusu, yaşlı bireyin fiziksel ve sağlık yapısının değişmesi ile çevredeki aktifliğini kaybederek pasif hale gelmesidir. Büyük sağlık problemleri, fiziksel yapısında büyük değişiklik yaşayan bireyde kendi üzerindeki denetim duygusu azalmakta, buna bağlı olarak da sağlık sorunları artmaktadır. Denetim duygusuna sahip bireyler ise bu durumu sağlıklı bir şekilde atlatabilmektedir. Aynı zamanda yaşlı bireylerin hastalıklarla başa çıkabilme, tıbbi kontrollerine dikkat etme ve kendisini daha güvende hissetme konusunda daha etkin durumdadır (Köylü, 2000: 71).

Araştırmada ele alınan sorunlardan biri de yaşlılık sürecinin getirmiş olduğu sağlık sorunudur. Yaşlılık döneminde bireyde çeşitli hastalıklar ortaya çıkarken; bu hastalıkların çoğu kalıcı olmaktadır. Yaşlılıktaki sağlık harcamaları, geçmişten gelen birikimi olan veya herhangi bir gelire sahip olan bireyler için sorun olmazken; herhangi bir geliri veya sosyal güvencesi olmayan yaşlı bireyler için olumsuz durumlara neden olmaktadır.

Öte yandan araştırmada gözlemlenen konulardan biri de, sağlık sorunlarının nadiren de olsa sosyal hayattaki ilişkileri kısıtlaması ve evlilikleri engellemesidir. Yine araştırma iki kardeş olup N.E. ve ablası olan A.E. gibi birlikte yaşayan ve sağlık sorunlarından dolayı evlenmemiş bireylere de rastlanmıştır.

(A.E-K-71)

(N. E-K- 68)

N.E. durumunu şöyle ifade etmiştir: "68 yaşındayım, kızım. Ablam da 71 yaşında. Hiç evlenmedik; ablamla birlikte yaşıyoruz. Ablam da ben de küçükken çok fazla sağlık sorunu yaşadık. Çok fazla yürüyemiyorum. Ablam da aynı şekilde yürüyemiyor. Solunum sıkıntısı var; makine ve solunum cihazı ile yaşıyor. Ben yaşadığımız bu sıkıntılara ve zorlu süreçlere rağmen yılmadım. İlkokulu bitirdim, dört sene yattım beşinci senemde tekrar koltuk değnekleriyle lise eğitimimi aldım. Sonra Ege Üniversitesi İktisat ve Ticaret Bilimleri Fakültesini bitirdim. Sosyal sigortalarda muhasebeciyim. Ablamla ilgileniyorum. Aynı zamanda ben ablama göre biraz daha iyiyim. Zamanında da sağlık sorunlarımızda dolayı evlenemedik.

Sonrasında annemi ve babamı kaybedince düşünmedik. Üç kardeşiz biz. En büyük ablam evli; onun herhangi bir sıkıntısı yok. Arabam var kullanabileceğim şekilde ayarlanmış. Maddi durumum çok iyi. Çok rahat hareket edemesem de kendimi idare edecek şekilde yürüyüp işlerimi halledebiliyorum. Ablamla ilgilenebiliyorum. Hastane işimiz oluyor; araba kullanabildiğim için bunu da halledebiliyorum. Çok şükür kendimizi idare ediyoruz. Allah kimseye sağlık sıkıntısı vermesin zor tabi zor olmaz mı ömrümüz hastaneler de geçti hala hastaneye gidip gelmemiz eksik olmaz."

(İ. G-E- 80)

Görüşme yaptığımız İ.G, 80 yaşında, altı tane kızı var ve geçimini taksi şoförlüğü yaparak kazanmıştır. Şimdi ise çeşitli sağlık problemlerinden dolayı sıkıntılar yaşamakta olduğunu vurgulamıştır. O, bu problemlerin kendisinin sosyal hayatını kısıtladığını belirtirken; hem de sağlığın önemini bize şöyle vurgulamaktadır.

İ. G. :*"80 yaşındayım evladım; seksen yıl yaşadım halada yaşıyorum işte. Gençlik gibisi var mı? Gençliğinizin kıymetini bilin! Gençken insan hiç yaşlanmayacakmış gibi oluyor ama işte ömür geçince anlıyorsun. Gençken çok yıprandım; kendimi çok yıprattım. Şimdi hastalıklar peşimi bırakmıyor; hangi hastalığı ararsan var. Karım var çok şükür o bakıyor bana. O da olmasa halim harap olurdu. Altı tane evladım var, sözde varlar; kimsenin necisin dediği pek yok. Onun da(eşinin) hastalıkları var ama yine o ayakta. İyi dindiriyoruz birbirimizi. İlaçlarla yaşıyorum kızım."*

" Ne gibi sağlık sıkıntısı yaşıyorsun İ. G.?"

İ.G. : *"Ne yok ki ne ararsan var; hangi birini sayayım kızım! Ayaklarım şiş gördüğün gibi yürüyemiyorum. Tuvalet ihtiyacımı zor gideriyorum bu yüzden evden dışarı da çıkamıyorum. Evdeyim hep gençken dinçtim sağlıklıydım. Çocukluğumuzda bi köyden bi köye yürüyerek giderdik. Nerde bulacan atı arabayı ama şimdi tuvalete zor gider oldum. Kalp var tansiyon var şeker var ne ararsan var. Allah daha aşağısına düşürmesin! O yüzden gençliğinizin sağlığınızın kıymetini bilin; biz bilemedik göremedik."*

(L.T-E-78)**(N. T-K-73)**

Araştırmada görüşlerini alınan L.T. ve N.T. ise 58 senelik evlilermiş. Yedi çocukları olan çift, çocuklarının hepsini evlendirdiklerini belirtmişlerdir. Araştırma sırasında ikisi birlikte yaşıyorlardı. N.T. sağlık problemleri olup yürüyemediğinden onunla L.T. ilgileniyormuş. Bu yaşlı çift, oğullarından bir tanesinin, evlerinin yakınında oturduğunu ve orada onlarla ilgilenmek için gelip gittiğini ifade ettiler.

Yaptığımız görüşmede N. T. sağlık sıkıntılarını şöyle dile getirmektedir:

N.T. : *"Biz zamanında çok çalıştık yavrum. Ben felç geçirdim hastayım. Gençliğimde on beş sene amelelik yaptım; on beş sene aşçılık yaptım. Sonra felç oldum. Çok sıkıntı çektik çocuklarımızı okutacaz diye. Yokluk vardı önceden; o yoklukta neler çektik. Bir ata on evladına bakarmış da on evlat bir ataya bakamazmış! Zaman kötü zor evladım; Amcan olmasa halim harap! Allah razı olsun o bakıyor işte. İyi kötü biz böyle miydik zamanında. Bende baktım kayınnama, kaynatama öf bile diyemezdik. Şimdi öf demeyi geç, necisin bile demiyorlar. İnsan en çok bu yaşında ihtiyaç duyuyor yavrum. Hastaneye gidecez, saolsun yedi çocuğun içinde bi oğlum var o getirip götürüyor. Oda olmasa ben nasıl yürüyeceğim. Arabamız yok; Amcan araba kullanamaz nasıl gidecez. Mevlam bundan aşağı düşürmesin..."*

(Ü.K-K-92)

Ü.K. 92 yaşında olup anne kız birlikte yaşamaktadırlar.

Ü.K. sağlık sıkıntılarını şöyle anlatmaktadır: *"Hangi birini sayayım yavrum... Zamanını bilmiyorum bi ara kalp krizi geçirdim. Kalbim rahatsız. Şekerim var, tansiyonum var. Ayaklarım ağrıyor, yürüyemiyorum. Otur otur pencereden yol gözlemekten sıkıldım artık. Eskisi gibi tadım tuzum yok. Yaşlanınca her şey bitiyor artık. Gençken ben böyle değildim. Güzeldim, dinçtim, çalışkandım."*

Yine kızı H.C. ile de görüşme yapılmıştır. H.C. 70 yaşında olup annesinin ara ara unutkanlığı olup kendi kendine konuşarak kendisini tanımadığını dile getirdi.

Genel anlamda görüşülen yaşlı bireylere bakıldığında, kadınların erkeklere göre daha çok sağlık sorunu yaşadığı bilgisine ulaşılmaktadır. Bu örnekler üzerinden yaşın ilerlemesi ile sağlık problemlerinin artması doğru orantılıdır denilebilir. Özellikle ileri yaştaki yaşlılarda ise daha çok sağlık problemleri ile

karşılaşılmaktadır. Genel olarak karşılaşılan hastalıklar şöyle sıralanabilir: Kalp rahatsızlığı, şeker hastalığı, yüksek tansiyon, alzheimer, romatizma, kolesterol, göz tansiyonu, felç, idrar kaçırma, gibi rahatsızlıklardır.

2.1.3. Barınma Sorunu

Yaşlılık döneminde yaşlı bireylerin karşılaşılabileceği diğer sorun ise barınma sorunudur. Öyle ki modern yaşam ile birlikte geniş aileden çekirdek aile yapısına geçilmesi barınma sorununun tetikleyicisi olmaktadır. Bu durum ailelerin konut yapılanmalarını da etkilemektedir. Ayrıca kadınların iş hayatında daha çok yer alması, aile üyelerini de birbirinden uzaklaştırmaktadır. Kentte yaşayan ailelerin genel olarak bağımsız hane tercih etmeleri, yaşlı bireylerin geleneksel olan rol ve statüsünü değiştirmekle kalmayarak onları yalnız yaşamaya da itmektedir (Sılaydın/Güngörmüş, 2003: 377). Bunun yanında, kentte yaşayan insanların gelir düzeyindeki farklılıklar ekonomik değişimlere de neden olmaktadır. Buna paralel olarak yaşlı nüfustaki artış yaşlıların evdeki bakımının zorlaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, yaşlı bireyleri huzurevine gitmek veya yaşamlarını yalnız başına sürdürmek zorunda bırakabilmektedir. Bu noktada, yaşlı nüfustaki artışın, barınma sorunu için sunulan huzurevlerini gelecekte yetersiz bırakacağını söyleyebiliriz. Diğer yandan yaşlılar için barınma sorununu huzurevleri olarak tek tip alternatif görmemek bu noktada farklı öneriler ve çözüm yollarına başvurmak daha faydalı olacaktır (Sılaydın, 2008: 102).

Konu dâhilinde yapılan araştırmalar ve gözlemler neticesinde Uşak İlinde görüşme yapılan yaşlı bireylerin bir kısmı çocuklarının yanında, bir kısmı karı koca birlikte diğer bir kısmı da yalnız yaşamaktadırlar. Yalnız yaşayanların sayısının fazla olması dikkat çekicidir. Yaşlı aileler bunun sebebi olarak çocuklarının çalışıyor olmasını veya çocuklarının kendilerine karşı ilgisiz ve sorumsuz tavır takınmalarını göstermektedirler. Günümüzde bu durum her geçen gün artmakta ve kendi ihtiyaçlarını gideremeyecek olan yaşlılar zor durumda kalmaktadır. Bununla birlikte görüştüğümüz yaşlı bireylerden bir kısmı, torun sevgisine hasret kaldıklarını; çocuklarının yanlarına bile uğramadığını ya da bayramdan bayrama gelip gittiğini dile getirmişlerdir. Toplumdaki aile yapısının değişmesinin arkasında, geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi ve ebeveynlerin özellikle kadının çalışma sahasına girmesi gibi sebeplerin bulunduğu ifade edilebilir. Geleneksel aile yapısına baktığımız zaman ebeveynler ev işleri, bahçe işleri, hayvancılık işlerinde çalışsalar

bile dedeler ve büyükanneler torunlarıyla ilgilenmişlerdir. Tecrübelerini, geleneklerini ve göreneklerini yeni nesle aktararak sevgi içerisinde onları yetiştirmeye çalışmışlardır. Sevgi ve saygı gören çocuklar ise zamanla bunu diğer insanlara gösterebilmeyi öğrenebilmişlerdir. Diğer yandan günümüzde kimisi sevgi yoksunu olan çocuklar, içlerindeki manevi boşluğu kapatmak için teknolojinin esiri olarak büyüyerek; kendileri ve başkalarına karşı sevgi ve saygıyı da göstermekten yoksun kalmışlardır. Çocuk yetiştirilmesinde yaşlı bireylerin sevgi ve tecrübesi gereklidir. Bu tespiti destekler nitelikte bir veriye araştırma sonucunda ulaşılmıştır. Mesela, İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya, Japonya, Singapur gibi ülkelerde çocuklar ve yaşlıların birbirine öğreteceği birçok şeyin olduğu varsayılarak, huzurevleri ve kreşlerin bir arada bulunduğu örneklere rastlanmıştır. Buradaki amaç şüphesiz ise hem yaşlı bireyleri aktif hale getirerek onları psikolojik açıdan eğitmek hem de aradaki nesil farkını kapatarak çocuklara tecrübelerini aktarmak olmuştur. Yine 2015 yılında Amerika'da, Providence Mount St. Vincent'da adlı huzurevine 'Kuşaklar Arası Öğrenme Merkezi' olarak adlandırılan bir kreş açılmıştır. Bu kreşte çocuklar yaşlı bireylerin hayatlarını değiştirerek zenginleştirmiştir. Yaşlı bireyler için motive kaynağı olmuşlar, gün boyu birlikte zaman geçirerek çeşitli aktiviteler yapmaktadırlar. Bu durum yaşlı bireylerin hayata bakış açılarını değiştirerek onları psikolojik açıdan rahatlatmaları araştırma sonucunda elde edilmiş bilgidir. 2015 yılında Ülkemiz İzmir'de böyle bir girişimde bulunulmuş fakat gereken ilgi gösterilmediği için sonuçlanamamıştır (Yücel, 2018).

Uşak'ta yaşlı bireylerin kalabileceği biri devlete ait iki tanesi de yarı özel olmak üzere toplamda dört huzurevi bulunmaktadır. Bu nedenle sağlık ve ekonomik gücü olan, ihtiyaçlarını giderebilen yaşlılar evde yalnız yaşarken; bakıma muhtaç olan yaşlılar ise huzurevlerini tercih etmektedir.

(E. D-K- 69)

69 yaşındaki E.D. eşi vefat etmiş; kendisinin dört çocuğu var ancak yalnız yaşıyor. O görüşmemiz sırasında, çocuklarına ve torunlarına hasret yaşadığını belirtmiştir. E.D. oğullarının farklı şehirde görev yaptığını; uzun senedir torunlarını görmediğini dile getirmiştir. Kızlarının ise nadiren de olsa gelip gittiğini belirten E.D. ihtiyaçlarını kendisinin karşıladığını dile getirmiştir. E.D.'nin dilinden:

"Adım E.D. 69 yaşındayım. Banazlıyım yavrum kocam öleli on sene oldu. Sizlere ömür dört çocuğum var. Kocam öldükten sonra yapayalnız kaldım eşimden kalan maaş var onunla geçiniyorum."

"Yalnız mı yaşıyorsunuz yoksa çocuklarınızla mı yaşıyorsunuz?"

E.D. : "Yalnız yaşıyorum. Tek başıma yavrum, dört çocuğum sözde var pek ilgilenmiyorlar benimle. Herkesin kendi telaşesi işi gücü oluyor tabi arada kırgınlıklarda var yavrum. İki kızım, iki oğlum var. Oğullarım gelip gitmiyorlar artık zaten farklı şehirdeler. Kızlarım da arada akıllarına bi gelirse uğrarlar. Oğullarımla aramıza biraz kırgınlıklar girdi tabi bundan dört sene önce sıkıldım yanlarına kalmaya gittim. Tabi bi gün iyi ikinci gün iyi üçüncü gün gelinler başladı sıkıntı vermeye. İstemediler yavrum beni, e istenmediğin yerde nereye kadar durabilirsin tabi. Oğlanlarda gelinlerle bir olunca kırgınım onlara... Ne onlar geliyorlar ne de ben gidiyorum. Torunlarımın yüzüne hasret kaldım ama ne yapcan yavrum hayat. Biz yokluk içinde büyüttük; okuttuk onları ama evlerinde annelerine ayıracak bi yerleri bile olmadı. Çok zoruma gidiyor. Evlat can ciğer, atamazsın ama işte insan üzülmesinde ne yapsın... Bi söz vardır: 'bi ata on evladına bakarmış da on evlat bir olup bi ataya bakamazmış. Dört çocuğum var hangi biri yanımda yavrum... Tek başımayım. Her şeyi elimden geldiği kadar kendim yapmaya çalışıyorum. Bi hastaneye gidiyorum perişan oluyorum yavrum, cahilim bi şey bilmiyorum. Önceden biz atamıza böyle mi yapardık? Saygımızdan büyüklerimize nasıl hürmet edeceğimizi şaşırırdık. Ben kayınvalideme senelerce baktım. Yatalaktı, bi kere bile ona kötü bi söz demedim. Şimdi bırak kötü sözü, el gibi necisin bile demiyorlar. Dışarda ki yedi kat yabancı bile çocuklarından daha yakın... Şimdi ki zamane için fazlalıksın. Seninle birlikte yaşamak istemiyor, ne saygı var ne sevgi ne merhamet ne vicdan hiç bi şey kalmamış. Benim durumum Böyle işte kızım, saatimin dolmasını bekliyorum."

Görüşme sırasında E.D. yaşamış olduğu sıkıntıları dile getirirken evlatlarına ve torunlarına olan özleminin burukluğunu yaşamıştır. Soruları cevaplarken saygı, sevgi kavramlarını geçmişle kıyaslayarak, bu değerlerin artık yok olduğunu anlatamadan geçememektedir.

(M.T-E 76)

M.T. : " 76 yaşındayım. Eşim öleli beş sene oldu. Uşaklıyım. Altı tane evladım var; tek başıma yaşıyorum. Çocuklarımın hepsi bi yerde. Kendine göre

telaşeleri var. Hepsini okuttum. Hepsi çalıştığı için benimle ilgilenemiyorlar. Kendi ihtiyaçlarımı kendim karşılamaya çalışıyorum. Tabi yalnızlık zor; teyzende gidince yalnız başımıza kaldık. Ne yemek yapabiliyorum ne ev işi... Gördüğümüz gibi olduğu kadarıyla bu yaştan sonra ne yapabilecen... Çocukların yanına gitsem gelinler, kızlar, oğlanlar çalışıyorlar. Kimseye şu halinle yük olamıyorsun kızım. Kendi kendimi dindiriyom işte..."

"Sizin için zor olmuyor mu böyle ihtiyaçlarınızın bir kısmını bu halinizle gideremediğinizi söylüyorsunuz?"

M.T. : "Olmaz mı kızım oluyor tabi ama ne yapacan çaresizsin hele bu yaşta insan daha çok arıyor evlatlarını. Elden ayaktan düşmek kötü. Önceki gücün kuvvetin yok ki yapsan. Bulduğumu yiyorum; bazen komşular getiriyor bi şeyler, öyle idare ediyoz bakalım. Devlet para veriyor onunla yetiniyorum."

(H.K-E-87)

H.K. eşini kaybedeli sekiz sene olmuş. Kendisi tek başına yaşam mücadelesi vermektedir.

H.K. : "Karım öleli sekiz sene oldu. Dört oğlum var. Yalnız başıma dört duvar arasında yaşamaya çalışıyorum. Hastayım kendimi zor idare ediyorum kızım. Hayat buymuş işte huzur evine başvuru yaptılar çocuklar. Orda da yer yokmuş Afyona gönderelim orda yer varmış dediler ben istemedim yurdum, yerim, memleketim burası sonuçta... İşte bende kendi mi idare etmeye çalışıyorum. En üzücü şey ne biliyor musun dört evladın var ama evlerinde bana ayıracak bir odaları bile yok hayat..."

Çalışma sırasında görüşülen yaşlı erkeklerin büyük çoğunluğunun ihtiyaçlarını karşılama noktasında sıkıntı yaşadığı; yaşlı kadınların ise ev içi ihtiyaçlarını karşılayabiliyor ve erkeklere göre daha iyi durumda olduğu tespit edilmiştir.

Sonuçta, yaşlılardaki barınma sorununun modern çağın etkisi ile ortaya çıktığını söyleyene bilmektedir. Günümüzde çiftlerin çalışma hayatları, ebeveynlerden ayrı yaşama istekleri, büyük bir problem haline gelmiş ve çoğu yaşlı birey bu durumun etkisi ile zor durum ve zor şartlar içerisinde kalmıştır. Yaşlı bireylerin en çok ihtiyaç

duyduğu bu dönemlerinde barınma sorunu yaşamaları ise psikolojik anlamda da sağlıklı bir dönem geçirmelerine neden olmaktadır.

2.1.4. Psiko-Sosyal Sorunlar

Yaşlılık dönemi insan hayatında kaçınılmaz olası bir dönemdir. Bu döneme varabilmiş bir bireyde daha önceki dönemlerin (çocukluk, gençlik, yetişkinlik) etkisi bulunmaktadır. Oysa yaşlılık döneminin etkileyeceği başka bir dönem yoktur. Yaşlılık, yetişkinlikten sonra ki ve ölümden önceki bir dönemdir. Bu dönem, fiziki ve psiko-sosyal değişimlerin en fazla görüldüğü dönemdir (Durak, 2012: 275).

Yaşlılık dönemi ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, Butler'in bir takım açıklamaları dikkati çekmektedir. Butler'e göre yaşlılık dönemi ile ilgili bir takım kalıp yargılar vardır. Bu yargılardan bir tanesi ilişiksizlik yani yalnız yaşamdan kopma veya kendi yaşantıları arasında yaşamayı yeğlemeleridir. Diğer bir problem ise, bunaklık kavramıdır. Yaşın ilerlemesi ile bu kavramın yaşlı birey için kaçınılmaz olacağını ifade etmektedir. Yaşlı kişiler diğer yaş gruplarına göre daha fazla stres ve bunalım yaşarlar, kimi zaman bu durum yıkıcıdır. Fakat yaşlı bireylerin bunalımlara karşı direnmesi ise dikkat çekici bir noktadır. Yaşlı bireye sürekli düşünce hali ve keder eşlik eder kendisini boşlukta hissetmesi, çevresindeki yakınlarını yitirmesi fiziksel ve psikolojik hastalıklar toplumdan dışlanma gibi sorunları da kaçınılmaz kılar. Bu durumun sonucunda yaşlı bireyde davranış bozukluğu, paranoyaklık, huzursuzluk, düşüncesizlik ve çaresizlik görülmeye başlanabilir. Butler, bu kalıp yargıların yaşlılarla gündelik hayatta onlarla ilgilenilmediğini ya da profesyonel ilişkinin yetersizliğinden kaynaklandığını düşünmektedir. Butler'e göre başka etken "yaş ayrımı" etkenidir. Irk ayrımı nasıl ki insanları derilerinin rengine göre ayırıyorsa, "yaş ayrımcılığı da" insanlara yaşlı oldukları için ayrıma tabii tutmaktadır. Genç kuşaklar yaşlı bireyleri, ahlak ve denetim açısından demode, bunak, davranışlarda katı olarak kategorize ederler. Bu durum ise yaşlı bireylerin kendilerini farklı görme yolunu açar. Bu durum, dolaylı yoldan yaşlı bireylerin tanımama ve onların popülaritesini⁴ düşürmektedir (Akt. Onur, 2004: 239-240). Diğer yandan yaşlı bireylerin psiko-sosyal sorunlarıyla alakalı olduğu düşünülen yaşam duyumu olgusudur. Neugarten'e göre yaşam doyumu (life satisfaction), kişinin yaşamdan ne istediği ve ne bulup ne elde ettiğinin karşılaştırmasıdır. Yaş arttıkça

⁴ Halk tarafından sevilme, tutulma

yaşam doyumunun da azaldığı bulgular arasındadır. Yaşlı bireylerdeki yaşam doyumunun gençlere göre daha az olduğu görünmektedir. Yaşam doyumunda yaşlı bireylerin sağlık durumları, ekonomik durumları, sosyal sorunları, ötekileştirme gibi noktalar belirleyici olmuştur. Diğer yandan yaşam doyumunun yaşın artmasıyla azaldığını savunan görüşlerin bazı çalışmalarda desteklenmediği görülmektedir. Clemente'e göre yaşam doyumunun yaşlanma ile birlikte daha da yerleştiğinin ifade ederken; Dianer, ise gençler ve yaşlı bireyler arasındaki yaşam doyumunun farklı olmadığı görüşünü savunmuştur (Akt. Onur,2004:355-356-357-358-359). Sonuç olarak yaş ile yaşamsal doyum arasındaki ilişki nedensel bir ilişki olarak görülmemelidir.. Yaşlı bireylerdeki yaşamsal doyum daha çok dış etkenlere bağlı olarak görülmekte ve dış koşullarla daha etkin biçimde olan yaşlı bireylerin yaşam düzeyinin yüksek olacağı düşünülmektedir.

Yaşlılık sürecinde birey, fiziki değişikliklerden kaynaklanan yeni vücut yapılarına alışmaya çalışırken bir yandan da bu değişimlerin etkisiyle yaşadıkları psiko-sosyal sorunlarla baş etmeye çalışmaktadırlar. Kimi yaşlı bireyin bu değişimleri kabullenmemesi büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı birey bu döneme bağlı olarak psikolojisinde de bir takım değişiklikler yaşamaktadır. Örneğin yaşlılar bu dönemde daha hassas, duygusal, alıngan olurlar ve yaşadıkları olaylardan daha fazla etkilenebilirler. Yaşlı bireyler, önceki dönemlerde yaşanan olaylara karşı daha mantıklı sonuçlar üretebilirken, yaşlılık dönemlerinde duyguları daha çok ön plana çıkar ve hırçın, sinirli, kırıncı, davranışlar sergilemeye başlayabilirler.

Öte yandan, teknolojinin gelişmesi, sanayileşme ve kentleşmeye bağlı olarak statü ve rolün değişmesi de yaşlı bireyin karşılaşmış olduğu en büyük psiko-sosyal sorunlar arasındadır. Sanayileşme ile birlikte kadınların iş hayatına girmesi geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi, yaşlının ailedeki rolünü ve sorumluluklarını değiştirmiştir. Yaşlı birey çocukları ve yakın çevresi ile beraber yaşarken tek otorite yaşlı bireydeyken çekirdek aile yapısına geçilmesi, yaşlı bireyin yalnız kalmasına veya eşiyle yalnız yaşamasıyla birlikte otoritesini kaybetmesine yol açmıştır. Bu durumda yaşlı bireyin rolünü ve statüsünü değiştirerek onu büyük bir buhrana sürüklemiştir (Sevil, 2005: 118).

Yaşlı bireyler bu dönemde sürekli geçmişini sorgulayıp yapamadıkları şeyler adına geçmişe dönük pişmanlıklar yaşamaktadırlar. Yaşlı bireyin bu dönemle ilgili diğer bir psiko-sosyal sorunu ise sosyal ilişkilerindeki kopukluk ve toplumdan kendisini soyutlamasıdır. Yaşlı bireylerin modern çağdaki gelişimlere ayak uyduramaması da bu sorunun bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuçta geçmişe dönük pişmanlıkların vermiş olduğu buhran yaşlı bireyin hayatında sosyal ilişkilerini zayıflatmakta ve onların kendi kabuğuna çekilmesine neden olabilmektedir. Yaşlı bireyler bu dönemde, sosyal ortamlara daha az dâhil olmak isteyerek, kalabalık ortamlara girmektense daha çok yalnız kalmayı tercih edebilmektedir.

Araştırmada yapılan gözlemlere göre, geçmişe dönük pişmanlıkları olan birçok yaşlı bireyin sorununu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Elbette herkesin geçmişe dönük pişmanlıklar olabilir ama gözlemlere göre yaşlı bireylerin, yaşamlarının son evresinde yoğun pişmanlık yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Yaşlı bireylerin, bir ömrün sorgulamasını yapmalarının en önemli nedeni, hem fiziki hem de zihinsel anlamda yaşamlarını tamamlamaya başladıklarını düşünerek, geri dönüşü olmayan bir yola girmeleri olarak değerlendirilebilir. Yaşlılık dönemine varmamış bir bireyin pişmanlığı, yaşlı bir birey kadar olmayabilir. Bunun nedeni ise yaş itibarıyla kişinin o olgunluğa ermemiş olması veya yaşından dolayı ölüm algısını zihninde oluşturmayıp önünde uzun bir yaşam olduğunu varsayarak pişmanlıklarını telafi edebileceği rahatlığının oluşması olabilir.

(F. K-K-71)

F.K. 71 yaşında. Aslen Mardinli olan F.K. eşi ölmüş, o kedileri ile birlikte yaşamını sürdürüyor. Biz çalışmamız sırasında F.K.'nın evine misafir olduk ve onun hayatının ufak bir kesitine şahit olduk. Öte yandan konumuz ile ilgili en uzun görüşmemizi de F.K. ile yapmış olduk. F.K. geçmiş yaşantısını anlatırken adeta hüznü ve gözlerinden yaşlar süzüldü. O, gençliğinde çok sıkıntı çektiğini, eşinden şiddet gördüğünü ve eşinin F.K.'yı öldürmek istediğini ve insanlar tarafından kurtarıldığını anlattı. Sonraki süreçte eşinin başka bir kadınla evlendiğini anlatan F.K., kendi çocuklarına bakmak için hastanelerde de ebelik yaptığını ifade etmiştir. F.K. hem annelik hem babalık görevini üstlendiği için hayatın onu yıpratmış ve psikolojik olarak da etkilendiğini ifade etti. F.K.'nın hayata bakışı hep

bir erkek gözüyle olmuştur. F.K. sert bir mizaca sahip, çabuk sinirlenen ve çabuk kızan, kendisini insanlardan soyutlamış biri olduğunu gözlemledik. Bundan dolayı yirmiye yakın kedinin bakımını üstlenerek adeta hayatını bu kedilere adanmış. F.K.' yı hayattan soyutlamasına yol açan, onu psikolojik buhrana sürükleyen hayatını kendi ağzından dinleyelim:

F.K. :*"E gali nerden başlanır bilmem kızım. Hayatımda yaşamadığım sıkıntı kalmadı yavrurum. Evlendim; kocam olacak insandan çok dayak yedim eve gelmezdi kendine dost edinmişti evde iki çocukla ekmek aş bulamadık. Beni öldürmeye kalktı tabi babamgil o zaman Çorumdaydı. Telefon yok sadece mektup var. Babama haber edesiye kadar baya bi zaman geçti. İlk başta babama da diyemedim. Küçük kızım yeni doğmuştu. Kucağımdan çocuğumu alarak dışarıya fırlattı; ardından beni de attı. Küçük kızımın boynu kırıldı; çok ağır ameliyatlar geçirdi. O adam yüzünden çekmediği sıkıntı kalmadı. Hastane hastane dolaştık; İzmirliere gittik. Hâlâ bile o adam yüzünden yaşadığı sağlık sıkıntıları var! Çok beddua ettim bize yaşattığı sıkıntılardan dolayı. Beni iki çocuğumla bırakıp başka bi kadınla evlendi. El mahkum çocuklar ve geçim derdiyle ömrüm çalışmakla geçti. Dul kaldım o zamanda dul kalmakta sıkıntıydı insanlar sana yanlış gözle bakabiliyordu. Çocuklarım için tekrar evlenmeyi düşünmedim. Kocama hakkımı helal etmiyorum ama kendisi de buldu. Bi fabrikada yanarak ölmüş tanınmaz halde vücudunun bir kısmı tamamen yanmış! Etme bulma dünyası kızım ne yapacan... Tabi o zaman cahiliz Allah inancımız var tabi ama bişey bilmiyoruz ki. Çocuklarımı okuttum; evlendirdim; şimdi de kedilerimle yaşıyorum. İşte onlarla vakit geçiyorum. Normal bir insana yemek hazırlar gibi onların yemeklerini pişiriyorum, hazırlıyorum. Onlardan dolayı da bir yere çıkamıyorum. Gitsem bile işimi halledip hemen dönüyorum. Onlara özel kasaptan et, ciğer alıyorum. Hastalandıkları zaman veterinerine götürüyorum. Yirmi tane kedim var hepsiyle tek tek ilgileniyorum. İnsanlardan daha anlayışlılar şimdi kimseye derdini anlatamıyorsun ki yavrurum. İnsanlar değişmiş; herkes kendini düşünüyor. Tırnağın varsa kendi başını kendin kaşıyacaksın. Benim hayatım bundan ibaret kızım."*

F.K.' ya pişmanlıklarını belirtti:

" En büyük pişmanlığımı evlenirken yaptım. Kocam olacak adamla evlendim; gün yüzü görmedim. Anlattım neler yaptıklarını..."

F.K. geçmişte yaşamış olduğu sıkıntılar yüzünden hayattan kendisini soyutlamış ve yalnızlığa düşmüştür. O, hayatını kedilerine adayarak, vaktinin çoğunu onlarla geçirmektedir. F.K.' ya geçmiş yaşamından bahsederken pişmanlıklarını dile getirmiştir. Manevi boşluk sebebiyle bir takım ibadetlerini de yerine getirememenin üzüntüsü içerisinde hayatını sorgulamaktadır. O, yaşadığı pişmanlıkların geri dönüşü olmayacağını; ömrünün tükenip gittiğini ve zamanın da geri gelmeyeceğini gözyaşları içerisinde anlatmıştır.

(M.S-K-77)

M.S. Yalnız yaşamaktadır. Geçmişte yaşamış olduğu bir takım sıkıntılar vardır. Beş senedir çocuklarını hiç görmediğini çocuklarının onunla hiç ilgilenmediğini dile getirmiştir. Yaşlıktan kaynaklı kendisinde oluşan ki bir takım değişiklikleri kabullenmemektedir. Şimdiki halin de bir takım işlevlerini yerine getirememesi de onu üzmektedir. En çokta geçmişe dönük pişmanlıkları onu psikolojik olarak yıpratmıştır. Kendisinin dilinden aktarılanlar:

M.S. : " Hayatı gel bide bana sor kızım. 77 yaşındayım. Üç tane çocuğum var. Hepsi de okudu. İki tanesi doktor oldu, diğeri de Eczacı. Beş senedir görmüyorum. Ne gelirler ne giderler. Burada değiller İstanbul'dalar. Üzüliyorum yavrum. Tek başımayım... Geçmişte çok büyük maddi sıkıntılar yaşadım, kocam çalışmazdı hiç. Ben çalıştım didindim çocuklarımı okuttum. Şimdi ne oldu anneleri olarak akıllarına bile düşmez oldum artık. İşte hayat... Bir bakmışsın ki ömür bitiyor... Gençliğimde hiç yaşlanacağım aklıma gelmezdi. Hala bile kabullenemiyorum yavrum gençlik yıllarımı arıyorum, var mı ötesi işte. Sol kolum tutmuyor. Her geçen gün daha da zorlanıyorum. Buda beni çok üzüyor. Kendimi yük olarak görüyorum. Kimseye faydam olmuyor artık. Çok üzüliyorum yavrum. Benim için hayat bitti, artık şu halde başla ne yapılabilir ki ölmekten başka"

M.S.'nin yaşamış olduğu sıkıntılar, kabullenemediği değişiklikler, kendisini çaresizliğe itmıştır.

(İ.Z-E-66)

İ.Z. 66 yaşındadır. Eşiyle yaşamaktadır. İki tane çocuğu vardır. İ.Z.' da yaşamış olduğu sıkıntıları şöyle dile getirmektedir:

İ.Z. : "Beni yaşlı olarak görmüş gelmişsiniz ama ben yaşlı değilim kızım. Ne kadarda kendimizi kandırsak da yaşlandık artık.66 yaşındayım. Teyzenle yaşıyorum kızım. İki tane evladımız var. Yaşam mücadelesi veriyorum. Beş sene önce beyne pıhtı atmasından dolayı felç geçirdim. Kalkamıyorum, gördüğün gibi hayatım bundan ibaret. Zor yavrum zor bakana da baktırana da zor. Allah'a bir can borcumuz var onu bekliyorum artık şu saatten sonra. Artık hayatın ne tadı var ne tuzu. İnsan hiç ölmeyecekmiş gibi yaşıyor ta ki yaşlılık ve hastalıklar gelesiye kadar. Yaşlanmayı ve şu halimi kendime hiç yakıştıramadım ama elden ne gelir ki..."

İ.Z. ile yapılan görüşme sonucunda; yaşamış olduğu rahatsızlıkların onu derin bir şekilde sarsmış olduğu anlaşılmaktadır. Hayatta amacının kalmadığını dile getirerek ölüm anını beklediğini ifade etmiştir.

(B.A-E-87)

B.A. : " Zaman çok değişti. Bizi ata sayıp da dinleyen yok kalmadı. Şimdi herkes her şeyi biliyor biz cahil kalmışız. Kendi evladıma sözüm geçmez oldu. Sanki biz onların atası değiliz de onlar bizim atamız. Fikrimizi söyleyemez olduk söylesek de hemen azarlıyorlar. Önceden öyle miydi biz atalarımızın sözünden çıkmazdık onların yönetimi altındaydık. Şimdi tam tersi kızım. Bundan daha büyük sorun olabilir mi?"

Sonuç olarak yaşlı bireylerdeki gözlemlenen psiko-sosyal problemlerin temel amacı yaşlılıktan kaynaklanan rahatsızlıklar, fiziksel değişiklikler ruhsal anlamda onları derinden sarsmıştır. Aynı zamanda yaşlı bireylerde ki rol ve statü değişimi de psikososyal anlamda derinden etkilemiştir. Geçmiş zamanla şimdiki zamanın kıyaslamasını yaparak şimdiki zamandaki değişiklikleri kabullenmekte ve ayak uydurmakta güçlük çekmektedir. Bu durumda onları ölümü bekleme çaresizliğine itmiştir.

2.1.5. Ekonomik Sorunlar

Bireyin yaşam sürecini devam ettirebilmesi için bir takım faaliyetlerde bulunması gerekir. Çalışma ve ekonomik anlamda yaşamını devam ettirebilmek için üretime faaliyetlerine aktif katılabilmeleri gerekmektedir. Sanayi önce dönemde yaşlı bireyler üretim sürecine dâhil edilirken günümüzde yaşlı bireylerin üretime dâhil edilmemesi onları ekonomik anlamda dışlanmaya itmiştir. Yaşlı bireyin üretim

sahasından alınarak dışlanması 'sosyal problem' olarak algılanmaya başlamış, yaşlı birey üreten değil tüketen bireyler olarak algılanmaya başlanmıştır (Tufan, 2014: 60).

Yaşlanan, yalnızlaşan ve maddi zorluklar yaşayan bireylerin kendini idare edemeyecek duruma gelmesi nedeniyle çeşitli ekonomik sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir. Ekonomik sıkıntıların nedeni ise bireyin üretkenliğini kaybetmesi ve emekli olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sorunların bir kısmı sağlık sorunları nedeniyle yapılan harcamalar, azalan ekonomik gelire uyum sağlayamama, beslenme, sosyal psikolojik baskı gibi durumlardır. Yaşlılık döneminde ele alınması gereken bir diğer hususta; düşük miktardaki dulluk maaşları, sosyal güvencesizlik, kadınların yaşam süresi erkeklerden uzun olmasında kaynaklı kronik sorunlardır. Bu nedenler, özellikle yaşlı kadın yoksulluğunun daha derin yaşanmasına neden olabilmektedir.

Yaşlı bireylerin yoksulluk çekmesi, bir anlamda da onların yalnızlaşmasını da belirleyicisi olmuştur. Sağlık için tedavi harcamaları, yaşamak için beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çeken yaşlı bireyler, toplumdan soyutlanmakta ve sosyal aktivitelerden yoksun kalmaktadırlar. Öte yandan, yaşlı bireylerin yeterli ekonomik gelire sahip olmadıkları için gelecek adına ekonomik sıkıntılar çekme riskine karşılık parasal noktada tutum içerisine girdikleri ve sosyal aktiviteleri de masraf ve büyük bir ziyan olarak gördükleri söylenebilir. Ayrıca ekonomik sıkıntı yaşayan çoğu yaşlı bireyin çocuklarına kendilerini işe yaramaz ve yük olduklarını düşünmeleri ise onları mutsuz ederek, psikolojik buhrana sürüklemektedir. Yaşlı bireyin çalışma hayatından sonra emekli olmaları, onların psikolojisini olumsuz anlamda sarstığı gibi bir nevi kendilerini değersiz hissetmelerine yol açabilmektedir (Arpacı, 2005:121).

(M.D-E-83)

M.D. : *"Yaşlılık maaşı alıyorum kızım. Aldığım para da hastane masraflarıydı derken anca işte, bazen yetiremediğim zamanlarda oluyor. Kıt kanaat geçiniyorum. Gençliğim de çalıştım ama birikim yapamadım. Oturacak kadar bir evim var, bir de yaşlılık maaşım. Para kazanacağız diye neler çektik. Günyüzü görmedik. Şimdi de hastanelerden çıkamıyoruz. Aldığımız da oraya gidiyor. El mahkûm evlatlarına muhtaç oluyorsun kimi zaman. Onlarında kendine anca yetiyor. Hayat bu bu döngü böyle devam edecek. Pişmanım... Keşke zamanında biraz birikim yapıp kenara*

koysaydım, şimdi sıkıntı çekmezdim. Bu derdim olmazdı. Şimdi nereye gitsen para. Olmayınca da sıkıntı çekiyorsun işte böyle."

(M.G-E-80)

M.G. : "Bir emekli maaşım var kızım. Başkada bir şeyim yok. Oda hanım teyzenin benim hastane masraflarına anca yetiyor. Kıt kanaat geçiniyoruz. Paranın bi kıymeti yok ki geldiği gibi gidiyor. Ne yapıyım ben şimdi? Bu yaşımdan sonra geçinebilmek için çalışayım mı? Nasıl çalışcam yavrum?"

Sonuç olarak, çalışan üreten birey çalışma hayatından çıkınca yakın çevresi karşısın da uyum sağlamakta zorluk çekebilmektedir. Bu durum, boşluktan kaynaklı psikolojik gerginlik, hareketlerini kontrol edememe, olaylar karşısında çok çabuk öfkelenme, en ufak şey karşısında tahammül edememe gibi davranış değişikliklerini de beraberinde getirebilmektedir. Yaşlılık dönemindeki ekonomik krizler yaşlının yaşam şartlarını etkileyerek büyük bir sorun haline gelmiştir.

2.1.6. Gençler ve Yaşlı Bireyler Arasındaki Kuşak Çatışması Sorunu

İnsanlar arasındaki yaş farkının etkisi ile yaşanan problemlere kuşak çatışması olarak nitelendirmek mümkündür. Yaş aralığı arttıkça kuşaklar arasındaki çatışma sorunu da büyümektedir. Özellikle gençler ile ebeveynleri arasında kuşak çatışması yaşanmaktadır. Ancak daha ileri yaştaki yaşlı bireyler açısından da kuşak çatışması büyük sorun teşkil eder hale gelmektedir. Günümüzde genç neslin hem ebeveynlerine hem de yaşlı bireylere karşı saygı, sevgi ve davranışlarındaki değişik tutumlar, ebeveynleri ve yaşlıları derinden etkileyen bir konu haline gelmiştir.

Kuşak çatışması, kırsal kesimden çok kentlerde daha fazla kendisini göstermektedir. Kırsal kesimlerde yaşlılara karşı hürmet hala devam etmekte ve genel olarak da yaşlılar ailesi ile birlikte yaşamaktadırlar. Bu yüzden bu kesimlerde, kuşak çatışması daha az kendisini göstermekte ve büyüklere saygının ve hürmetin hala devam ettiği gözlemlerimiz arasındadır. Kuşak çatışmasındaki en büyük etkenler teknolojinin gelişmesi, sanayileşme ile birlikte modern hayatın etkin hale gelmesi ve böylelikle değer yargılarında ortaya çıkan değişimlerdir denilebilir. Geleneksel değerlerimizin kaybolması ve modern hayatın kendine yönelik değerleri yaşlı bireyin bu duruma ayak uyduramamasına sebep olmuştur. Bu süreçte birçok değişim yaşayan yaşlı birey, bu değişime karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Oysa yaşlanmadaki en önemli nokta çevresindeki değişimlere tepki verme yetisinin

azalmasıdır. Genç birey tarafından önemsenecek çevresel değişim, yaşlı birey için akut bir stres kaynağı olarak nitelendirilebilir (Cangöz, ty: 4). Yaşlı bireylerin yaşamış olduğu psiko-sosyal problemler modern hayatın etkisi ile her geçen gün artmakta ve yaşlı birey ne yazık ki değişimlere ayak uyduramayıp dışlanmaktadır.

Araştırmamızda kuşak çatışması ve genç nesil üzerine yöneltmiş olan sorularda genel olarak yaşlı bireylerin gençlere yönelik eleştirilerini ve şikâyetlerini dinlemek mümkündür. Çoğu yaşlı birey genç neslin çok değiştiğini ve özellikle saygı ve sevgi noktasında büyük noksanlıklar yaşadıklarını belirtmektedir. Genç nesil ile artık iletişim bile kuramadıklarını, iletişim kurmaya çalıştıklarında ise rencide olduklarını ve yaşlı bireyleri cahil olarak gördüklerini anlattılar. En büyük yakınılan nokta ise gençlerin teknoloji aletlerinin kölesi oldukları kanısıdır. Bu şekilde onların batıya özenen gençler olduğunu nitelendirmektedirler. Gelecek noktasında büyük endişe duyduklarını, ahlaki anlamda her geçen gün bozulan bir neslin olduğunu, verilen eğitimin yetersiz kaldığını, bir takım vicdan, merhamet, saygı ve sevgi gibi duygulardaki yoksunluğun aşılmasını gerektiği görüşünde bulundular.

Çalışmamız sırasında genel olarak yaşlı bireylere yönettiğimiz diğer bir soru şöyledir: *"Günümüzdeki gençliğin gidişatı yaşlı bireylere karşı saygısı ve sevgisi noktasında ne düşünüyorsunuz. Beklentileriniz neler? Bu konu ile alakalı ne gibi istekleriniz var. Teknolojik aletlerin(bilgisayar, akıllı telefonlar, internet vb. gibi) gençlerdeki değişim üzerinde herhangi bir etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?"*

(H.S-K-75) :

H.S. :*"Çok saygısızlar yavrum. Ne saygı kalmış ne hürmet bizim zamanımızda böyle değildi. Biz saygı ne? Hürmet ne? Hepsini bilirdik. Eskiden büyüklerimiz içeri girdimi ayağı kalkardık önce onlar oturur sonra biz otururduk. Şimdi onlar bizden saygı bekliyorlar. Otobüse biniyorum gençler oturuyor çoğunluğu yer vermiyor artık. Elinde telefon kafasını kaldırıp da etrafa bi bakmıyor ki ben oturmak için onlardan izin istiyorum. Benim torunum var altı yaşında o bile öyle çocuk. Şimdiden benim bilemediğim her şeyi biliyor alıyor telefonu nereden girilip açılacağı hepsi hafızasında. Burda anne babalara iş düşüyor biraz küçüklükten başlıyorlar; sussun dursun diye veriyorlar ellerine telefonu. İşte sonra çocuğun ne saygıdan haberi oluyor, ne sevgiden kızım. Okullardaki eğitimde eksik yavrum. Öğretilmiyor*

büyüklere nasıl davranılacağı; anlatılmıyor. Her şeyden önce insanlık dersi verilmeli yavrum bizim buna ihtiyacımız var."

H.S. gençler üzerindeki istek ve beklentilerini şöyle dile getirdi:

"Büyüklerine karşı saygı küçüklerine karşı sevgi gözetmelerini isterim. Hal ve hareketlerine çeki düzen versinler yavrum hayatta acı ne tatlı ne öğrensinler öyle hayat şimdiki zamanlarında ki gibi toz pembe değil. "

(M.D-E-83)

M.D. :*"Şimdiki gençlik bitmiş oturup halimize ağlamak lazım. Aslında yaşlıların en büyük sorunu sıkıntısı gençlik. Zaten ne sıkıntı gördüysek bu gençlerin başına buyruk hallerinden gördük. Yaşlıların sıkıntılarında ziyade gençlerin hallerini düzeltmek için bi şeyler yapılmalı. Biz atalarımızı gördüğümüz zaman korkardık yanlarında ayak bile uzatamazdık şimdi öyle mi elinden gelse sen kalk da ben oturayım dede diyecek."*

M.D. gençlerin bu noktaya gelmesinde teknolojinin etkisini şöyle dile getirdi:

"Kızım bizim gençliğimizde telefonumuzda yoktu. Radyomuzda yoktu. Bırak telefonu radyo nedir bilmezdik. Bizim köyde sadece bir kişide radyo vardı, pervaneli radyo... Giderdik evine dinlemek için o zaman içimden geçirirdim acaba bunun içinde kim var ki?, kim konuşuyor ki?, diye. Sesin nerden geldiğini düşünürdüm kendi kendime. Bizim analarımız babalarımız hiç görmedi bile bunları. Ama şimdi ki gençlere bakıyorum hepsinin elinde telefon bi uçtan bi uca konuşuyorlar yüz yüze resimli konuşuyorlar, Ellerinden hiç düşürmüyorlar toruna sesleniyorum telefona bakmaktan beni duymuyor bile. Hatta takılırım bazen ne var bunun içinde bu kadar diye sen anlamazsın dede diyor bana... Hayat devir tersine dönüyor kızım önceden gençler atalarına büyüklerine saygı gösterirken şimdi ise tam tersi oluyor.

(İ.G-E-80)

İ.G. :*"Şimdiki gençlik on para etmez kızım. Biz ana babamızı sayardık; şimdi yok. Şimdiki zamane elinde sigara, ağzında küfür kendine hayrı yok büyüklerine mi hayrı olacak? Analarda babalarda da var biraz; şimdiki zamanede çocuk yetiştirmesini bilmiyor. Sonra çocuğum niye böyle oldu diyor. Her şeyi almayacaksın öyle çocuğa her imkânı sunmayacaksın; her dediğini yapmayacaksın. Kendi imkânıyla yapacak bazı şeyleri şimdi çocuk şunu istiyorum diyor, alınıyor; telefon istiyorum diyor, alınıyor; sonra da diyor ki bu çocuk niye böyle. Benim gençliğimde*

sadece bir ayakkabım vardı; o da kara lastik, başka yoktu. Babamıza ihtiyacımız olsa da şunu al diyemezdik; yokluk vardı. Şimdi öyle mi? Para var mı yok mu diye sormuyorlar. Ben şunu isterim ben bunu isterim, yanlış! Sonra çocuktan sevgi saygı bekleniyor."

(C. C-K-72)

C.C. : "Kızım açık konuşmak gerekirse şimdiki gençler bana bi türlü bi değişik geliyor. Tabi biz de onlara değişik geliyoruz. Önceden bayramlarda büyüklerimizi gönüller ellerini öperdik. Şimdi ki bayramlar öyle mi? Gelmiyorlar bile artık. Bayramın ne olduğunu bilmiyorlar bile... Ana kimmiş baba kimmiş bilmiyorlar bile biz anamızdan babamızdan habersiz bi iş bile yapamazdık korkardık. Şimdi ki gençlerde hazır parayı yemek de var. Bi işe gireyim çalıştım sorumluluk alıyorum yok. Anca babası çalışsın; gençlerimiz de yesin. Olmaz yavrurum. Gençlere tavsiyelerim saygıyı, sevgiyi bırakmasınlar. Çalışsınlar ekmeğini gerekirse taştan çıkarsınlar ama kendilerini tembel yetiştirmesinler."

(L.T-E-75)

L.T. : "Şimdiki gençlerimizde arkadaş sevgisi toplum sevgisi hiçbir şey yok. Yaşlıya bakış açısı çok kötü. Ana baba büyütüp yetiştirene kadar ne çekiyor. Ama şimdi ki nesil anasına babasına sahip çıkmıyor. Gidişat çok kötü! Üniversite okuyorlar tamam güzel ama ne ahlak kaldı ne maneviyat. Bu nasıl eğitim? Tam tersi olması gerekmez mi? Eğitilmiş insan saygıyı sevgiyi daha iyi bilmez mi? Şimdi ki nesilde saygı, sevgi, vicdan yok. Önce ahlak dersi verilecek ahlak. Bu gençliğin evlenip yuva kurmasını bekliyoruz. Kendisine saygısı olmayan bi insan nasıl evlenecek de nasıl yuva kuracak? Bakıyoruz, günümüzde işte gayet güzel düğünler yapılıyor her türlü imkânlar sağlanıyor üç gün sonra ne oldu boşandılar. Zora gelemiyorlar ne fedakârlık ne zorluk bilmiyorlar. İkisi de çalışıyor. Kadın seni mi çekeceğim diyor katlanmıyor bile. Çalışıyor zaten geçim kaygısı yok ki... Boşanmalar başlıyor. Bizde yok muydu kavgalar vardı tabi ama biz çevreye yansıtmadan alırdık hacı annenle birbirimizin gönlünü. Zorluğu bilirdik, paylaşmayı bilirdik şimdiki zamanda şükürsüzlük var her türlü imkânlar var ama huzur yok"

(H.C-K-70)

H.C. : "Ne diyebilirim ki gençlerimiz noktasında geleceğimizi pek parlak göremiyorum. Saygı yok, maneviyat yok, büyük kim bilmiyorlar. Hepsi bencil ve o

şekilde yetiştiriyorlar. Özümüzü kaybediyoruz her geçen gün. Ahlak yoksunu bir nesil yetişiyor kızım."

"Peki gençliğin teknoloji aletlerini kullanımını nasıl değerlendiriyorsunuz?"

H.C. : "Onu hiç sorma. Teknoloji çağındayız fakat gençlerimiz teknolojinin esiri olmuş. Doğru dürüst bir genci kitap okurken göremezsin artık. Ellerinde akıllı telefonlar vardır onun yerine. Ben çok üzülüyorum. Zamanında okumak istedik biz okuyamadık. Çünkü bizim bu kadar imkanımız yoktu. Şimdi imkanlar çoğaldı. Bilgiye erişmek kolaylaştı. Fakat gençlerimiz bunu kötüye kullanıyor, faydalanmıyor yavrurum."

Genel olarak araştırma ve gözlemler sonucunda, yaşlı bireylerin anlatımı ile genç nesil ve yaşlı bireyler arasındaki kuşak çatışmasının büyük sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Genç neslin hem teknolojinin etkisi hem de modern hayatın değişimlerine ayak uydurmaması yaşlı bireyleri anlayabilme noktasında onları sığ bırakmıştır. Yaşlı bireylerin geleneksel yapı anlayışında devam etmesi modern hayatın getirmiş olduğu değişimlere ayak uyduramaması; genç nesil ve yaşlı bireyler arasında bir uçurum haline gelmiştir. Genç neslin teknoloji aletlerini yanlış kullanması ise birtakım ahlaki sıkıntıların doğmasına ve sorumluluk bilincinin körelmesine sebep olmaktadır.

2.1.7. Ötekileştirme/Dışlanma Sorunu

Ötekileştirme kişilerin gözünde farklılaşma kendisi dışında kendisi gibi olmayı kabul etmemek olarak tanımlanmaktadır. Toplum içerisinde dışlanan birey ötekileştirildiği için sosyal etkileşiminde çıkmaz bir süreç içerisine girerek toplumdaki kendisini soyutlayacaktır. Ötekileştirme/dışlanma problemi en fazla yaşlılık döneminin sorunu haline gelmiştir. Yaşlı bireyler fiziksel hareketlerini yavaşlaması, sağlık sorunları ve düşünce yapılarından dolayı sürekli ötekileştirilmişlerdir. Aile yapılarındaki yaşam tarzlarının değişmesi yaşlı bireylerden yapılması istenen davranışların istenilmeyen durumlarda sergilenmesi, yeni yaşam modeline ayak uyduramamaları yaşlı bireyleri kültürel faaliyetlerde de ötekileştirmiştir (Şenol,1994'den Akt. Özalp, 2016).

Yaşlı birey açısından en önemli sorunlardan bir diğeri ise yakın çevresinden ve mekândan dışlanmadır. Birey açısından en önemli sosyal destek unsurları olan aile, dost, akraba ve arkadaşlar her geçen gün kaybedilmektedir. Hayat arkadaşı olan

eşini kaybetmesi, çalışma yaşamından uzak kalması, çocuklarının evlenip evden ayrılması, kendisini terkedilmiş hissetmeye ve zamanla yalnızlaşmaya itmiştir. Bundan sonraki aşamada en büyük sorun ise yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerini kaybederek bireyin yaşamdan ümidini kesmesine sebep olmaktadır. Tüm bu dışlanma sorunları sonucunda yaşlı birey sosyal yaşamdan kendisini soyutlamaktadır (Demirbilek, 2005: 26). Ekonomik güce ve yakın çevresinin desteğine sahip birey bu sorunları sağlıklı ve kolay atlatabilirken, bu desteği sahip olmayan bireyler ise fiziksel deformasyonlar karşısında yalnızlık ve depresyon gibi sorunlarla başa çıkma noktasında zorluk yaşamaktadırlar.

Modern toplumun yaşlıları olumsuz etkileyip ötekileştirdiği medya yaşlılar için büyük sorun haline gelmiştir. Medya gençliği bedensel güzellik ve cinsellikle ön plana çıkararak, gençliği bireyselliğe, dinamizme, bencillığe teşvik ederken, yaşlanmayı olumsuzlaştırarak istenmeyen bir süreç olarak göstermektedir. Üretken, dinamik gençlik karşısında yaşlıların can sıkıcı, yük ve muhtaç olan bir konumda gösterilmesi toplumdaki düşünce yapısını da olumsuzlaştırmaktadır. Aynı zamanda yaşlı bireylerin ötekileştirilmesinde en hızlı yöntem olmuştur (Tufan, 2002: 171-173; Çayır, 2012: 167; Özdemir, 2009: 17). Medyada yer alan reklamlarda bile yaşlanma karşıtı reklamlarla 'kırıksıklıklara veda edin' 'yaşlanmayı geciktirici serumlar' yaşlanmaya ve yaşlılığa karşı savaş açarak meydan okumaya gidilmiştir. Dolayısıyla insanların bilinç altına işlenen bu ifade kalıpları ile yaşlılara karşı olumsuz ön yargılar ve tutumlar geliştirilmesine neden olmaktadır (Bozok, 2009: 1192).

Yaşlı bireylere bu konu ile alakalı genel olarak sorduk: *"Sosyal hayatta ve yaşantınızda ötekileştirildiğinizi/dışlandığınızı düşünüyor musunuz?"*

(E.D-K-69)

E.D. :*"Elbette ki düşünüyorum kızım. Bir konu konuşulduğun da "Sen anlamazsın" diyerek dışlanıyoruz yaşlılar olarak. Veya bi akıl versen onlar 'eskidendi şimdiki zaman çok farklı' deyip geçiştiriyorlar yavrum"*

(N.A-E-67)

N.A. :*"En büyük dışlanma nedir biliyor musun yavrum? Yaşlısın diye sana değer verip seninle oturup sohbet etmemek, hal hatır sormamak. Herkesin elinde"*

akıllı telefonlar herkes zaten bunları kullanarak birbirini dışlamış ki yavrum biz mi dışlanmayalım."

(N.S-K-72)

N.S. : "Gençler için biz yaşlılar hiç olmasak daha iyiyiz yavrum. Onların gözünde bir şey bilmeyiz. Hiçbir şeyden anlamayız. Hepsi başına buyruk. Bırak dışlamayı seni yok bile sayıyorlar."

Araştırma sonucunda yaşlı bireyler kültürel ve sosyal anlamda dışlandıkları görülmektedir. Bu durum ise yaşlı bireyleri olumsuz etkileyerek, toplumdan soyutlamaktadır.

2.2. YAŞLILIK DÖNEMİNDE DİNİ HAYAT İLE İLGİLİ SORUNLAR

2.2.1. Dini Bilgi ve Din Eğitimi Sorunu

Yaşlı bireydeki dini bilgi boyutu geçmişten gelen ve herhangi bir eğitim amacı güdülmeyen kulaktan dolma bilgilerle elde edilmektedir. Yaşlı bireyler geçmiş dönemlerde dini anlamda birçok baskıcı politikanın izlenmesi, dini bilgilere yönelik yasakların konulması dini bilginin edinilmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Baskıcı politikalar karşısında insanların gizli olarak öğrenmesi ve uygulaması sonucu ağır yaptırımlar uygulanmıştır. Bu gibi nedenlerden dolayı insanlar gerekli dini bilgiyi öğrenememiş öğrenenlerde kulaktan duyma bilgilerle yetinmişlerdir. Dini bilginin bu kadar önemli olmasındaki amaç doğru inancı doğurarak beraberinde doğru uygulamayı getirmesidir. Ne yazık ki geçmişte sağlam bir temele oturtulamayan bilgiler yaşlı bireylerin şimdi ki hayatlarında inanç ve uygulama da sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Köylü, 2000: 141).

Yaşlı bireylerdeki din eğitimi sorunu geçmişten gelen bir olgudur. Bazı kesim yaşlı bireylerin yaşamlarının son dönemi olarak nitelendirilmesi ve değişime ayak uyduramadıkları düşüncesi ile eğitimin onlar için gereksiz olduğunu düşünmektedir. Bu yargı ise yaşlı bireylerin eğitim fırsatlarını engelleyerek onlara karşı yapılan en büyük kötülük olmuştur. Günümüzde doktorlar ölümcül bir hastalığa yakalanan kimseler için rahat bir ölüm gerçekleştirebilmesi için çaba sarf ederken yaşlı bireylere de anlamlı bir hayat sürdürebilmeleri için eğitimden yararlanma imkânı sağlayarak, eğitim için ortamların sağlanması gerekmektedir (Klavuz, 2002: 69).

Yaşlı bireyler geçmiş yaşantılarında ya dönemin baskıcı şartları gereği yâda yaşadıkları zaman dilimindeki iş yoğunluğundan kaynaklı yeteri düzeyde din eğitimi alamamışlardır. Alınan din eğitimi sistematik olmayıp anne ve babalarından görmüş oldukları geleneksel din eğitimi olmuştur. Bu durum ise yaşlı bireylerin bu dönemlerinde dinin geleneksel boyutuyla sınırlı kalmış ve yerine getirilen bir takım din olguları, dini vecibelerdeki eksiklikler ve yanlışlıklar kendisini göstermiştir.

Yaşlı bireylerdeki din eğitimi sorunu aynı zamanda geçmişe dönük pişmanlıklarını ve hatalarını telafi etme noktasında doğrudan bir orantıya sahiptir. Yeterli düzeyde dini bilgiye sahip yaşlıların geçmişteki pişmanlıklarını onarması ve telafi etmesi daha kolay aşılabilen bir nokta olmuştur.

Yapmış olduğumuz çalışmada sistematik anlamda dini eğitim alıp, gerekli bilgilere sahip olan ve uygulama noktasında sıkıntı yaşamayan çok az sayıda yaşlı bireyle karşılaşmıştır. Yaşlıların çoğunun din eğitimi adına eksiklik yaşadığını Kuran-ı Kerim okumasını bilmediklerini, namaz surelerine çok iyi vakıf olmadıklarını ve çoğu şeyi bilmedikleri için yapamadıklarını ifade edebiliriz. Bu sorunun bayanlara göre erkeklerde daha fazla yaşandığı kaçınılmaz bir gerçek olarak görülebilir.

Araştırmada bu konu ile ilgili yaşlı bireylere aşağıdaki soruları yöneltilmiştir.

"Çocukluğunuz da gençliğinizde dini eğitim aldınız mı?"

"Şuan ki ibadetlerinizi yerine getirirken dini bilginiz size yeterli oluyor mu?"

(F.Ö-K-67)

F.Ö. :*"Öyle eğitim falan alamadım yavrurum nereden alacan? O zaman cahillik çoktu; iş güç pek çoktu. Anamızdan babamızdan ne gördüysek o. İyi kötü bildiğimiz kadarıyla namaz kılıp orucumuzu tutuyoruz Allah kabul etsin. Onun dışında din bilgim yok. Pek zamanında öğrenemedik şimdi de aklına girmiyor. Bugün öğreniyorsun yarın unutuyorsun. Namazda bile suru okurken bazı zamanlar aklıma gelmiyor zaten çoğunu da bilmiyorum namaz surelerinin, bildiklerimi de sonradan öğrendim."*

(M.G-E-80)

M.G. :*"Bizim zamanımızda dini baskılar vardı. Her şey suçtu namaz kılmak suçtu. Kuran okumak suçtu. Din eğitimi diye doğru dürüst bir şey yoktu. Herkes gizli saklı okur; gizli saklı yapardı. Din bilgin yok benim kızım. Geçmişimizde öğrenemedik sonrasında da çalışmaydı, geçim derdiydi öğrenme fırsatımız olmadı. Namaz kılmıyorum; kılmasını bilmiyorum; bu saatten sonra da nasıl öğreneyim. Hastayım zaten öğreneyim desem de olmaz. Yaş geçti, ömür bitti. Ama sizler bilin, öğrenin sonrasında pişmanlığınız olmasın! Benim içimde çok pişmanlıklarım var. Keşke yetiştirseydim dini anlamda kendimi; öğrenseydim de şimdi yapabilir olsaydım. Ayaklarım rahatsız öğrensem de kılsam da namazım zaten olmaz diye düşünürken; Sen "Amca oturarak da kılabilirsin; Allah buna izin vermiş hastalara kolaylık sağlamış." Diyorsun. Bak ben bunu bilmiyordum! Cahillik kötü işte. Zamanında öğrenmez isen bazı şeyleri, belli yaştan sonrada olmuyor yavrum."*

(C.C-K-72)

C.C. :*"Dini bilgi olsun eğitim olsun almadım kızım. Ufak tefek anne ve babam öğretti işte. Ondan sonrada evlendim çoluk çocuk iş derken başımızı kaşıyacak vaktimiz yoktu ki öğrenebilelim. Namaz dualarını olsun Kuran-ı Kerim olsun yeni yeni öğrenmeye çalışıyorum. Ama her şey gençken işte. Bazen bazı şeylere dilim dönmüyor, doğru okuyamıyorum, doğru öğrenemiyorum."*

2.2.2. Dini İnanç Boyutu

Dini inanç, insanların neye inandığı, nasıl inandığı, dini ibadetleri, dini tutum ve davranışları kurumsallaşmış dini doktrinler, dini tanımlamalar, bireyin hayatındaki fonksiyonlarını doğumdan ölüme kadar ki süreç içerisinde ne şekilde ve nasıl tecrübe kazandığını incelemesidir. Dini inanç boyutu her dönemde farklı şekillerde gelişirken yaşlılık döneminde dini inancın ölüm kaygısı ile daha üst seviyelere ulaştığı görülmektedir (Klavuz, 2005: 106). Sosyal Bilimciler tarafından din ve yaş arasındaki ilk ampirik çalışma 1911 yılında Starbuk tarafından gerçekleştirilmiştir. Starbuk bu çalışmasını kırk yaşın üzerindeki yetişkinlere yapmıştır. Yapmış olduğu bu çalışmasında dini inancın bireyin yaşının artmasıyla önem kazandığı sonucuna ulaşmıştır (Klavuz, 2005:106). Yapılan araştırmalarda görülmektedir ki yaşın ilerlemesi dini inanç boyutuyla doğrudan ilişkilidir.

Dini inancın yaşlı bireyler katkısı, yaşamış oldukları acılara ve kayıplara uyumlarına yardım etmiş, geçirdikleri krizler sırasında destek sağlamış, ölüm korkularını hafifleterek, sıkıntıya girdikleri anda onlara destek sağlamıştır (Dam, 2002: 51).

Yaşlı bireyler üzerinde ki dini inanç boyutunda ilişkilendirilmesi gereken diğer bir hususta dindarlık boyutlarıdır. Yaşlı bireylerin popüler/halk dindarlığını yoksa normatif dindarlık boyutu içerisinde olup olmadıklarıdır. Popüler /halk dindarlığı; kimi zaman dini epistemolojiden bağımsız kimi zaman dini ritüellere bağlı, zamanla toplumun alışkanlıklarıyla bütünleşerek gelenekselleşmiş olan inanç ve uygulamaları içermektedir (Çoştı, 2009: 126). Normatif dindarlık; bireyin dini yaşayış biçimini belirleyen öğelerdeki nesnenin, o dinin itikâdî, amelî ve ahlakî öğretilerinin oluşturduğu dindarlıktır.(Çoştı, 2009: 126). Arslan'ın yaşlı bireylerin dindarlık boyutları(popüler dindarlık, normatif dindarlık) üzerinde yapmış olduğu araştırmasında deneklerin yaşların artmasıyla hem popüler hem de normatif dindarlığın arttığını göstermektedir. En fazla tutumunda popüler dindarlık tutumu olduğu görülmektedir (Arslan, 2004: 117).

Yaşlı bireylerin dini inanç boyutundaki kuvvetlilik bireyler açısından daha sağlıklı bir zaman geçirebilmesi adına büyük önem taşımaktadır. Kayıklık'a göre Erikson'un psikososyal kuramı gelişimsel açıdan yaşlılık dönemini de ele aldığı kuramdır. Bu kurama göre hayatın son evresinde olan yaşlı bireyin amacı yaşamını bütünlük ve uyum içerisinde devam ettirmektir. Bu evredeki temel ihtiyaç ise hayatını içerisinde bulunduğu koşullarda en iyisini yaptığını inanmaktır. Din ve inanç boyutu bunun gerçekleşmesinde önemli bir fonksiyon üstlenmektedir (Kayıklık, 2003: 56). Yapılan araştırmalarda yaşlılık döneminde dini inanç boyutu yaşın ilerlemesi ile artarak bireylerin hayatlarında büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda inanç konusunda erkeklerle kadınlar arasında çok fazla fark olmazken fakat kadınların bireysel ibadetlerini yerine getirmede, ibadetlere devam etmede erkeklerden daha dindar oldukları ortaya çıkmıştır (Köylü, 2000: 147).

Araştırmada bu duruma yönelik bazı kesitler şöyledir:

(N.A-E-67)

N.A. :*"Elhamdülillah dini inancımız var. Fakat bu hangi düzeyde kendimiz için yeterli düzeyde mi bunu düşünmek lazım kızım. Anne ve babamızdan*

gördüğümüz kadarıyla bir inanca sahibiz kızım. Sağlam ve doğru bilgi doğru inancı doğurur kızım. Ben dini anlamda çok sağlam bir bilgiye sahip değilim. Anne ve babamdan gördüğüm kadarıyla kızım Şuan ne kadarda bunu telafi etmeye çalışsam da yeterli olmuyor. Çocukluk döneminde ki alınan bilgi kızım ilk inancı doğuran."

(H.S-K-75)

H.S. : "Elhamdülillah Müslümanım, inanıyoruz kızım. Bildiğimiz kadarıyla anne ve babamızın öğrettiğiyle...Çocukluğumuzda babam bizi karşısına alırdı sorardı yavrum hep ' Rabbin kim'?, 'Dinin ne'? Anlatırdı kardeşlerimle bana...Dualar, okuturdu. Sureler ezberletirdi. Hiç unutmam cenaze oldu mu hep yanında götürürdü bizi babam. Cenazenin önünden gitmek iyi değil arkasından takip edin derdi. Bize kötülük gelmesin diye muska yazdırıp boynumuza asardı. Biz böyle inanmaya başladık yavrum. Bildiklerimizle, öğrendiklerimizle inanıyoruz yavrum."

Araştırmada yaşlı bireylerin dini inanç boyutunu gözlemlendiğinde bütün yaşlı bireylerde inancın var olduğu ve onlar için büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu durumun daha çok geleneksel, popüler bir yapıda olduğu görülmektedir. Çalışmada yaşlı bireylere inanç ile ilgili yöneltmiş olunan sorularda inanç sahibi olduklarını dile getirmişlerdir. Sahip oldukları inancı da geçmişten ebeveynlerinin öğrettikleri ve çevreden görerek çevrenin etkisi ile şekillendirdiklerini ifade etmişlerdir.

2.2.3. Dini İbadetleri Uygulama Sorunları

Yaşın ilerlemesi ile yaşlı bireylerde bazı fiziksel ve sağlıksal sorunların ortaya çıkması yaşlı bireyde dini ibadetleri kısıtlasa da yaşlı bireylerde dini pratiklere yönelim artış göstermektedir. Nitekim Türkiye'de yapılan çalışmalara göre namaz ibadeti başta olmak üzere yaşın ilerlemesi ile dine yaklaşım da artmaktadır (Karaşahin, 2007: 220; Akdoğan, 2004: 201; Çelik, 2002: 227; Günay, 1999: 99, 110; Köktaş, 1993:109, 123-8; Yasa, 1955:213). Yaşlı bireylerin dini ibadetlere yönelimi artarken bu ibadetleri ne şekilde ve nasıl yaptıkları da önemlidir.

Araştırmada yaşlı bireylerin ibadetleri noktasına değinildiğinde genel olarak ibadetlerini yerine getirdiklerini dile getirmişlerdir. En çok hangi ibadeti yapmaktan haz aldıkları sorular arasında yer almıştır. Yaşlı bireylere yöneltilen sorulardan bir tanesi de onların dini vecibelerini yerine getirip getirmemeleri ve dini ibadetlerinde ki geçmişe dönük pişmanlıklarının olup olmadığı olmuştur. Dini ibadetleri yerine

getiren yaşlı bireyin bilgisi dâhilinde temel inanç esaslarını yerine getirmesi ile mi yoksa gelenekselleşmiş bir tutumla mı uygulanmaktadır? Sorusu da araştırmanın bir parçası olmuştur.

Genel olarak yaşlı bireylere sorduğumuz zaman: *"Dini vecibelerinizi yerine getirebiliyor musunuz? Hangi ibadeti yapmak sizi daha çok mutlu ediyor. Bu konuyla alakalı geçmişe dönük pişmanlıklarınız oldu mu?"*

(H.S-K-75)

H.S. :*"Elhamdülillah elimden geldiği kadarıyla yapmaya çalışıyorum. Pişmanlıklarım çok elbet... Gençlik zamanında genç olduğum için pek bişeylerin farkına varamadım. Gençliğimde Almanya da çalıştığım için orada tam tekmil ibadetlerimi yerine getiremedim. Namaz kılamadım, oruç tutamadım. Yapsan yapılırdı elbet ama dedim ya o zaman bu kadar bilinçli değildim. Gençlik hevesiyle belki de pek önemsemedik ama işte yaş geldi kapıya bunlarında hesabı var biliyorum. Keşke yapsaydım diyorum. İbadetleri mi yapamadığım için içimde nedamet duyguları var ama hayatın geri dönüşü yok. Oysa Allah bize Kur'ân-ı Kerim göndermiş ne yapmamız gerektiğini bildirmiş ama biz Kur'ân-ı Kerim'i açıp bakmadık bile gençliğimizde..."*

"Kur'ân-ı Kerim okumasını biliyor musunuz?"

H.S. :*"Evet, biliyorum sonradan öğrendim. Öğrendikten sonra okuduktan sonra pek çok şeyin farkına vardım zaten okurken huzur buluyorum ama sadece Arapçasını okumak yetmez mealini de okuyacaksın yavrurum. Düzenli olarak da okumaya çalışırım. Kur'ân-ı Kerimi okudukça içimdeki geçmişe dönük pişmanlıklarım hep alevlenir keşke bizi yönlendiren birileri olsaydı da daha bilinçli olsaydım o zaman okuyup öğrenip bilseydim. Biz insanoğlu olarak dünyalık işlere çok kafa yoruyor ahireti bi kenara itiyoruz genciz daha yaparız bakalım diyerek hep erteliyoruz bi bakmışsın ki hayat olmuş bitmiş yavrurum. Ahiretinizi Allah'a olan ibadetlerinizi ertelemeyin yavrurum telafisi olmuyor çünkü benim gibi pişman olmayın... Gençlikte yapılan ibadetle yaşlılıkta yapılan bir olmuyor."*

(A.T-K-70)

A.T. :*"Benim ailem dindar bir aileydi. Büyüklerimiz namazlı abdestliydi. Annem hafızdı Kuran-ı Kerim i çok okurdu. Dindardı ailem o yüzden küçük yaşta*

başladım ibadetlerimi yerine getirmeye otuz yaşımdan beri de sürekli kaza kılıyorum. Eşim asker olmasına rağmen oda kılarıdı namazlarını hiç geçirmezdi, onun da önceliği namazdı. Ramazanda bile namazını kılmadan yemeğini yemezdi. Severek yaptığım ibadetim gece namazım Rabbimle baş başa huşu içerisinde. Çok şükür geçmişe dönük pişmanlıklarım pek yok illa ki kılamadığımız namazlarımız, tutamadığımız oruçlarımız olmuştur ama şükür ki hiç uzak kalmadım ibadetlerimden ailem bilinçli yetiştirdi. Kur'ân-ı Kerim okumasını biliyorum annem çok küçük yaşta öğretti kendisi hafızdı. Dolu dolu bir hayat yaşadım... Bu yaşımda da elimden geleni yapmaya çalışıyorum. Rabbim kabul etsin İnşallah, kendisine en güzel şekilde kul olmayı da bizlere sizlere nasip etsin."

(İ.G-E-80)

İ.G. : "Yalana gerek yok kızım ibadetlerimi yapmıyorum. Sadece arada bir dini yazılar okuyorum. Gençliğimde hiç bişey bilmiyordum zaten namaz kılmışlığım falan da yok, cahildik biz öğretilmedi veya biz öğrenmedik. Şimdi de ayaklarımdan dolayı kılamıyorum."

"Peki, Kur'ân-ı Kerim okumasını biliyor musunuz?"

İ.G. : "Yok, kızım bilmiyorum öğrenmedik zamanında ama eşim biliyor o da sonradan öğrendi."

"Peki, bu noktada geçmişe dönük veya şimdi pişmanlıklarınız var mı?"

İ.G. : "Olmaz mı hem de nasıl...(gözünden yaşlar bir bir süzülürken) Geçmişte büyük hatalar yaptık kızım gençliğin verdiği deli kanlılıkla... Zamanın bu kadar hızlı geçipte yaşlanacağım hiç aklımın ucundan bile geçmedi. Hep genç, sağlıklı kalacağımı düşünürdüm hep.. Ama öyle olmuyormuş yaşlandım, hastayım. Keşke ibadetlerimi yapabilseydim, gençliğim de yapmadım şimdide yapamıyorum bunun pişmanlığı çok içimde..."

(M.D-E-83)

M.D. : "Beş vakit namazımı kılıyorum. Cami var hemen ilerde oraya gidip geliyorum. Elimden geldiği kadar ibadetimi yapıyorum Allah'a şükrediyorum. Kur'ân-ı Kerim okumasını önceden biliyordum çok iyi olmasa da şimdi gözlerim görmüyor okuyamıyorum unuttum... Geçmişe dönük pişmanlığım elbette var olmaz"

mi? Gençken ibadetlerimi yapmıyordum. Keşke gençken başlasaydım namazıma başka olurdu. Gençlikte yaptığımız gibi olur mu şimdi ki."

"Peki, yaparken mutlu olduğunuz ibadetler neler?"

M.D. : "Namaz kılmak bana huzur veriyor namaz kılarken yalnız olmadığımı hissederim hep."

(A.Y-E-87)

A.Y. : "Namazlarımı kılıyorum, orucumu da tutuyorum yavrurum elimden geldiğince Allah kabul ederse tabi. Biliyoz yapıyoz ama nasıl yapıyoruz oda önemli sonradan başladım kızım namaz kılmaya oruç tutmaya... Biz çocukken dini yasaklar vardı nerde şimdi ki gibi rahatlık iyi hatırlarım babam Kur'ân-ı Kerim'i toprağa gömerdi alıp götürmesinler diye o zaman suçtu tabi o zaman ki insanlar ya gizli yaparlardı ibadetlerini yâda korkusundan yapmazdı. Gençliğimizde de ben çalışmaktan yapamadım şimdide bildiğimiz kadarı ile elimizden geldiğince yapıyoruz. Kur'ân-ı Kerim okumasını bilmiyorum. Keşke gençliğimde geçim derdi kadar ibadetlerimi de yapsaydım."

(C.C-K-72)

C.C. : "Yapmaya çalışıyorum kızım. Namazımı kılıyorum, orucumu tutuyorum, hayır hasenat veriyorum. Kılmadığım namazlarımın kazasını yapıyorum. Gençliğimizde pek yapamadık işten güçten, çoluktan çocuktan fırsatım olmadı o kadar kılmadığım namazlarım oldu şimdi dua ediyorum Allah'ım affetsin diye. Kur'ân 'ı Kerim okumasını da bilmiyordum yeni yeni öğrenmeye başladım. Şimdi öğreniyorum. Gençken bir şey bilmiyorduk bir şeylerin farkında değildik. O yüzden her şeyi gençliğinde öğreneceksin yavrurum."

Genelde görüşme yapılan yaşlı bireylerin dini ibadetlerini yerine getirdikleri görülmüştür. İki tane yaşlı bireyin dini ibadetlerini gerekli bilgiye sahip olmadıkları için yerine getiremediklerini ifade etmişlerdir. İbadetlerini yerine getiren yaşlı bireylerin ise daha çok kulaktan doyma bilgilerle gelenekselleşmiş bir yapıda uygulamaları görülmektedir. Örneğin; yaşlı bireylerin genel olarak namaz kıldığı fakat namaz içerisindeki surelere çok vakıf olmadıkları çocukta veya gençliğinde öğrendiği kadarıyla yetinmeleri, ibadetleri uygulama boyutunda en büyük sorunlardan bir tanesi olmuştur. Gözlemlenen diğer husus ise yaşlı bireylerdeki

geçmişe dönük pişmanlıklarıdır. Geçmişte yerine getirmedikleri ibadetlerin pişmanlığını bu dönemde yaşamaktadırlar.

2.3. YAŞLILIKTA ÖLÜM KAYGISI

2.3.1. Ölüm

Ölümün kelime anlamı; hayatın zıddı, bitmek, tükenmek, nihaî mükâfat veya ceza gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ölüm, 'insan için çaresi bulunamayan ve önü alınamayan bir son, yaşama arzusunun önüne dikilmiş, bir engel, korku dehşet uyandıran olgudur (Hökelekli, 2001: 97). İnsan yaşamı boyunca ölüm her zaman istenilmeyen ve reddedilen bir olgu olarak görülmüştür. Hele ki bu durum yaşamın son evresinde daha fazla kendisini göstermiştir. İslamiyet öncesi dönemde sözlü ve yazılı edebiyat alanındaki efsanelerde hep "ölümsüzlük" konusu ele alınmıştır. Gılgamış destanını buna örnek olarak göstermek mümkündür (Tanhan, 2012: 521). Bu durumun en iyi açıklaması ise bilinç dışımızın kendi adımıza ölüm olgusunu kabul etmemesidir. Bilinç dışımızın bu dünyadan ebedi âleme göçme durumunu tasavvur edememesidir. (Tanhan, 2012: 521). Oysaki ölüm dünya üzerindeki her canlının yaşayacağı kaçınılmaz bir olgudur. Her canlı muhakkak ki ona ayrılan sürenin dolmasıyla ölümü tadacağı ve ebedi olarak dünyada kalmayacağı ile ilgili Yüce kitabımız Kur'an'ı Kerimde birçok ayet vardır:

"Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak iyilikle kötülükle deneyeceğiz. Hepinizde sonunda bana döndürüleceksiniz" (Enbiya,21/35).

"Her nerede olursanız ölüm size yetişir, son derece sağlam kaleler içinde bulursanız yine kurtulamazsınız" (Nisa,4/78).

"Sen elbette öleceksin onlarda elbette ölecektirler (Zümer39/30)."

Çağımızın insanı ölüme uzak ve yabancıdır. Fakat insanın ölüme fazlasıyla yakın olduğu ve ölümün yerini yaşam tarzlarının doldurduğu da kaçınılmaz bir gerçektir. Ölüm geçmişte olduğu gibi gelecekte de varoluşumuzu tamamlayan kaçınılmaz bir realitedir. Schopenhaver'ın da ifade etmiş olduğu gibi:

"Aldığımız her nefes bizi sürekli etkisi altında olduğumuz ölüme doğru çeker nihai olarak zafer ölümün olacaktır. Çünkü doğumla birlikte ölüm kaderimiz olmuştur ve avını yutmadan önce onunla yalnızca kısa bir süre için oynar" (Akt. Tanhan, 2012: 522).

Ölüm psikoloji, sosyoloji, hukuk, teolojik, olmak üzere farklı bakış açılarıyla incelenebilir. Oysaki ölüm psikoloji ve teolojiyle daha çok bütünleşmiş, insanı etkileyip derin kaygılar bırakması ile psikolojiyi, ahiret hayatına geçişte köprü görevi gördüğü içinde teolojinin konusu olmuştur(Karaca, 2000: 169). Her ne kadar farklı bilimlere konu olsa da ölüm varoluşun kaçınılmaz sonu ve bilinç ötesinin algılanamayan kısmı olan ilgi duyulan bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır (Tanhan, 2002: 522).

2.3.2. Ölüm Kaygısı

Yaşlılık sürecinde yaşlı bireylerin odak noktası yoğunlukla ölüm kaygısı ve düşüncesidir. Yaşlı bireylerin ölüm kaygısı her şeyden önce ölüme yeterince hazır olmadıkları veya ölümün acı veren bir olay olduğu inancına sahip olmalarıdır. Bazı dini literatürlerde, günahkâr insanların ruhunu teslim ederken zorlu bir süreç yaşamaları anlatılır. Böyle durumdaki yaşlı bireyler geçmişte yaptığı hataların ve günahların bilincinde ise ölüm gelmeden bunun kaygısını yaşamaya başlarlar. Ölüm kaygısının diğer nedeni ise insanın sahip olması gereken manevi değerlerin yeterince temellendirilmemesinden veya yitirilmesinden kaynaklanmaktadır (Aydın, 2001: 236-237).

Yaşlılık psikolojisinin en belirleyici özelliklerinden birisi ölüm gerçeğiyle iç içe yaşamaları ve ölüme yaklaşmış olmanın şuuru içerisinde olmalarıdır. Gençler ölüm olgusunu kendilerine uzak olarak görürken yaşlı bireyler kendilerini ölüme daha yakın olarak görürler. Gençler kendilerine ölüme uzak gördükleri için ölüm ile ilgili konuşmalardan kaçarlar (Tanhan: 2012: 527). Yaşlı birey fiziksel ve zihinsel olarak kendini iyi hissetse bile sağlık durumuna fazla güvenmez ve kendini ölüme yakın hissettiği için hazırlık yapmaktadır. Ölüm için hazırlık yaparken geçmişe dönük iç muhasebeler ve sorgulamalar içerisine girmektedir. Bu sorgulamaları yaparken kendi içerisinde pişmanlıklar yaşadığı noktalar olmaktadır. Bu durum da yaşlı bireyi depresyon ve ümitsizliğe iterek sosyal hayattan soyutlayıp yalnızlaştırır (Kayıklık, 2003: 64-65). Yaşlı birey geçmiş yaşamını bir gaye uğruna dolu dolu yaşamışsa bu süreci huzur içerisinde daha sağlıklı ve soğukkanlılıkla atlatabilmektedir (Karaca, 2000: 221-222).

Yaşlı bireyleri ölüm konusunda kaygılandıran diğer bir noktada çevresindeki akrabaları, arkadaşları ve çok değer verdiği kişilerin ölümüne sürekli şahit olmalarıdır. Yaşlı bireyler böyle durumlarla karşılaştığı vakit uzun bir süre kendini toparlayamamakta ve ölüme yönelik düşünceler sürekli zihninde yer etmektedir (Şenol, 1989: 33).

Yaşlılık psikolojisinde ölüm kaygısını azaltmak için dini inançlar önem taşımakta ve dine yönelimler artmaktadır. Bazı yaşlı bireyler bu yönelişle geçmişini onarma çabası içerisine girerek, ölüm kaygısıyla baş etmede dine yönelişi önemli bir reçete olarak görürler. Geçmişe dönük hatalarını affettirmek için namaz kılarlar, camiye giderler, hac ve umre ibadeti genellikle bu dönemlerde fazlaca görülürken kendilerini bağışlatacak davranışlar göstermeye çalışırlar (Gençtan,1998: 122). Öte yandan, bu sergiledikleri dini vecibelerle; ölüm sonrası hayat, ilahi mahkemelerin varlığına duyulan inanç, ahiret hayatı, ceza, mükafat, cennet ve cehennem varlığı gibi ebedi alem için hazırlık yapma çabası içerisine girerler (Hökelekli, 2001: 287).

Ölümlerle dünya hayatının bittiği fakat ebedi bir âlemde hayatın devam ettiği fikri din aracılığıyla mümkündür. Geçmiş yaşamında düzenli bir dini hayata, samimi bir içtenliğe sahip, gereken sorumlulukları yerine getiren ve ahiretin varlığı düşüncesine sahip kişi her şeyin ölümle son bulmayacağını, bütün varlığın yok olmadığı bilincinde olur. Ölüm ise böyle kişilere ürkütücü gelmez (Öner, 1997: 33). Fakat geçmişte düzenli bir dini hayata sahip olmayan yaşlı bireyler için ölüm gerçeği kendisini hissettirmesiyle, büyük bir korku ve stres kaynağı olmaktadır. Bundan dolayı yaşlı bireylerde dini değerler kurtarıcı olmaktadır. Böylece yaşlı bireyler dini değerlere kolay bir şekilde bağlanabilmişlerdir (Hökelekli, 2001: 288).

İnsanlar ölüm olgusuna gençken değil de belirli bir yaşın sonunda insan işlevini kaybetmesi ve yaşlanmasıyla oluşabilecek bir gerçeklik olarak algırlar. Fakat ölümün belirli bir yaşı yoktur. Ölüm hem genç hem de yaşlı için aynı yakınlıktadır. Hatta genç olan insanların zihinlerinde ölüme yönelik kavramlar ve düşünceler hep vardır. Ama ölüm olgusu düşüncelerinde var olsa bile kendilerine uzak bulurlar (Tanhan, 2002: 527). Araştırmalardaki verilere göre yaşın ilerlemesi ile ölüme yaklaşımın ve kaygının arttığı doğrusal bir orantının var olduğunun göstergesidir. Bu durum yaşlı bireyin yaşın ilerlemesi ile yavaş yavaş ölüm gerçeğini

kabullendiğini de gösterir (Tanhan, 2002: 528). Görüşme yaptığımız yaşlı bireylerde ölüm ile ilgili düşünceler ise şöyledir:

(Ü.K-K-92)

Ü.K. : *"Ah ölüm tez vakitte gel ölüm... Artık ömrü tamamladık, Sıra göçüp gitmeye geldi. Ölmekten korkmam ama ölümden sonraki hayattan korkarım. Orası nasıl ondan korkarım. Yoksa tez vakitte öleyim diye dua ederim. Yaşını başını aldıktan sonra ölümden güzeldir kızım. Bir gün elbet ölüp gideceğiz."*

(İ.G-E-80)

İ.G. : *"Ölüm bir gün gelecek elbet bunu biliyorum. Ama ölümden de korkuyorum. Ama korksan da korkmasan da ölüp gideceğiz işte. Neden ölümden korkuyorum? Hazırlığım yok kızım gençken öleceğim hiç aklıma gelmezdi. Şimdi ise arkadaşlarım bir bir göçüp giderken anladım ölümün var olduğunu ve benimde bir gün göçüp gideceğimi... Allah bize kitap göndermiş uyun diye emretmiş okuyun, namaz kılın diye ben hiç birini yapamadım kızım. Şimdi de bilmiyorum ki yapabileyim. İşte bunların hesabından korkuyorum aslında. Ölümden bir kurtuluş kimileri için belki ibadetini sağlam yapıp Allah'ın kitabına uyanlar için... Ama ben gibi hazırlığın yoksa korkuyorsun işte kızım..."*

(S.D-K-75)

S.D. : *"Ölüm deyince aklıma hacı deden gelir yavrum. Hacı dedeni kaybedince işte o zaman bende öldüm. Ölümden korkmuyorum yavrum. Korktuğum tek şey Allah'ın rızasını kazanabildim mi? Rabbim' in emaneti... Rabbim emanetini ne zaman alırsa işte o zaman yolcuyuz ahirete. Rabbim kabul etsin üzerime düşen vazifeleri yaptım. Gençken yapamadıklarımın telafisini yapmaya çalışıyorum elimden geldiği kadar... Gerisi Allah'ın takdiri... Ölümden sonra sorulacak hesabımız var. Eksiklikle fazlasıyla ne olur bilmem. Kabir hayatı, ahiret hayatı nasıl bir yer bilmem. Anlatıldığı kadarıyla biliyoruz fakat insan göremediği için korkuyor. Allah günahlarımızı affetsin. Hesaplarımızı hafifletsin. Bizi Sırat-ı Müstakimlerden etsin İnşallah."*

(N.A-E-67)

N.A. : *"Ölüm ölüm dedikleri... Cümlelerime Necip Fazıl Kısakürek'in 'Ölüm Güzeli Şey' şiiriyle başlamak istiyorum yavrum."*

Ölüm Güzel Şey

Ölüm güzel şey, budur perde ardından haber...

Hiç güzel olmasaydı ölür müydü peygamber?...

Öleceğiz müjdeler olsun, müjdeler olsun !

Ölümü de öldüren Rabbe secdeler olsun!

Kapı kapı, yolun son kapısı ölümse;

Her kapıda ağlayıp o kapıda gülümse!

O demdeki, perdeler kalkar, perdeler iner,

Azrail'e hoş geldin, diyebilmekte hüner...

O dem çocuklar gibi sevinçten zıplar mısın?

Toprağın altındaki saklambaçta var mısın?

Ölüm ölene bayram, bayrama sevinmek var;

Oh ne güzel, bayramda tahta ata binmek var.!...

Ufka bakarlar; ölüm uzakta mı uzakta...

Ve tabut bekler, suya inmek için kızakta.....

Sultan olmak dilersen, tacı, sorgucu, unut !

Zafer araban senin, gıcırtilı bir tabut!

Ya ne güzel söylemiş Üstat yavrum. Necip Fazıl'ın bu şiirini çok severim. Teyzen öldükten sonra bu şiirde buldum tesellimi. 'Ölüm güzel olmasa hiç ölür müydü Peygamber ?'İçimde kocaman bi yara ama bu kaçınılmaz kızım. Herkesin başına gelecek. Önemli olan amellerimizi sağlam tutabilmek. Eğer amelin sağlam ise ölüm korkutmaz ki kimseyi. Aslında bizler ölümü bahane ederek ölümden korktuğumuzu düşünüyoruz. Ama korkumuz ölümden sonra ki sualimizdir. Amellerimizle yüzleşme korkumuzdur. Teyzenin kalbi çok halisti yavrum. Hep dua ederdi bana senin yolunda el ayak muhtacı olmadan hayırlı ölümler ver diye... Gerçekten de öyle oldu. Ani bir kalp krizi sonucu namaz kılariken secdeden kalkamadı. Onun ölümü beni çok sarstı. Ama ölürken bile bana çok şey öğretti yavrum. Ölüm kaygısı taşımakta aslında ebedi alem için yapmadığımız hazırlıklarımız, eksikliklerimizden ibarettir. 'Yoksa ölüm güzel şey ayrılıklar olmasa'

Araştırma sonucunda birçok yaşlı bireyin ölüm kaygısından önce ölümü kabullenmeleri dikkat çekmiştir. Ölümden sonraki hayatın varlığının kaygısını

taşımaları, ölüm ve ölümden sonra ki hayatta neler olacağı konusundaki belirsizlik hissi, bedensel işlevlerini kaybetme korkusu gibi nedenler ortaya çıkmaktadır. Geçmiş yaşantılarında yapmış oldukları hataların telafi edilmesi Allah'a karşı dini vecibelerini yerine getirme gayretleri de gözden kaçmamıştır. Bu dönemde dine yönelme duygusu fazlasıyla kendini göstermektedir. Bunun sebebi ise yaşlı bireylerin her geçen gün bir adım daha ölüme yaklaşma düşünceleri, tükenmişlikleri ve hayatının son aşamasında olduklarının bilincinde olmalarıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uşak İlinde yapılmış olan alan çalışmasında yaşlı bireylerin psiko-sosyal ve dini sorunları ele alınmıştır. 15 kadın, 10 tanesi erkek olmak üzere toplam 25 yaşlı ile görüşme yapıldı. Çalışmamızda yaşlı kadın bireyler yoğunluk göstermektedir. Görüşme yaptığımız yaşlıların eğitim durumuna baktığımızda 3'ü üniversite, 2'si lise mezunu, diğerleri ise ilkokul veya okuryazardır.

Modern hayatın getirdiği değişimler en fazla yaşlı bireyleri etkilemektedir. Onları yalnızlaştırarak çeşitli sorunlara da neden olmaktadır. Araştırmamızda gözlemlediğimiz en büyük sorun yaşlı bireylerdeki yalnızlık sorunudur. Eşi ölmüş yaşlı bireylerin çoğu yalnız başlarına yaşamaktadırlar. Beraberinde barınma sorunu da buna eklenmektedir. Modern hayatın etkisiyle, iş sahalarında kadınların yer alması bu durumu tetikleyen en büyük etken olmuştur. Yaşlı bireylerde yalnızlıkla birlikte bakıma muhtaç bireyler için barınma sorunu da ortaya çıkmıştır. Barınma sorununda en büyük etkenlerden bir diğeri ise Uşak'taki huzurevlerinin yetersiz kalmasıdır. Uşak ilinde ikisi yarı özel bir tanede devletin desteğiyle oluşan toplam üç huzurevi bulunmaktadır. Yaşlı bireylerin ihtiyacı halinde huzurevi kapasitesinin doluluğu ve yetersiz kalması ile yaşlı bireyin kendi memleketinden koparılıp çevre illere gönderilmesi yaşlı bireyleri büyük bir buhrana sürüklemektedir. Bu durum beraberinde psiko-sosyal sorunları getirmektedir.

Yaşlı bireylerdeki psiko-sosyal sorunlar ise bütün sorunların sonucunda oluşur demek mümkündür. Bununla birlikte, geleneksel toplumda yaşlıların tecrübesinden yararlanılırken şimdi hiçe sayılıp önemsenmemesi yaşlı bireylerdeki statünün değişmesine neden olmuştur. Psiko-sosyal sorunları doğuran en büyük neden yaşlıların toplumun ve hayatın dışında tutulmak istenmesidir.

Yaşlı bireyler ötekileştirme/dışlanma sorununu daha çok genç nesil arasında yaşamaktadır. Bu durumda kuşak farkından kaynaklı, kuşaklar arası çatışma sorununu da beraberinde getirmektedir. Yaşlı bireyler genç nesilden bekledikleri sevgi ve saygıyı günümüzde görmemektedir. Yaşlı bireylerin genç nesil adına yakındığı en büyük problem teknoloji aletlerine çok fazla vakit ayırmaları olmuştur. Genç neslin teknoloji aletlerini yanlış kullanması ise bir takım ahlaki sıkıntıların doğmasına, sorumluluk bilincinin körelmesine ve sosyal ilişkilerin zayıflamasına sebep olmaktadır.

Yaşın ilerlemesi ile yaşlı bireylerde kendini gösteren fiziksel hareketlerin yavaşlaması ve sağlık sorunları, onların hayatlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşlı bireyler bu sorunlarla da kalmayıp öğrenme gücünü çekerek, bilişsel anlamda da kayba uğramaktadır. Görüşme yapılan yaşlı bireylerin geneli yaşamış olduğu sağlık sorunundan yakınmaktadır. Bitmeyen ve her geçen gün artan sağlık sorunları onları gelecek adına kaygılandırmaktadır.

Yaşlılık döneminde dini inanç boyutu, dini uygulama boyutu, ölüm kaygısı ile en üst seviyeye ulaşmıştır. Yaşlı bireylerde geleneksele dayalı dindarlık gözlemlenmektedir. Herkesin içinde beslediği bir inancı vardır. Fakat bunun kulaktan duyma bilgilerle veya anne babanın anlatımıyla sağlandığı görülmektedir. Yaşlı kadın bireylerin erkek bireylere göre inanç ve ibadetlerini daha fazla önemsedikleri görülmektedir. İbadetler de ise iki yaşlı birey dışında herkesin ibadetlerini yerine getirmeye çalıştığı ifade edilmiştir. İbadetler daha çok geleneksele bağlı olarak yapılmaktadır. Gelenekselleşmiş muska, türbelere giderek medet beklemek gibi bir takım batıl inançlarda önemsenmektedir. Çoğu yaşlı birey namaz ibadetlerini yerine getirmektedir. Fakat namaz surelerinin çoğunu bilmedikleri ve usulüne göre okuyamadıkları tespit edilmiştir. En çok hangi ibadeti yaparken mutlu olduğu sorusuna, 13 yaşlı birey namaz kılariken huzur bulduğu, 5 yaşlı birey Kur'an-ı Kerim okuyunca rahatladığı, 5 yaşlı birey dua ederken rahatladığı, 2 tane yaşlı birey de bilgi sahibi olmadıkları için ibadetlerden uzak olduğu şeklinde cevap vermişlerdir. Genel olarak dua etmek ise yaşlı bireylerin hayatında büyük bir öneme sahiptir. Dini inanca sahip, gerekli sorumluluklarını yerine getiren yaşlı bireylerde ölüm kaygısının az olduğu, dini vecibelerini geçmişte yerine getirmeyip bu dönemde bunun telafisini yapmakta olan yaşlı bireyler ise pişmanlıklarla dolu büyük bir kaygı içerisinde oldukları gözlemlenmiştir.

Yaşlı bireyler geçmişten günümüze kadar gelen tecrübeyle, problem çözmede birikime sahiptirler. Deneyimleri ile yapılan iş veya olayı daha iyi yerlere taşımaktadırlar. Sonuç olarak yaşlı bireyler üzerinde hem yakınlarının hem de toplumun görevleri ve sorumlulukları vardır. Bu vazifeler ve sorumluluklar dinimizde de açık olarak ifade edilmiştir. Toplum bir bütündür ve yaşlı bireyler de bu toplumun bir parçasıdır. Sağlıklı bir toplum için yaşlıların sorunlarının çözülmesi ve beklentilerinin karşılanması gerekmektedir.

ÖNERİLER:

- Yaşlı bireylerin yaşamlarını güzel değerlendirebilmeleri için yaşlı konakları açılarak onların yalnızlıkları giderilebilir.
- Huzurevleri ve çocuk kreşleri birleştirilerek yaşlı bireylerin bilgi ve tecrübelerini yeni kuşaklara aktarmaları yaşlı bireylerdeki yaşam kalitesini ve sevincini artırabilir.
- Yaşlı bireyler için dini danışmanlık yapacak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından uzmanlaştırılmış personel yetiştirilmesi uygun olacaktır. Türkiye’de artan yaşlı nüfusa yönelik geliştirilecek politikalara Diyanet İşleri Başkanlığının da katkı sağlaması gereklidir.
- İlgili kurumların yaşlıların yalnızlığını gidermek ve sosyal aktivitelerinin arttırılması için belirli günlerde, gecelerde, bayramlarda yaşlılara yönelik ziyaretler, programlar ve gezi faaliyetleri düzenlemesi toplumda yaşlılık bilincinin oluşumuna katkı sağlayacaktır.
- Örgün eğitim kurumlarında yaşlı ziyaret etkinlikleri yapılarak çocuk ve gençlerin yaşlılar ile sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akseki, A. H. (1993). *İslam Dini*. Ankara: Nur Yayınları.
- Akyüz, N. ve Çapçioğlu, İ. (2012). *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Altan, Ö. Z. ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*.7 (2). 2-36.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları, s. 15.
- Arslan, M. (2004). *Türk Popüler Dindarlığı (Çorum Örneği)*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Arslan, N. (2015). *Derin Yaşamak*. İstanbul: Sokak Kitapları Yayıncılık.
- Aydın, M. (2001). *Din Felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Yayınları, s.236-237.
- Baran, Görgün, A. (2012). *Aile Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi. Eskişehir:
- Bayrak, F. (2018). *Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). *Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi*. Klinik Gelişim. 25. s. 1-3.
- Bozok, N. (2009). *Modernitenin Beden Projesinin Günümüze Yansıması: 'Yaşlanmayan Beden' Fikrine Eleştirel Bir Bakış*. <http://docplayer.biz.tr/4129281-Modernitenin-bedenprojesinin-gunumuze-yansimasi-yaslanmayan-beden-fikrine-elestirel-bir-bakis-nihanbozok.html> adresinden erişilmiştir. [Erişim Tarihi: 13 Mart 2018]
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buhârî (1992). Mevsuatü's- Sunne el- Kutubu's Sitteti ve Şuruhuha. Sahihu'l – Buhârî. İstanbul: Çağrı Yayınları& Dâr'ulSahnûn.
- Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2008 (1): 62- 71.
- Cangöz, B. (2008). Yaşlılık: Sadece Kayıp mı? Bir Ayrıcalık mı?. *Türk Geriatri Dergisi* 11 (3) 143-150 Ref: 51.

- Cangöz, B. Yaşlılığın Psikolojik Boyutu”, Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/oneri/psikolojik_boyut_160210.pdf, [Erişim: 19.10.2017]
- Coştu, Y. (2009). Dine Normatif Ve Popüler Yaklaşım Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 8, sayı: 15, ss. 119-139.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dam, H. (2002). *Yetişkinlerin Din Eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Durak, M. (2012). Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim. Hasan Bacanlı-Şerife Işık Terzi (Ed.). *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*, içinde (s.273-308) İstanbul: Açılım Kitap.
- Efe, A. ve Aydemir, M. (2015). Yaşlı Kadın Olmak: Psiko-Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Yaşlılık Ve Kadın Isparta Huzurevi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* sayı 34.
- Er, D. (2009). Psikososyal Açından Yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 4/11, 131_144.
- Feyizli, H.T. (2013). *Feyzül-Furkân Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meali*. İstanbul: Server İletişim.
- Gençtan, E. (1998). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güler, Ç.(1998). Yaşlılıkta Tanımlar ve Yaşlılık Üstüne söylenenler. *Turkish Journal of Geriatrics*, C.: 1, Sayı: 2, Sayfa: 105.
- Hökelekli, H. (2001). *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İbni Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, es-Sünen,I-II, Mısır 1373/1936.Zühd, 31, Edeb,19.
- İçli, G. (2008). Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*.

- Kalaycı, I. (2015). *Yaşlılık Statüsü, Rollerini Açısından Yaşlıların Toplumsal Eklentileri Ve Sorunları (Isparta Örneği)* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta
- Kalımkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Karaca, F. (2000). *Ölüm Psikolojisi*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Karaşahin, H. (2007). *Bir Anadolu Kasabasında Dini Hayat*. Ankara: Birleşik Yayıncılık.
- Kayıklık, H. (2000). *Dini Yaşayış Biçimleri: Psikolojik Temellerini Açısından Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir
- Kayıklık, H. (2003). *Dinsel Eğilimler*. Adana: Baki Kitabevi.
- Kayıklık, H. (2003). *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*. Adana: Baki Kitabevi.
- Kılavuz, M. A. (2005). Yaşlanma Sürecinin Dinî Gelişime Etkileri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi C.: 14, Sayı: 2, 2005 s. 97-112*
- Kılavuz, M.A.(2002). Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi C. 11, Sayı:2, 2002 ss. 59-72*
- Koçak, A. ve Terkan, B. (2010). *Medya ve Yaşlılar*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Komşu, U. C.(2014). Yaşlılık ve Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi. *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi, Yıl:2, Sayı:1, s.370-389*
- Korkmaz, N.,Yazıcı,S.(2014). *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Köroğlu, M. A. ve Köroğlu, C. Z. (2016). *Değişen Yaşlılık Olgusu ve İslami Perspektiften Değerlendirilmesi*. Uşak International Journal of Social Science Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3532> Number: 48 , p. 229-240, Summer II , Uşak Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmetler Bölümü, Uşak
- Köylü, M. (2000).*Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*. Samsun: Öncü Basımevi.
- Köylü, M. (2010). Ruh ve Beden Sağlığı İle Din İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirmesi. İzmir: *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 28, 5-36.*

- Kuş, E. (2003). *Nitel- Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Lehr, U. (1994). *Yaşlanmanın Psikolojisi*. B. Çotuk Çev.. İstanbul: Bilimsel ve Teknik Yayınlar Çeviri Vakfı.
- Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de Yaşlıların Demografik Özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*.49 (3). Ek. s.39-45.
- Müftüoğlu, O.(2015), Kadınlar Neden Daha Uzun Yaşar <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/osman-muftuoglu/>,(Erişim Tarihi:25.06.2019)
- Müslim, Ebu'l Hüseyin b. el-Haccâc el- Kuşeyrî(261/874), el-Câmi'u's-Sahîh, I-VIII, Matbaa-i Âmire, İstanbul. , 118 hadis no:186, İman 55, Hadis no:95
- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri I. II.* (4. Baskı). (Çev. Sedef Özge) İstanbul: Yayın Odası. (2006).
- Nevevî, M. (1997). *Riyazüs-Sâlihîn ve Tercemesi*. (Çev.). Kıvamüddin BURSLAN, Hasan Hüsnü Erdem. Ankara. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Onur, B. (2004). *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Öner, N. (1997). *Stres ve Dinî İnanç*. Ankara: T.D.V. Yayınları,
- Özalp,A.http://www.academia.edu/2566406/%C3%96tekile%C5%9Ffirme_Sembolik_Etkile%C5%9Fimci_Bir_yakla%C5%9F%C4%B1m [Erişim Tarihi (21.11.2017)]
- Pekcan, H. (2000), Sosyal Değişme ve Yaşlılık. Gönül Erkan ve Vedat Işıkhân (Ed). *Antropoloji ve Yaşlılık (vedia Emiroğlu'na Armağan) içinde* (ss. 51-54). Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Hizmetler Yayını, Ankara
- Sevil, H. T. (2005). *Yaşlılığın Sosyal Anatomisi*. Ankara: SABEV Vakfı.
- Sezen, Y.(1993). *Sosyoloji Açısından Din*, İFAV Yay., 2.Baskı, İstanbul,
- Sılaydın, M. B. (2008). Şehir Planlamada Yaslıya Ve Yaslının Barınma Sorununa Yeniden Bakmak. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, Sf.98-106.
- Sılaydın, M. B., ve Güngörmüş, G. (2003). *Yerel yönetimlerde destek hizmetlerinin geliştirilmesi: Tahsin Yazıcı Mahallesi (Pilot çalışma)*. Denizli: II. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı (s.376-382).

- Subaşı, N. (2004). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Dem Yayıncılık.
- Şenol, C. (1989). *Ankara İlinde Kurumlarda Yaşayan Yaşlılarda Ölüme İlişkin Kaygı ve Korkular*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Şentürk, H. (2010). *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: İz Yayıncılık
- Tanhan, F. (2012). Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim. Hasan Bacanlı-Şerife Işık Terzi (ED.), *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi* içinde (s. 517-569). İstanbul: Açılım Kitap.
- Taplamacıoğlu, M. (1962), Yaşlara Göre Dini Yaşayışın şiddet Ve Kesafeti Üzerine Bir Anket Denemesi, *Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Taşkesen. C. G. (2017). *Kırsal ve Kentsel Alanlarda Yaşlanma, Yaşlılık Ve Yaşlılar: Denizli İli Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta
- Terzi, Ş. (2012). Yaşam Boyu Gelişim. Hasan Bacanlı-Şerife Işık Terzi (ED.), *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi* içinde (s. 19-83). İstanbul: Açılım Kitap.
- Tirmizi (1992). Mevsuatı's- Sunne el- Kutubu's Sitteti ve Şuruhu. Sünenü't Tirmizî. İstanbul: Çağrı Yayınları& Dâr'ulSahnûn, Birr; 75
- Tosun, C.(2010) *Din ve Kimlik* Türkiye Diyanet vakfı Yayınları: Ankara
- Tufan, İ. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*. İstanbul: Aykırı Yayıncılık.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. İstanbul: Koç Üniv. Yayınları.
- Tufan, İ. (2016). *Antik Çağ'dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tübitak, Bilim ve Genç, Neden Kadınlar Daha Uzun Yaşar, <http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/> [Erişim Tarihi: 25.06.2019]
- Tük, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, (2008-2017) <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim Tarihi: 20.06.2018]
- Tük, Genel Nüfus Sayımları, (1935-1990) <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim Tarihi: 20.06.2018]

- Tük, İstatistiklerle Yaşlılar. TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, (2013) <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim Tarihi: 15.08.2018]
- Tük, İstatistiklerle Yaşlılar. TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, (2008-2017) <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim Tarihi: 15.08.2018]
- Tük, Nüfus Projeksiyonları, (2018-2080) <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim Tarihi: 20.06.2018]
- Tük, Nüfus Tahminleri, (2000-2007) <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim Tarihi: 20.06.2018]
- Uşak Belediyesi Resmi Sayfası (<http://www.usak.bel.tr/sayfa/nufusu/>) [Erişim:20.07.2018]
- Uşak Nüfusu (<https://www.nufusu.com/il/usak-nufusu>) [Erişim 18.02.2019]
- Ünver, G. ve Bümen, T.N., ve Başbay, M., (2010). *Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Derslerine Öğretim Elamanı Bakışı: Ege Üniversitesi Örneği*, Eğitim Bilim, C.35 S.155.
- Yavuz, K. (1982). Din Psikolojisinin Araştırma Alanları. *Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5:87_108, Atatürk Üniv. Basım Evi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yilmazer, A. (2013). *Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılarda Demografik Değişiklikler*. Mustafa Altındış. (ED.) *Yaşlılarda Güncel Sağlık Sorunları ve Bakımı* içinde (s. 1-8) İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevi.
- Yücel, V. (2018). Kreş İçere Huzurevleri (<https://www.haberturk.com/yazarlar/volkan-yucel/2273179-kres-iceren-huzurevleri>) [Erişim 08.04.2019]

EKLER**EK 1: Görüşme Yapılan Kişilerin Bilgisi**

	Kod Adı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Hali	Meslek	Mahalle	Nasıl Yaşıyor	Süre (Dk)
1	Yaşlı 1 H.S	Kadın	75	İlkokul	Dul	Terzi	Cumhuriyet	Yalnız Yaşıyor	110 Dk
2	Yaşlı 2 N.E	Kadın	68	Üniversite	Bekâr	Muhasebeci	Fatih	Kız kardeşi ile yaşıyor	78 Dk
3	Yaşlı 3 H.D	Kadın	78	Okur-Yazar	Dul	Ev Hanımı	Elmalıdere	Oğlu ile Yaşıyor	67 Dk.
4	Yaşlı 4 M.D	Erkek	83	Okur-Yazar	Dul	Çiftçi	Sarayaltı	Yalnız Yaşıyor	19 Dk.
5	Yaşlı 5 B.A.	Erkek	87	Okur-Yazar	Dul	Pazarıcı	Fatih	Yalnız Yaşıyor	21 Dk.
6	Yaşlı 6 A.Y.	Erkek	87	İlkokul	Evli	Muhasebeci	Sarayaltı	Eşiyle Yaşıyor	28 Dk.
7	Yaşlı 7 İ.G.	Erkek	80	İlkokul	Evli	Şoför	Bozkurt	Eşiyle Yaşıyor	25 Dk.
8	Yaşlı 8 C.C.	Kadın	72	İlkokul	Dul	Ev Hanımı	Ünalın	Oğlu ile Yaşıyor	70 Dk.
9	Yaşlı 9 F.Ö	Kadın	67	İlkokul	Evli	Ev Hanımı	Bozkurt	Eşiyle Yaşıyor	42 Dk.
10	Yaşlı 10	Kadın	72	İlkokul	Evli	Ev Hanımı	Bozkurt	Eşiyle Yaşıyor	42 Dk.

	N.S.								
11	Yaşlı 11 A.T.	Kadın	70	Üniversite	Dul	Öğretmen	Fatih	Yalnız Yaşıyor	90 Dk.
12	Yaşlı 12 N.T.	Kadın	73	Okur-Yazar	Evli	Aşçılık	Sarayaltı	Eşiyle Yaşıyor	51 Dk.
13	Yaşlı 13 L.T.	Erkek	78	İlkokul	Evli	Çoban/Çiftçi	Sarayaltı	Eşiyle Yaşıyor	51 Dk.
14	Yaşlı 14 M.T.	Erkek	76	İlkokul	Dul	İnşaat İşçisi	Karakıran	Yalnız yaşıyor.	32 Dk.
15	Yaşlı 15 M.G	Erkek	80	İlkokul	Evli	İnşaat İşçisi	Karakıran	Eşiyle Yaşıyor	32 Dk.
16	Yaşlı 16 Ü.K.	Kadın	92	Okur-Yazar	Dul	Ev Hanımı	Sarayaltı	Kızıyla Yaşıyor	44 Dk.
17	Yaşlı 17 H.C	Kadın	70	İlkokul	Dul	Almanya'da İşçilik	Sarayaltı	Annesi ile Yaşıyor	44 Dk.
18	Yaşlı 18 S.D.	Kadın	75	İlkokul	Dul	Ev Hanımı	Elmalıdere	Yalnız Yaşıyor	68 Dk.
19	Yaşlı 19 H.K	Erkek	87	Okur-Yazar	Dul	İşçi	Fatih	Yalnız Yaşıyor	42 Dk.
20	Yaşlı 20 F.K.	Kadın	72	İlkokul	Dul	Hasta Bakıcısı	Bozkurt	Yalnız Yaşıyor	72 Dk.
21	Yaşlı 21	Kadın	69	İlkokul	Dul	Ev Hanımı	İslice	Yalnız Yaşıyor	38 Dk.

	E.D.								
22	Yaşlı 22 M.S	Kadın	77	Okur- Yazar	Dul	Ev Hanımı	Karakır an	Yalnız Yaşıyor	26 Dk
23	Yaşlı 23 N.A	Erkek	67	Üniversit e	Dul	Emekli Öğretm en	Kemalö z	Yalnız Yaşıyor	48 Dk.
24	Yaşlı 24 A.E	Kadın	71	Lise	Bekar	Ev Hanımı	Fatih	Kız Kardeşiyle yaşıyor	48 Dk.
25	Yaşlı 25 İ.Z.	Erkek	66	Lise	Evli	Memur	Dikilita ş	Eşiyle Yaşıyor	42 Dk.

EK.2: Aşık Ömer

Aşık Ömer (XVII. Yüzyıl)

Tanrı Bir Adama Evlâd Verince
 Tanrı bir adama evlat verince
 Bahçede açılmış fidana benzer
 Tamam bir yaşına kadem basınca
 Bülbülleri öten gülşana benzer

İkisinde sarhoş gibi salınır
 Üç yaşında her nesneye dolanır
 Dört yaşında boy verir de ulanır
 Beş yaşında bahçe bostana benzer

Altısında beyan eder işini
 Yedisinde döker cümle dişini
 Sekizinde muhkem eder işini
 Dokuzunda serv-i revana benzer

On yaşında gonca güldür açılır
 On birinde ab-ı hayat içilir
 On ikide boyu beli seçilir
 On üçünde meh-i tâbana benzer

On dördünde nazı bulmak çağıdır
 On beşinde gören aklın dağıdır
 On altıda göğsü cennet bağıdır
 On yedide kaşı kemana benzer

On sekizde arttırır zarını
 On dokuzda terk eder de arını
 Yigirmide gözetir şikârını
 Yirmi birde kükrer arslana benzer

Yirmi beşte her nesneye alınır
 Otuzunda akarsular durulur
 Otuz beşte şer'at evne girilir
 Yarana karşı da irfana benzer

Kırk yaşında günahına ağlar da
 Kırk beşinde gazel düşmüş bağlarda
 Ellisinde Sübhan'a bel bağlar da
 Dağ başına çökmüş dumana benzer

Elli beşte ettikleri düş olur
 Altmışında pırlık gelir kış olur
 Altmış beşte gören gözler yaş olur
 Bir iki savrulmuş harman benzer

Yetmişinde ağrı iner dizine
 Yetmiş beşte duman çöker gözüne
 Sekseninde kimse bakmaz yüzüne
 Baykuşlar öttüğü virana benzer

Seksen beşte keman kaddi bükülür
 Doksan yaşta hep dişleri dökülür
 Vade tamam olur ömrü sökülür
 Ahret yollarına gitmeye benzer

Şu fenadan tedarikin görünce
 Emanetçim Azrail de gelince
 Der ki ÖMER yüz yaşına girince
 Ömür biter hâkle yeksâne benzer